

30
TÄNÄPÄEV

-60

NR 11-12
NOVEMBER
DETSEMBER
1 9 3 6

AVATUD

TÄNAPÄEVA

EELTELLIMISED
1937. A. PEALE

Nende aastatellijate vahel, kes oma tellimised ära annavad hiljemalt 25. jaanuariks 1937. a., jagab „TÄNAPÄEVA“ talitus välja **350.000** sendi eest raamatuid ja muid väärtuslikke asju.

KINDLAD PREEMIID IGALE TELLIJALE:

Igaüks, kes tellib „Tänapäeva“ 1937. a. peale ja oma tellimise ära annab hiljemalt 25. jaan. 1937. a., saab tasuta kr. 2.— väärtuses raamatuid omal valikul allpool esitatud nimestiku järgi.

	Hind kr.		Hind kr.
B. Alver: Lugu valgest varestest	2.—	T. Poska: Ungari rahvajutud	—50
A. Alle: Laul kleidist helesinisest	2.—	M. Raud: Rusemed	1.50
— Üksinduse saartele	1.—	H. Raudsepp: Ristteed	1.50
J. Aho: Valitud jutud ja laastud	2.—	R. Roht: Minevik	2.—
— Südametunnistus	2.—	— Hümniid Paanile	2.—
H. Adamson: Inimen	1.—	K. Rumor: Säased tormis	1.—
— Roheline sisalik	1.25	M. Sillaots: A. Kitzbergi toodang	1.25
P. Haanpää: Kasarmus ja õppeväljal	1.75	A. H. Tammsaare: Kaks paari ja üksainus	1.—
A. Kitzberg: Lastejutud	1.25	A. Tšehhov: Kaštanka	—50
A. Kivikas: Punane ja valge	2.—	Fr. Tuglas: Raskuse vaim.	2.—
P. Krusten: Kanarbik	1.50	— Saatus	2.—
E. Leino: Musti	1.—	— Inimsööjad	—25
Juh. Liiv: Enesest ja teistest	1.—	P. Vallak: Must rist	2.—
— Peipsi pääl	1.—	H: Visnapuu: Vanad ja vastsed poeetid	1.—
— Luuletused	1.50	A. Sibul: Raamatukoguhoidja käsiraamat	1.—
J. London: Kui loodus kutsub	2.—	Dr. J. Vilms: Suguhaigused	1.—
O. Luts: Karavan	—50	J. Jostoff: Kaubanduse korrespondents	2.—
— Nukitsamees	—50	H. Vuolijoki: Udu tagused	2.—
— Ants Lintner	1.25	A. Kitzberg: Libahunt	2.—
— Õpilane Valter	1.75	O. Luts: Laul õnnest	1.50
M. Metsanurk: Tohooja Anton	1.—	— Mahajäetud maja	—50
— Orjad	1.25	A. Metsanurk: Kindrali poeg	1.50
Mustlaste muinasjutte	2.—	— Talupoja poeg	2.—
J. Pahlbark: Ringhääling	2.—	A. Teppan: Elu teeb uperpalle	—25
L. Perandi: Vabanaine	2.—	Ajakirja „Ilo“ üksiknumbreid nr. 2—9	—75
— Sinimäe Eeva	2.—		

LISAPREEMIID KÕIKIDELE TELLIJATELE:

Peale eespool tähendatud kindlate preemiade loositakse kõikide aastatellijate vahel, kes oma tellimised ära andnud hiljemalt 25. jaanuariks 1937. a., veel lisapreemiadena välja

500 kr. väärtuses kallihinnalisi raamatuid ja väärtuslikke asju.

Loositavateks raamatuteks on teosed, nagu: A. H. Tammsaare „TÕDE JA ÕIGUS“ I—IV, V. Reymont'i „TALU-POJAD“ I, Mait Metsanurga „PUNANE TUUL“, J. Kärneri „NAINEN VAHEST MAAILMAST“, A. Jakobson'i „KOLME VAEVA TEE“, R. Rohu „SEE, MILLEST AVALIKULT EI RÄÄGITA“, J. Lehtoneni „PUTKINOTKO“, H. de Balzac'i „EUGENIE GRANDET“, A. Mälgu „HUKKUMINE“, O. Lutsu „TUULESELLID“ jne. jne. Asjadest tulevad loosimisele üks „Union“ õmblusmasin, moodne laualamp, elektri-leivakuivatamisahi, reisikohver jne., jne.

Seega on igal tellijal kahekordne preemiade saamise võimalus.

Tellimiste andmisega tuleks rutata, sest mitmeid preemiadeks jagatavaid raamatuid on vaid piiratud arv eksemplare ja hilisemad tellijad peavad leppima väiksema valikuga.

„Tänapäeva“ tellimishind 1937. aastaks on kr. 3.60.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused üle riigi. Tellimishinna võib maksta ka posti jooksvale arvele nr. 2232 või saata postmarkides „Tänapäeva“ talitusele aadressil:

Gustav-Adolfi tän. nr. 8, Tartu.

1935. a. ja 1936. a. aastakäike on talitusest saada veel piiratud arvul hinnaga kr. 3.— aastakäik.

„Tänapäeva“ talitus, Tartus, Gustav-Adolfi tän. 8, telefon 2-66.

TÄNAPÄEV

1936

TEINE AASTAKÄIK

NOOR-EESTI KIRJASTUS TARTUS

„NOOR-EESTI KIRJASTUSE“ TRÜKIKODA TARTUS 1937

ILUKIRJANDUS

LUULETUSED

Adams, V., Lüüriline suusataja	5
— Elu rikkam öde — raamat	44
Adamson, H., Noor-Eestile	17
Kangilaski, O., Avalik kiri E. Viiralt'ile	145
Kook, E., Kahtlemine	140
Miljan, A., Optimist	100
Mõtus, L., Rehelised	39
— Epiloog suvele	320
Rannit, A., Lõpp	298
Rebas, R., Saeveskis	334
Sang, A., Öhtune	35
Selg, J., Lumesadu	5
— Iilid	73

Säärits, A., Mustlase laul	253
Voore, K., Talvine mai	81

NOVELLIKATKED, VESTED JNE.

Andermann, Kas kana või muna	112
Jänkimees, Artistiteadus	19
Kippel, E., Forellijahil Taevaskojal	224
Laidaar, E., Vanad prillid	347
Luts, O., Sügis 83, 119, 148, 187, 219, 254, 287, 323, 387	344
Rummo, P., Katse mõelda lõpuni	344
S. M., Kevad on saladustest tulvil	141
Tiitus, R., Matkuri kiri laua tagant	191
— Siklinaine	282
— Kaalikas	391

ARTIKLID JA MÄRKUSED

ÜHISKOND, KULTUUR, POLIITIKA, KIRJANDUS JNE.

A., Lendavad seed	16
— Kine ja propaganda	127
— Meie noorte keemikute inseneride ja arhitektide traagika	202
— Maapagulased ja pörandaalune poliitika	283
A. E., Tori põrgu	298
A. H., Tööpuudus	16
— Tartu renessanss	53
— Tänapäeva majandus	322
Adams, V., Traktaat armastusest	184
Adson, A., Eesti teatripoliitikast	213
— Mõõdunud hooaeg Tallinna teatris	255
Ahas Veerus, Laps ja elatisvõimalused	353
— Keskaeg kummitab	388
Aineio, E., Meie kultuurtaimelavad	392
Alle Gretto, Kultuurkambri idee	111
— Kevad Kadriorus	178
— Pealinna päevapudemeid	205
— Hiir sünnitas musta mäe	239
Annist, A., Kahepalgeline Tuglas	66
— Muljeid Venest	240, 280
Ast-Rumor, K., Vastus Friedebert Tuglasele	71
Bakis, E., Eluiga ja töövõime	211
Burlesk, P., Mineviku varje	208
Burman, K., Moodsast sisearhitektuurist	225
E. R., Tänapäeva vaatlusi	367
Ehrman, K., Võru, Kreutzwald ja Kalevipoeg	26
— Raamatute paraad	59
— Pärnu ranna reportaaž	207
— Aastal peale raamatuaastat	373
Eller, V., Ants Laikmaast — eesti kunstiaabitsa kaanekukest	151
Ermu, Kiri vastutavale toimetajale	127
— Kino ümber	327
Gross, V., Veste kriimsilmadest	9
Grünthal, T., Tõde ja õigus eesti tsiviilseadustiku eelnõus	20, 54, 102
— A. Luiga 50 a. sünnipäeva puhul	247
H. F., Suvitustinn Tõrva	218

Hanko, A., Skandinaavia päevamured	14
— Eesti ja Soome vahekord	54
— Meie merekaitse	40
— Saksamaa hirmutab	68
— Tuleviku õhusõda	213
— K. Koniku julgus	270
— Rahvuslik omapära ja rahvusvahelised	349
J. G., XI rahvusvaheline olümpiaad 1936	180
Justus, Verduni mälestuspäevaks	49
— A. Gailit: Isade maa	334, 372, 402
— Publik ja kunst	334, 372, 402
Jänkimees, Silk kilutoosis	109
— Suits ja praad	273
— Ajakirjaniku kõne	315
Kallas, A., Väljavõtteid J. W. Jannseni Diariumist	351
Kangro, B., Kolm luuletuskogu	198
Kangro-Pool, R., Vaimuelu sirgjoonelisusest	178
— Vanemuise kunstitempli 30 a. juubel	290
— Korrigeerigem kodukaunistust	371
Kippel, E., Kaks romaani	261
— Kaks raamatut marssal Pilsudskist	335
Konik, K., Maailmasõjale järgnevalt päevilt	6
— Tehnikaülikool	202
— Ülikooli majandusdirektor	202
— Haridus- ja välispoliitikast	234
— Ajaloolised ja ajaloota ajajärgud	266
Kukk, J., Mälestusi K. Konikust	272
Kurfeldt, J., Tantsulisi märkusi	329
Kurs-Olesk, M., Eesti Ödede Ühingu ödede kool	130
— Emadepäevaks	144
— Soroptimist klubid	328
Kärner, J., Eesti teater 30 aastane	376
— T. Näitekunsti Studio õppetenduse puhul	382
Künnapas, L., Olla naine	152
— „Pallase“ õpilastööde näitus	185
— Tartu teatrielu 1936. a. I p.	196
Laaman, E., Võõrmõjude valik	3
— Rahvahääletus	38
— Järeleksam	99

— Vana ja uus	170
— Küsimusleht	206
— Prof. K. Konik inimesena	268
— Eesti individualism	317
— Eesti „esimene vabariik“ dr. J. Luiga arvustuses	357
Laarman, M. , Mis saab Jaani kirikust?	244
Lapsevanem , Maalt õpilased ei pääse keskkooli	203
Linde, B. , Rumeenia tänapäev	295
— A. H. Tammsaare ja ta sünnitalu	310
Luiga, J. , Katkeid „Poliitilistest Päevamuredest“	359
Lüüs, A. , Kreutzwaldi jälgedel	107
Martinson, K. , Põhjamaade Parnass	325
Masing, H. , Lugu Ugariti linna ja Amurru maa ülemprophetist	299
Melso, K. , Mõttekilde	82
Miller, V. , Vaimunüriv tarkus	43
— „	374
— „	79
Nemo , Paavsti juubel	183
— Moodsa ülikooli idee	183
— Koer ja ta peremees	248
— Nädalalõpp	284
— Sügis	321
Oinas, F. , Ungari-Eesti ajaloolisist ja kultuurilisist kokkupuuteist	181
— Suurest ja väikesest Ungarist	355
Olesk, O. , Lugeja kirjandus, kriitika	158
Oras, A. , Ühest süngest teekonnast sõtlaste juurde	45
Paluteder, A. , Võru „Kandle“ teater 10-aastane	331
Paukson, H. , J. Semper: Risti-rästi läbi Euroopa	63
— Valmissaanud Kalevipoja puhul	126
— A. Puškin: Valik luulet	198
Piip, A. , George V †	36
Piipur , Piip ja piibumehed	216
Plutus , Majanduslikke arutlusi	25
Poska-Grünthal, V. , Tallinna näitusi linnulennult 28, 61	61
— Ungari rahvakunsti näitus	93
— Naiste parlament	130
— Haapsalu võlud	193
— Hõimuõdede tervituseks	229
— Meie koolid	259
— A. Ostra-Oinase sünnipäevaks	328
— Tähtsaid päevi naiste haridusloos	393
Pärn, O. , Elulähedane noorpõlv	346
Päss, M. , Luiga, Olesk, Koort	246
— J. Vilms ja K. Konik	267
— Töest, õigusest ja valest	309
—	313
R(A+V) , Päevamured	361
Raag, A. , Meie kiriku traagika	361
Raamot, J. , K. Konikuga vanglas	271, 319
Randla, E. , Mõnedest reformidest Setumaal	364
Rattus, P. , Vaim ja diktatuur	339
Re. , „Töölisteatri“ juubeli puhul	92
Rebane, I. , Kauge-Ida probleemist	173
Renning, A. , Eraalgatus ja riik	56
— „Äraelamine“ või areng	88
— Murrang Eesti majanduselus	194
— Eesti majanduse tänapäev	385
Roone, E. , Tänapäev	2
— Eile ja täna	70
— Üks aasta	98
— Filosoofiline seeria	133
— E. Kippel: Suure nutu ajal I	158
— Eesti ajalugu I	162
— Viru rand turismi- ja tööstusemaa	189
— Vastus Ermule	200
— Noorsoo organiseerimine	203
— Jälle „varjaagid“?	235
— Liiklemisõnnetused	274
— J. Liiv: Elu ja mälestusi	300
— Hooaja algus Vanemuises	331
— Muusikamuredest	360
— Vanemuise juubelimuredest	378
— V. Poska-Grünthal: Naine ja naisliikumine	400
Roos, J. , Eduard Tennmann †	366
Rs. , Kiri Võrust	118
Ränis, S. , Juhtkiri või tundeluule?	375
Schmiedehelm, M. , Virumaa minevikku avastamas	50
Sikemäe, I. , Kilde Vargamäe matkalt	312
Sillaots, M. , J. Vahtra: Minu noorusmaalt II	
Silvanus , Millal lõpeb mets?	104
Sisask, J. , Mõtteid eramajanduse propagandanädala eel	146
— Rahvusvaheline ühistegevuspäev	236
Skaut Toots , Muljeid suurlaagrist	260
Suik, A. , K. R. Pusta: Kehra metsast maailma	397
Suits, G. , Lauakõne ühe aktuse puhul	221
— Kõne A. H. Tammsaare ausamba avamisel	306
Säärits, A. , RA olgu ühtlasi eesti keele aasta	62
— A. Mälk: Läänemere isandad	398
Sõbrad, A. , Kiviste ametijuubeli puhul	322
Taklaja, J. , G. E. Luiga 70 aastane	52
— Majanduslik elavnemine palavikulises õhus- tikus	383
Tammsaare, A. H. , Elavast ja surnud keelest	17
— Tegijast teosest ja teenest	138
— Suvitaja mõtted	237
— Vastuoksusi	275
— Katkeid näidendist „Kuningal on külm“	314
— Arusaadavast ja ebaarusaadavast kirjandusest	341
Tennmann, E. , Piiskop Rahamägi 50 a.	222
Tiitsmaa, A. , K. Ehrman: Õngelatiga mööda Võru- maad	300
Tiitus, R. , Seltskondlik koosviibimine Vanemuise 23. II	87
— Piilk kohvikusse	113
— Kunstiaasta	159
— Berliini medalid	316
Toimetus , „Tänapäev“ ilmub jälle	338
Tridens , Nime eestistamisest ikka ja jälle	172
Tsivilist , Välispoliitilisi vastuoksusi	353
Tuglas, Fr. , Kõne Noor-Eesti juubelibanketil	13
— Kiri Karl Astile	47
— Suvises Soomes	250
Tõnisson, J. , Konstantin Konik	269
U. , Murrang meie majanduslikus mõtlemises	57
Uibopuu, V. , R. Roht: Verioja mõis	228
— R. Roht: Kahuriliha	399
Urgart, O. , A. Mälk: Rannajutud	162
Vahtra, J. , Kui Tuglas suvitas Kasaritsas	74
— K.-ü. „Pallase“ XVII näitus	108
— Raamatu-aasta kangelasi	122
— J. Seljamaa †	207
— Kunstikroonika	223, 257, 297
— Läti kunstinäitus Tallinnas	381
Vastne parun , Kuningas ja demokraatia Inglismaal	354
Viiding, P. , A. Mälk: Öitsev meri	62
— O. Luts: Väino Lehtmetsa noorpõlv	63
— H. Mäelo: Teras	163
Vilms, A. , Pessimisti optimistlikke mõtteid	258
—	
Möödunud juubelilt	22
Martha Eggerth	91
Mida pakuvad kirjanikud 1936. a.	91
Kahe romaani sünnisaladusi	125
Kino ja kultuur	129
Uusi raamatuid	133
Antenn	157, 195
Kirjad elutehnikast	160
Toimetusele saadetud kirjad	166
Raamat rahva hulgas	167
„Tõusva rahva“ sünd	228
Rootsi viiulikunstnik dr. Karl Brückner	230
Tartu Vesiravilast	231
Kevadine külv kirjanduspõllul	262
Elva — puhkepaik maa südames	279
Uued eestlised nukutüübid	332
Grimasse Parnassilt	333
Algupärasest ilukirjandust jõululauale	401
* * *	
Jooniseid, karikatuure, linoollõikeid ja reprodut- sioone järgmistelt autoritelt: E. Alberg, P. Aren, A. Birk, H. Haamer, Jänkimees, E. Järv, O. Kangilaski, R. Kivit, P. Krusten, A. Laigo, B. Lukats, M. Lydis, H. Mugasto, A. Peerna, L. Rull, R. Sagrits, Strobl, L. Sõber, R. Tiitus, N. Triik, J. Vahtra, A. Veeber, E. Viiralt, A. Vohli.	

TÄNAPÄEV

NR. 11-12

NOVEMBER-DETSEMBER 1936

II AASTAKÄIK

Toimetus: „Tänapäev“ ilmub jälle...

V. Rattus: Vaim ja diktatuur

A. H. Tammsaare: Arusaadavast ja ebarusaadavast kirjandusest

P. Rummo: Katse mõelda lõpuni

O. Pärn: Elulähedane noorpölv

E. Laidsaar: Vanad prillid

A. Hanko: Rahvuslik omapära ja rahvusvahelisuus

A. Kallas: Väljavõtteid J. W. Jannseni Diariumist a. 1839—1860

Ahas Veerus: Laps ja elatusvõimalused

Tsivilist: Välispoliitilisi vastuoksusi

Vastne parun: Kuningas ja demokraatia

F. Oinas: Suurest ja väikesest Ungarist

E. Laaman: Eesti „esimene vabariik“ dr. J. Luiga arvustuses

J. Luiga: Katkeid „Poliitilistest päevamuredest“

E. R.: Muusikamuredest

A. Raag: Meie kiriku traagika

E. Randla: Mõnedest reformidest Setumaal

J. Roos: Eduard Tenmann †

R. E.: Tänapäeva vaatlusi

R. Kangro-Pool: Korrigeerigem kodukaunistust

Justus: Publik ja kunst

K. Ehrman: Aastal peale Raamatuaastat

V. M.: „ „

S. Ränis: Juhtkiri või tundeluule

J. K.: Eesti teater 30-aastane

E. R.: Vanemuise juubelimuredest

J. Vahtra: Läti kunstinäitus Tallinnas

J. Kärner: Tartu Näitekunsti Studio õppetenduste puhul

J. Taklaja: Majanduslik elavnemine palavikulises õhustikus

A. Renning: Eesti majanduse tänapäev

O. Luts: Sügis (järg)

Ahas Veerus: Keskaeg kummitab

Romulus: Kaalikas

E. Ainelo: Meie kultuurtaimelavad

V. P.-G.: Tähtsaid päevi naiste haridusloos

Kirjandus

Jaan Vahtra kaas

Foto Hinto

Jõululumi

„Tänapäev“ ilmub jälle...

„Tänapäev“ on asutatud ringkonna poolt, kes alati julgelt ja sirgjooneliselt on võidelnud eesti rahva huvide eest. Iga võitlus eeldab ideelist alust, julgust ütelda seda, mida oma südames tõeks peetakse, sitkust kaitsta omi veendumusi ja arvamusi. Mitte nõrk opositsioonivaim pole see, mis sunnib mehi sõna võtma, vaid vastutustunne oma riigi ja rahva saatuse pärast.

„Tänapäev“ usub, et meie riik püsib ja säilitab oma iseseisvuse ainult siis, kui ta jääb püsima demokraatlikkudele alustele. Demokraatia aga eeldab kogu rahva kõrget kultuurilist taset ja poliitilist mõtlemisoskust.

„Tänapäev“ tahab kaasa aidata eesti rahva kultuuriliseks ja poliitiliseks kasvatamiseks ja tema iseteadvuse tõstmiseks. „Tänapäeva“ sihiks on õhutada rahvast mõtlema ja äratada temas mõtteid, selgitada neid ülesandeid, mis riiklik iseseisvus talle asetab, et tal igapäevases askelduses silmade ees seisaksid ka tuleviku perspektiivid. Sest „Tänapäev“ näeb meie rahva tugevust selles, et iga eestlane tunneks end vaba mehena, kes igas olukorras oskab kaitsta oma rahva ja riigi huve. Kitsas kihihuvi, see teeb inimese väiklaseks, mannetuks, mis viib ühiskonna lagunemisele ja hävingule.

„Tänapäev“ püüab õhutada rahva isetegevust. Isetegevus arendab jõudu ja julgust. Ärkamisaeg, iseseisvusevõitlus, vabadussõda — need on meie rahva isetegevuse, oma jõu tundmise saavutused. Seepärast loeme hädaohtlikuks meeoleolu, kus suiguvad rahva hinges pesitsevad loovad jõud, kus tekib hoolealuse meeoleolu.

„Tänapäev“ on teadlik neis hädaohtudes, mis varitsevad praegu väikerahvaid ja nende vabadust enamluse, fašismi ja imperialismi näol. Demokraatia loojang — see on väikerahvaste surm. Väikerahva loov jõud on demokraatia. Tankidele ja mürkgaasidele seame vastu vaba iseteadva ja isetegeva vaimu. Demokraatia — see tõi meile iseseisvuse, see julgustas meid suuri reforme teostama oma riigi elus. Disiplioneeritud ja kainelt korraldatud demokraatia on eesti rahva tuleviku kindlustus. Meie geopoliitiline ja rahvusvaheline olukord nõuab, et me end alati tunneksime võitluses tervikuna, et igaüks meist suudaks ja oskaks seista terve rahva huvide eest.

Meie kodumaa elab praegu ümberkorralduse aegu. „Tänapäev“, olles vabade ja iseseisvate meeste häälekandja, ei või ega taha siin olla passiivne kõrvaltvaataja, sest *nostra res agitur* — meie üldist asja aetakse.

„Tänapäev“ on kultuuripoliitiline ajakiri. Kultuur ja poliitika, need on rahva hing ning süda. Ei ole rahvast ilma kultuurita ega ka poliitikata.

Eesti kultuuri ja poliitika alal jõudu ning võimalust mööda kaasa töötada, see on „Tänapäeva“ ülesanne.

TOIMETUS

Vaim ja diktatuur

Meil on laiemais hulgis kaua ja põnevalt aruteldud küsimust, millest õieti on tekkinud praegune demokraatia-kriis Euroopas. Millest on tingitud, et oma kultuuri poolest nii paljuülistatud rahvad tõttavad üksteise võidu loovutama raskelt — jah isegi väga veriselt — kättevõidetud demokraatlikku vabadust ühele kitsale ringkonnale või isegi ühele inimesele. Rahva kollektiivse töö ja tahte asemel juhivad nüüd riike diktaatorid — inimesed, kellest maailm enne nende võimulepääsmist peaaegu midagi ei teadnud, kes ei paistnud oma varem as rahulikus tegevuses millegagi silma ning kelle vaimsed ja moraalsed omadused rahva juhtimiseks on sageli küsitavad. Ometi nad püsivad praegu kindlasti võimul.

Millest on see tingitud?

Peeter Suur sai venelased karvadest paljaks ainult dubiinaga. Nagaikega teostas ta ka oma teised reformid. Rahvas aga ei viitsinud enne teda mõelda isegi niipalju, kuidas saavutada endale mugavam elu, olgugi et tal oli teiste kultuursemate rahvaste näol selleks eeskujud küllalt. Maadeteadlased ja kolonistid räägivad, kuidas metsrahvad ainult sunduse teel võtavad omaks uuendused, mis neile ometi on käegakatsutavaks tuluks. Mõned neist rahvastest lasevad end isegi pigemini maha nottida kui tsiviliseerida, millest, kuigi see on vägivaldne, oleks neile kahtlemata siiski rohkem kasu kui mõttetust tappalaskmisest. Või mis arvata: kas näiteks Ameerika punanahad poleks võinud teha oma maast sama kultuurset riiki kui tegid seda Euroopa kolonistid? Kas abessiinlased ei võiks Aafrika pinnast välja pigistada samasuguseid tulusid ja varandusi, mida loodavad sealt itaallased, ja kas ei oleks abessiinlased siis endast moodustanud jõu, millele Itaalia vaevalt oleks usaldanud kallale minna? Kahtlemata. Nad aga sellevastu isoleerisid enda ümbritsevast kultuurilmast tuimuse ja ükskõiksuse ülepääsematu müüriaga, et mitte ainult sundida end mõtlema. Säärastel rahvastel võiks küll olla väga demokraatlik kord, kuid nad ei saa jääda demokraatseiks, sest nad ei suuda seda kaitsta väliste võimude mõju vastu. Sellised rahvad peavad laskma juhil enda eest mõelda seni, kuni nad on küpsed end ise valitsema, s. o. seni kui nad suudavad end pingutada pidevas mõtlemises, või nad hävivad. Ometi pole need rahvad võimetud mõningaiks otse turmalisiks pingutusiks. Kuid need pingutused võivad olla

ainult lühiajalised, mitte aastakümneid, aastasadu ja -tuhandeid kestvad.

Riff-kabüülid näiteks tülitavad aeg-ajalt prantslasi Marokos üsna hirmutavalt, ent järgjekindlaks ja pidevaks ülevõimu alt vabanemise aktsiooniks pole see kunagi kujunenud ega saagi kujuneda, kuna neil pole isegi juhte, kes suudaksid end pidevalt sundida rahva kasuks pingutama, rääkimata kogu rahva ühisest mõttepingutusest.

Paljud Euroopa rahvad erinevad eelpoolseist ainult sellega, et on saavutanud mõttetevõime tagajärjel suurema kultuuri, sedagi ainult hädasunnil, et end mitte lasta teiste rahvaste poolt ära pühkida, ja sellest mõtlemisprotsessist kultuuri saavutamiseks pole osa võtnud ammugi mitte kõik rahva liikmed. Põhimass ei erine oma omadusilt õieti milleski algelisest rahvaist.

Mõni Euroopa rahvas oli enne Maailmasõda valmis sarnaseks ajutiseks jõupingutuseks, nagu me neid aeg-ajalt näeme orjastatud algeliste rahvaste juures, ja sundis oma tahte peale ka nendele riikidele, kes kaugeltki seda ei soovinud ja oma rahvastele ka ilma sõjata oleksid suutnud muretseda vajalikke elamisvõimalusi. Seega tekitas ainus rahvas, kelle juhid, rääkimata rahvast enesest, enam ei suutnud end pingutada rahulikul teel rahva elustandardile vastava äraelamise muretsemiseks, plahvatuse kogu maailmas. Nii ärkas mass Maailmasõjaks. Need enneolematud tapatalgud õpetasid laia massi mõtlema. Mass igatses saada ise oma saatuse juhtijaks — ei tahtnud jääda enam sõltuvaks juhtide kapriisidest või omakasupüüdlikkusest ja auahnusest. Selle massi mõttepingutuse tagajärjel sooritati revolutsioonid.

Ent tänapäeva majandusliku, poliitilise ja vaimuelu juhtimine on nii komplitseeritud, et siin üksikute tahtest rippumatuks jääda sooviv rahvas peab olema vaimselt tasemel, mis laseb teda neis keerukais küsimusis eksimatult otsustada. Selleks polnud aga kohane enne sõda rahvaste isevalitsuslike režiimide poolt masendatud vaim, vaid, sooritanud revolutsiooni, tapatalgutelt tagasitulnud võitlejad mõtlesid sellega kõik korras olevat ja arvasid võivat puhata pärast ebainimlikke pingutusi kaitsekraaves, st. nad tahtsid, et teised neid taas hakkaksid juhtima, kuna massid ise enam ei viitsinud pingutada oma vaimu selleks, et iga üksik neist oleks suutnud kaasa otsustada enda ja rahva saatuse üle. Tekkis pikaldane kriis, mis pole

mitte üksnes majanduslik-poliitiline, vaid ka vaimne.

Sellest kriisist vabanemiseks oleks tulnud rahvail teha kõrgeid pingutusi, et vaimselt areneda enesejuhi nõudlikule tasemele, või pöörduda ammuproovitud abinõu — juhtidalaskmise poole. Rahvad, kelle vaimne kandejõud on tugevam, said kriisist omal jõul üle, kuna rahvad, kes ei suutnud suurte tegude teostamiseks oma vaimu pingutada, hakkasid endile otsima juhte, kes võtaksid neilt selle vajaduse. Inglismaal näiteks pole millegagi muutunud demokraatlik parlamentarism, sest Inglismaa on riik, kus juba 1649. a. kohtuotsuse kohaselt hukati rahva poolt valitud parlamendist mitte hooliv kuningas Charles I, kuna ta püüdis rahvast maksustada üle parlamendi poolt ettenähtud määra ega tunnustanud muidki parlamendi otsuseid. Vähe sellest: Charles I ei pidanud poliitilisi sõnaandmisi ega lepinguid kohustuslikeks, vaid rikkus neid igal sammul. Tema tunnustas ainult kuninga prerogatiivi. Nii oli Charles I mustriks mõnelele praegusele diktaatorile, kes samuti ei hooli poliitilistest lepingutest. Ometi ei olnud kuningas Charles veel kaugeltki nii järjekindel oma tahte ja võimu läbisurumises kui praegused diktaatorid, sest ta ei suutnud surmata oma alamate vaimu- ja sõnavabadust, mida tõestab see, et 1640. a. parlamendivalimistel ta laskis opositsioonijuhil Pym'il kaunis vabalt teha kihutustööd, ka polnud kohtuvõim kunagi täiesti sõltuv kuningast. Nii on Inglise vaba vaimu traditsioon valitsev juba sajandeid ja seda pole kerge väärata ühelgi diktatuuri-ihkajal.

Prantsusmaal pole tuliristlased, vaatamata kõigile püüetele, saavutanud kuigi mainimisväärselt tähelepanu ega poolehoidu, sest juba Voltaire'ist saadik on prantsuse vaim alati olnud kohtunikuks oma rahva juhtide üle. See vaim teab, et juba vähemgi katse diktatuuri teostamiseks tahab teha teda diktatuuri orjaks, et ühe isiku või kihi võimuvalitsus surub vaba vaimu kuhugi keldri kopitanud nurka. Sellest aga ei tule kasu kindlasti mitte rahvale, vaid võimu teostajaile. Siinkohal meenutagem vaid Saksamaal „3. riigi“ tekkimist, millal tuhandete kaupavaimuinimesi pidi põgenema naaberriikidesse, et mitte lasta end mõrvata diktatuuri-ihkajail ja neil, kes lootsid sellest kasu. Venemaal ei saadud kommunistlikku doktriini rakendada diktatuurivankri ette muidu, kui tapeti poolteist miljonit haritlast, kõnelemata nendest, kes pidid põgenema välismaile.

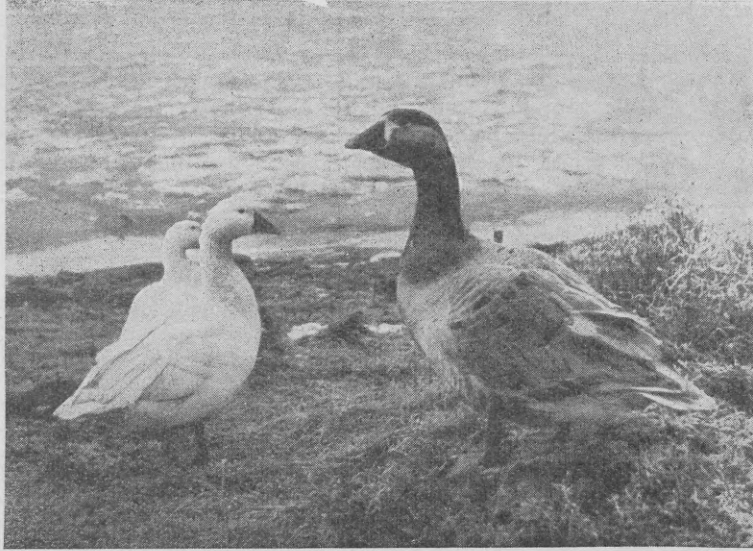
Nii on diktatuur otseseks vaenlaseks kõigele, mis on inimkonnas paremat, väärtuslikumat, ülevamat, vaimsemat. Ta on julmim irvitamine õigluse ja humaansuse üle. Ta on teataval määral tagasilangemine keskaegsesse inkviisitsiooni, mis samuti vihkas vaimu, sest ega muidu tol ajal ei oleks saadetud tuliriidale sääraseid suur-

vaimu nagu Giordano Bruno, Galileo-Galilei ja loendamatu arvul teisigi vaimukangelasi. Poliitiliselt on moodne diktatuur õieti tagasilangus ajastusse, kus valitseti „jumala armust“ — kõik, mis teeb juht, see on ainuõige, vaba vaim ei tohi pääseda seda arvustama.

Loomulikult ei saa sarnased riiklikud korrastused seista igavesti, isegi võib-olla mitte aastakümneid, sest, nagu võime tähele panna inimeste juures üksikult, tähendab hoolimatus teiste heaolust ja vägivald sisemist nõrkust. Diktatuur on nakatunud surmaeoga juba sündimisest saadik. Eemalseisjaile näib ja seda katsumad ka praegused diktaatorid ise oma arvutute propagandavahendite abil tõestada, et rahvad, kus praegu on teostunud valitsemise juhipõhimõtte, olid enne seda hukatuse äärel ja ainult diktatuur päästis nad sellest. Siin ei tohi aga unustada, et maailmas valitsenud majanduslik surutis, mis õieti aitas diktaatorid troonile, oleks võib-olla otstarbekamalt lahendunud mõnel ratsionaalsemal kujul.

Itaalia olude põhjalikumad tundjad väidavad, et laialdane mass elab seal kehvemais majanduslikes tingimuses kui Abessiinia „orjad“, keda nad on läinud „vabastama“. Saksamaa on teinud järjest suuri žeste nii välis- kui ka sisepoliitikas, kuid niipalju kui avalikkusele teada on führeri hoolegavarjatud riigimajandusest, seisab viimane praegu suuremate raskuste ees kui kunagi varem. Nõndanimetatud „Wehrwirtschaft'ile“, s. o. taasrelvastumisele on kulutatud nii palju — seejuures tuleb silmas pidada, et need on täiesti ebaproduktiivsed kulud, mis ei hakka end kunagi tasa teenima — et Saksa riigimajanduse juht dr. Schacht seisab tõsiselt küsimuse ees, kas mitte eraomanikele tagasi anda suuremaid käitisi, mis enne riigistamist töötasid kasuga. Esialgu aga on führeri poolt siiski otsustatud käiku lasta uus rahva maksustamiskava, mis veelgi suurendab „3. riigi“ kodanikel neid lõpmatuid makse, sunduslikke „vabatahtlikke“ annetusi, siselaenusid jne., millega on hakatud Saksamaal looma uut majandust.

Nende riik jäätab...

Foto Hinto

A. H. Tammsaare

Arusaadavast ja ebaarusaadavast kirjandusest

Oleme juba küllalt kurtnud ja kurdame veel tänapäevgi, et rahvas ei saa meie kirjandusest aru. Praeguse vanema põlve mälestusel see hädaldamine algas nooreestlaste ilmumise, enne seda pidi meie kirjandus olema rahvale üsna arusaadav. Sellepärast olemegi juba aastaid katsunud mätta nooreestlaste lipukirja eurooplusest, et muutuda elulähedaseks.

Aga nähtavasti see ei aita, ikkagi kurdetakse, et rahvas ei saa kirjandusest aru. Mõistate: rahvas ei saa ka elulähedasest kirjandusest aru. Tähendab, et olla arusaadav, kirjandus peab astuma viimse sammu: ta peab muutuma rahvalähedaseks. Kirjanik peab olema rahvakirjanik.

Nõudmist, et kirjandus oleks rahvale arusaadav, põhjendatakse lühidalt nõnda: rahvas peab kirjaniku ülal, sellepärast peab ta rahvale kirjutama, sest rahvasõnagi ütleb, kelle leiba sa sööd, selle laulu sa laulad. See põhjendus on muidugi kõigile arusaadav, sest koergi haugub selle ukse ees, kes teda söödab.

Arusaamatus võib tekkida ainult nende kirjanike suhtes, kes mureitsevad endale ülespidamist mitte kirjandusega, vaid muu tööga. Meil ju leidub kirjanikke, kes on advokaadid, õpetajad, professorid, inspektorid, nõunikud jne. Neile on kirjandus mitte elukutseks, vaid asjaarmastuseks, ajaviiteks, eralõbuks. Peab ka neilt nõudma, et nende ajaviide ja eralõbu oleks rahvale arusaadav?

Kui seda tõesti peaks nõutama, pealegi veel rahva nimel, kas ei peaks siis sama nõudmise sama rahva nimel esitama ka iga teise ajaviite ja eralõbu kohta. Võtkem või, näiteks, vanade markide korjamine, kui sellega ei taotleta otsest äri. On see rahvale arusaadavam kui eesti kirjandus? Saab ehk meie haritlanegi sellest palju rohkem aru kui eesti kirjandusest?

Siiski, haritlase suhtes ei peaks ehk seda küsima, sest temal on enesekaitseks vabandus valmis. Ta ütleb: vanade markide korjamise kohta leidub küllalt seletusi väliskirjanduses, kui ma sealtsamast võiksin ka eesti kirjanduse kohta midagi lugeda, siis saaksin ma temast samuti aru, nagu vanade markide korjamisestki.

Selge, eks! Haritlase peab rahule jätma, kui kõneleme eesti kirjanduse arusaadavusest. Küsimuses on ainult rahvas, sest tema ei loe väliskirjandust ei vanade markide ega millegi muu kohta. Temalt siis võiksimegi edasi küsida: saab ta tõesti, näiteks, poksimisest, kreeka-rooma maadlusest ja igasuguseist rekorditest ning võistlusist rohkem aru kui eesti kirjandusest? Mõistab ta tõesti kõigi nende ürituste sisu? Taipab ta, milline on nende pingutuste mõte ja otstarve, kui samal ajal karjutakse maal tööjõu puudusest?

Vanade markide ja eesti kirjanduse kõrvutamist võidakse ju pidada naljaks või pilleks, aga muie peaks kõigi huulilt kaduma, kui kõrvutame eesti spordi ja eesti kirjanduse. Või kuigi see

muie jääb, siis võiks ta ennem tabada eesti kirjandust kui sporti, võiks tabada kirjandust sellepärast, et ta julgeb end praegusel silmapilgul asetada spordi kõrvale. Ja ometi nõuame arusaamist eesti kirjandusest, mitte eesti spordist, kuigi mõlemad oleksid üksikute inimeste eralõbu ja aja viide.

Ja et arusaamine oleks täielik, siis otsitakse ja tuhnitakse üksikute teoste algmeid olude, ümbruse ja isikute näol. Seda muidugi rahva nimel, kes tahaks maksu mis maksab eesti kirjandusest aru saada. Aga kas tõesti rahvas poleks, näiteks, huvitatud ka sellest, kuidas tekivad nagu üle-öö mitmesugused ettevõtted, varanduste koondumised üksikute isikute ja kildkondade kätte? Arvama peab, et rahvas oleks sellest veel rohkem huvitatud kui eesti kirjandusest. Kuid ometi ei mõtle need, kes on alati kirjanduse arusaadavuse suhtes nii väga rahva eest väljas, ka majanduslikku tegevust ja „loomingut“ rahvale arusaadavaks teha.

Veel imelikumaks muutub arusaadavuse küsimus, kui näeme, et seda korratakse ikka ja jälle kunsti ja kirjanduse kohta, mitte aga teaduse suhtes. Vanad margid, sport ja majandus kuuluvad pisut teise maailma kui kirjandus, aga teadus on ometi sama vaimline tegevus. Miks ei nõua rahvas temast arusaamist? Või on teadus talle vähem tähtis kui kirjandus? Või pole rahval õigust teaduselt arusaadavust nõuda?

Küllap tal juba see õigus on, sest ta peab teaduse samuti ülal nagu kirjandusegi. Ta peab teda just sellepärast ülal, et ta temast põrmugi aru ei saa. Ta teeb seda lootuses, et arusaadamatust teadusest lõpuks ometi mõned arusaadavad raasukesed ka temale rüppe langevad. Aga kirjanduselt nõutakse sama rahva nimel, et ta oleks algusest saadik kohe arusaadav. Milleks teda küll peaks alg-, kesk- ja ülikoolis õpetatama, kui ta peaks olema niikuinii arusaadav?

Pealegi, milleks õpetatakse seda kirjandust, mis olnud algusest saadik rahvale arusaadav, nagu tõendatakse — kirjandust, mis oli enne nooreestlust, enne eurooplust, mis oli siis, kui oli alles ühine maarahvas, ühine eesti rahvas, milleks katsume jällegi uuesti saada — milleks õpetatakse seda kirjandust, kui teda niikuinii mõistetakse?

Teaduse ja kunsti kõrval on rahva silmis veel usul suur tähtsus, vististi veel suurem kui esimesel kahel. Aga ometi pole kuulda olnud, et temast arusaamise eest oleks nii väga muretsetud. Mõelgem või selle usuisa sõnadele, kes ütles: *credo quia absurdum*, mis on äraseletatud $2 \times 2 = 5$. Samuti võiks sellele mõelda, et lapsed võetakse usurüppe, ilma et neilt loodetaks usust arusaamist.

Kõigile on selge, et usk on omaette elamus, mis ei olene kuigi palju arusaamisest. Sellepärast pole üheski usus tähtsaks peetud usutõdedest arusaamist. Veel enam: on olnud uskusi, kus usutõdesid meelega varjatakse rahva eest, sest on

tähele pandud, et inimene ei taha seda uskuda, mida ta teab ja millest ta aru saab.

Aga keegi sakslane, kellest rahvas ei tema eluajal ega ka peale surma pole kuigi palju aru saanud ja keda ometi loetakse suurimate surematute hulka, ütleb: „Kel on kunst, sel on religioon, ja kel kunsti ei ole, sel olgu religioon“. Nõnda siis peab ta kunsti ja usku hingelt-vaimult sugulaksiks. Kuid milleks nõutakse just kirjanduselt kui kunstilt arusaadavust, kui usk saab väga hästi ilma selleta läbi?

Kui vaga usuisa arvab, et usus võib olla $2 \times 2 = 5$, kas siis poleks põhjust oletada, et ka kunstis-kirjanduses on 2×2 kui mitte just viis, siis ometi $4\frac{1}{2}$ või mõni muu arv, mitte aga neli, nagu kinnitab matemaatika? Usus ja kunstis pole ehk ometi sirge kõige lühem tee kahe punkti vahel. Nende mõju pole ehk ainult ratsionaalsuses, vaid ka irratsionaalsuses.

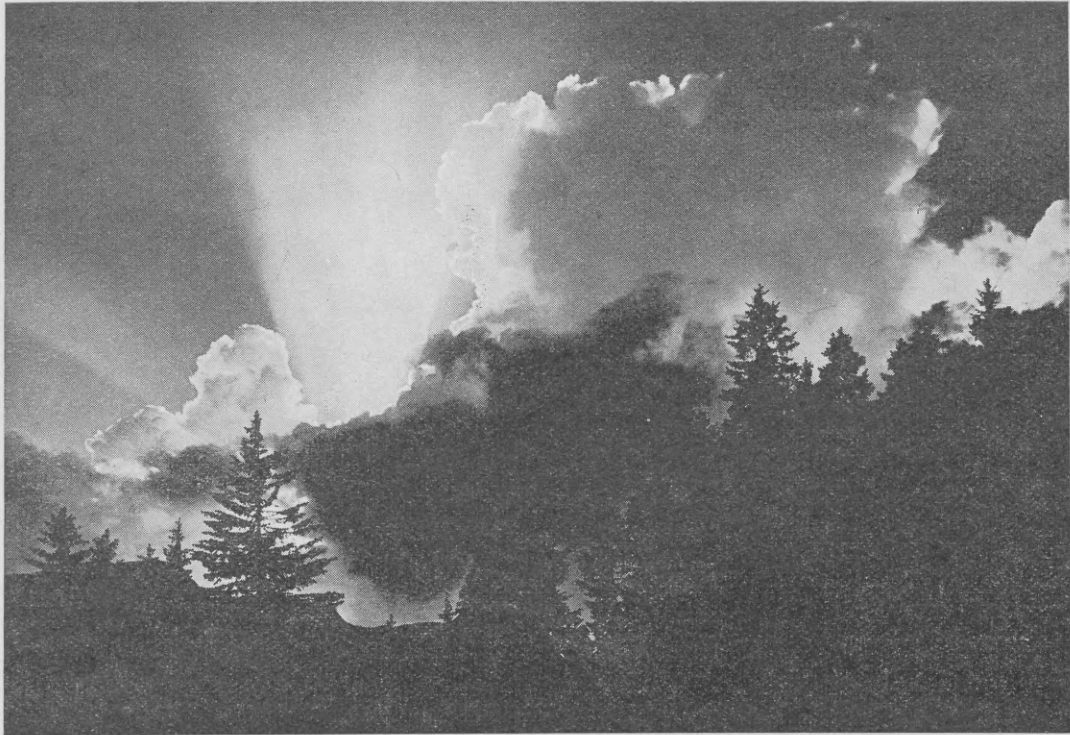
Sellepärast ongi ehk nii arusaadav, miks just nende seas, kes elukutselt on kohustatud teiste usku ja kunsti õpetama, leidub sagedasti inimesi, kel pole usust ja kunstist aimu. Igal maal on omad Loyolad ja Torquemadod, omad Boileau'd ja Opitz'ad, omad Ahlquistid, kes trambivad elava usu ja kunsti surnuks. Ja seda ainult sellepärast, et nemad saavad usust ja kunstist aru, et neil polegi usu ja kunstiga muud vahekorda, kui aga arusaamine. Nemad sõrmitsevad paratamatult aina oma roosikrantsi või loevad värsijalgu ja mõõdavad ridade pikkust, loevad lehekülgi.

Nemad pole kunagi tähele pannud, et inimene pole tänini õppinud elavat mõõtma ja et ainult surnud on üsna reeglipärased. Nõnda nad siis ülistavad usust ja kunstis enamasti surnud asju, surnult sündinud teoseid, sest need on tehtud arvu ja mõõdu järele. Elav kunst on harilikult arvestamatu ja mõõtmatu, nagu on iga lehtki sama puu otsas omapärane.

Usk tähendab neile inimestele dogmat, kunst teooriat. Häda sellele, kes loobub dogmast või kes ei pea teooriast kinni kunsti luues. Ja et teooriaid on palju, mis seisavad ajuti vastastikku nagu tuli ja vesi, siis on arusaadav, miks üks ja sama teos võib nii vastupidiste hinnangute osaliseks saada: üks ülistab, teine teeb maha, igaüks oma teooria kohaselt. Elav organism surutakse kunstiresepti Prokrustese süngi, tõmmatakse nagu mõrvar teooriarattale, muidu ei saada temast aru. Ja ometi on kõigil teada, et teooriad luuakse teoste järele, mitte teosed teooriate järele.

Niisugune lugu on kirjandusega, millele esitatakse nõudmine, ta olgu rahvale arusaadav. Eriteadlased ja elukutselised asjatundjadki on sagedasti selle arusaamisega hädas, mis rääkida siis veel rahvast. Inimesel on üldse rohkem annet mitte aru saada kui aru saada.

Meie kirjanduselugu on lühike, sellepärast nimetame mõned näited välismailt. Shakespeare suri 1616, Goethe 1832, aga ometi pidi veel te-

Valguse mäng pilvedes

magi aitama sakslastele Shakespeare'i arusaadavaks teha. Prantslastele ei olewat suudetud veel tänini tema suurust õieti arusaadavaks teha. Dostojevskist arusaamine võtnud seal mitukümmend aastat aega. Muide see pole mingi ime, sest ka venelased ise ei teadnud õieti, mis temaga peale hakata. Ainult Turgenjev taipas oma ametivenda ja oli temale surmlikult kade. Dostojevski õigeks avastajaks olnud keegi itaallane, kinnitavad mõned. Stendhal suri 1844 ja ta kuulutanud ette, et temast arusaamine ilmuvat alles 1900, ning see ennustus läinud täide.

Lõpuks nimetame veel Gogoli „Revidenti“, mida mineval hooajal „Estonias“ suure eduga mängiti, nii et meilgi pidi temast aru saadama. Aga selle teose ilmumisel ei tahtnud venelased ise temast kuidagi aru saada. Ometi väidavad mõned, see olevat maailmakirjanduse parim komöödia.

Oleks loomulik, kui nende näidete kohta tähendatakse: nõnda on sündinud maailma suurimatega, aga meil pole selletaolisi olemas, sellepärast peaks ka meie kirjanike saatus teissugune saama.

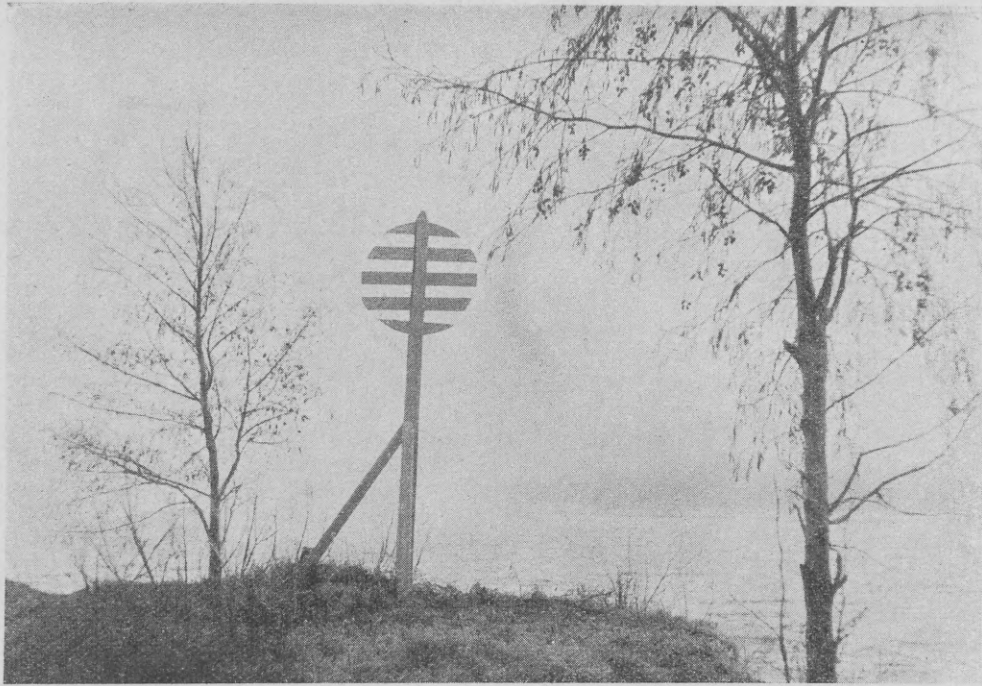
Hea küll, vastame meeleldi, kuid kas ei tuleks oletada, et kui meie kirjanikud on väiksemad, siis ka meie taipamisvõimed madalamad, nii et kirjandusest arusaamise tulemused oleksid sama kurvad, nagu nende ilmakuulsustegi maal: ei saa me ise neist õieti aru ega oska neid ka rahvale lähedale tuua.

Pealegi, rahvas pole kunagi ega kusagil, niipalju kui teab ajalugu jutustada, eriti maias olnud

sellele, mida nimetatakse heaks kirjanduseks. Ta pole üldse pooldanud kunstis kõrgeimat, sügavaimat, ülevaimat või kuigi, siis väga pikaldase arenemise tagajärjel. Seda võib kogeda kas või radioprogrammides kõigil mail. Mida laialdasem kuulajaskond, seda madalamale kipub langema tema maitsetase.

Kõike seda tähele pannes jõuame otsusele, et meie kirjanike ja kirjanduse seisukord pole kadestamisväärne. Kõik, mis suur ja sügav, ilus ja ülev, on arusaamiseks raske. Seda tõsiasja arvestatakse niihästi teaduses kui ka usus, aga kunstis ja kirjanduses mitte. Nõnda siis seisab kirjanik nagu Piileami eesel kahe heinakoorma vahel: ühelt poolt nõutakse temalt teoseid, millest rahvas, tema ülalpidaja, kohe aru saaks, teiselt poolt aga selliseid, mis tooksid ülemaailmsel võistlusel kuldmedali, nagu töid selle sportlaste lihased.

Sellest on paratamatu järeldus: meie kas ei mõista, mis me nõuame, või me räägime ühte ja mõtleme teist. Me ehk ei taha kirjandusega mingeid medaleid võita, isegi pronksist mitte, kullast hoopis rääkimata, me tahaksime ainult, et meie kirjandus oleks niisugune, nagu meie temast oma lihastega aru saame. Nõnda oleks üsna mõistetav, miks kirjandusele esitatakse raskemad nõudmised kui teadusele ja usule, isegi raskemad kui majandusele, spordile või vanade markide kogujale. Nemad kõik võivad teotseda, ilma et tarvitseksid arvestada rahva arusaamist, aga kirjandus peab arusaadav olema kas või vanade markide kogujale, kel pole samast kirjandusest tööpoolest sooja ega külma.

Sügisene Emajõgi

Foto Hinto

Katse mõtelda lõpuni

Istub haarileti man kaks meest. Paks ja kõhn. Esimese ümmaral näol mängleb kõigileandestav naeratus, teise lauba on kiskunud virilaks sügavad kortsud, otsegu lasuks temal terve maailma murekoorem. Istuvad ja mekutavad konjakit kitsast klaasist. Jutlevad vahetevahel; õieti teeb seda ainult kõhn — väsinud, pisut sapise häälega, kuna paks resonanceerib mõnesõnaliselt vahele, kui raatsib hetkeks pöörda silmi leti taga askeldavalt näitsikult.

— Muidugi, kui mitte juurelda, kui haarata kõike ladvust, siis näikse nagu kõik olevat võrdlemisi korras, kratsib kõhn välgumihklist tuld sigaretile ja vaatab mõtlikult bensiinilehka levitavasse leeki. Hetke pärast jätkab resigneerunult: — Tuleb tungida sisse, katsuda mõtelda lõpuni, siis näed...

Paks õngitseb lokaalimonogrammiline lusikaga teeklaasist sidrunilõigu, lutsutab seda täidlaste huultega. — Mõtelda lõpuni... Mis on lõpp? Aga kui lõppu ei olegi?

— Peab olema mingi lõpp, — ja letilasuvad toidunõud klirisevad kõhna kannatamatust rusikalöögist. — Olgu see või... hullumeelsus!

Paks heidab rahustava pilgu kohkunud baaridamidele ja ütleb kaaslasele vaikselt: — Milleks niikaugemale? Piirdugem normaalsusega.

— Normaalsusega, — matkib teine suitsupilvi pilkeliselt õhku puhudes, — kus on siis see nn. „normaalsus“? Vaata ometi kord järelemõtlikult ringi! Täna näen: hobusekronu veab hiiglakoormat Tõnismäelt üles. Sikutab ja sikutab. Voorimees ergutab looma, keksleb ja karjub. Vehib piitsaga. Tuleb juurde kõhnakas härra, roheline rist rinnas. — Ära piina vaest looma, pörutab voorimehele. — Mis see matsi mure, mis linnamees lehmaga teeb, — keerutab voorimehenäss piitsa vastu. — Olen loomakaitseeltsi president, — osutab härra põidlagaga rohelist risti, — toimetan su politsei kätte. Toobki kordniku, voorimees saab protokollid.

Paks valib endale leitil paraja suupiste ja pöördub

nüüd sapise sõbra poole. — Siis oli ju asi korras, kui läks nii, egas vaest looma tohi piinata. Ka loom tunneb valu!

— Muidugi tunneb! Aga kas inimene ei tunne? Kuula edasi. Näen, loomakaitseisand sammub pooleleehitatud maja juurde. Talle ehitatakse mitmekordset lossi. Töölised kui sipelgad ümber. Üks habemessekasvanud töömees loovib nagisevaid treppe mööda üles — küürus ning kõveras kõrge telliskivikoorma all. Äkki komistab, langeb rinnuli, kivikoorem litsub ägiseva mehe vastu teravat tellingiäärt. — Kurat ja põrgu, kargib loomakaitseisand, seda töötakistust nüüd tarvis!

— Päris õige, et kurat ja põrgu! — laseb paks valada endale uue konjaki, — kes käskis vanameest ahnitseda nii suurt koormat!

— Kes käskis!? Aga kui tükitöö oli tarvis lõpetada! Loomakaitseisand ähki vihaselt, et koristatagu mees haiglasse, nisuke töötakistaja, tema ei maksvat sentigi ravikuludeks, kuna õnnetus tulnud mehe enda hoolestusest.

— Täitsa minu mõte. Käskis vanameest tulla nii raskele tööle, kui põlved võbisevad paari telliskivi kandest!

Kõhn hõõrub rusikatega meeletult laupa.

— Oli siis tal tööd valida!? Võib-olla on tal kodus lapsed, hulk lapsi, nälgivaid, süüa ootavaid!...

— Oli's tal neid tarvis muretseda, kui toita ei jõua!

— Soo, imestub kõhn päranisilmi, — aga kuhu jääb propaganda rahvaarvu tõstmiseks? See roheliseristiga saks ja temataolised ajavad juba läbi ilma lasteta, või äärmisel juhul ühe-kahe jõnglasega!

Paks kratsib kõrvatagust. — Noo-ja-noh...

— Noo-ja-noh, osatab kõhn irooniliselt, — katsu mõtelda lõpuni, püüa tuua üks lahendus!

— Mis siin lõpuni või, on paks kimbatuses. Siis aga viib jutu teisale: — Sa siis oled kõva loomakaitse vastane, et sedasi räägid?

— Vale! Loomakaitse vastu pole mul midagi! Aga kui see isand enne nii ui-ui-üi hobusekronu ümber öändas ja pärast inimese, olgugi ainult töölise, õnnetuse üle ainult niipalju muret tundis, kui see tema tööd takistas, siis... siis mõtlesin, et mindagu põrgusse niikauaks igasuguse loomakaitsega, kuni pole korraldatud inimkaitset minimaalsemgi määral!

— Ole ikka! Inimene on ju arupäine olevus, tal on aru peas, mis kaitset sinna!

— Arupäine olevus... Lugesin hiljuti ühest ameerika lehest, kuidas seal tuhandetonnilisi nisutagavarasid põletamise teel hävitatud, et vältida nisuhindade langust. Ja hädaabitöölised, kes vilja, kuldset, kõikelunastavat vilja loopisid tulle, nõrkenud näljast, sest nende töötasu ei võimaldanud vähegi korralikku toitumist. Ütle nüüd, kas see pole hullumeelsus, ütle, kas siin saab olla juttu inimeste arupäisusest?!

— Jah-noh... ega see päris ilus ei ole. Aga eks ta ole paratamatu. Mis teeks näiteks üks eesti põllumees, kui hakkaks Ameerikast siia voolama see ilmatu odav nisumägi? Muud midagi, pane pood kinni ja ära atra üldse enam puuduta! Ja kui see nisu oleks jagatud neile hädaabitöölisile, siis... oleks hulk inimesi vähem, kes normaalse hinna eest vilja ostavad. Ja kasu poleks saadud sendi eestki! Elu juba on nisuke keeruline...

Kõhn taob kahe rusikaga enesele vastu laupa.

— Et kurat võtaks seda hullumajalikku keerulisust! Näed, lõikasin ühest vanast „Kaja“ numbrist välja artikli „On see kultuur?“ Loe siit: Austraalias tapeti 800.000 lammast ja maeti maha... Mehhikos hävitati sõjaväe abil banaanide hiiglaslikke tagavarasid... Brasiilias heideti merre 70.000 kotti kohvi... Tšehhoslovakkia piiril visati kõrge tolli tõttu tonnide viisi kurke Doonausse... Saksa viljamüügi ühing on leivahinna stabiliseerimiseks turult kõrvaldanud määratud hulga rukist ja müüb seda punaseksvärvituna seakasvatajatele... Jne. jne. Aga! Rahvasteliidu sotsiaalse abi büroo andmeist ilmneb, et 1934. aasta jooksul on maailmas nägja surnud poolteist miljonit inimest, ja...

Paks tõrjub kahe käega ja vaatab arglikult ringi.

— Aitab, aitab, pista taskusse see lipakas! Ega siin pole miitingukoht, — korralikus lokaalis. Mis sa hädaldad, enesel konjakikliinas nina all? Ega sa maailma jõua soojaks kütta.

Kõhna silmad läigivad palavikuliselt. Ta kallab järgmööda mitu klaasi kanget jooki enesele kurku ja jääb sisemisest ärritusest värisevana konutama, pea klammerdatud käte vahele, küünarnukid baariletel. Kõrvalruumis alustab orkester mürtsuvat tantsulugu. Paks topib suu täis lõhe roosakat liha ja kõigutab end suud matsutades muusika rütmis.

Ivakese aja pärast algab kõhn uuesti, olles saanud jagu enesest:

— Või mõtelda seda sõjagi lugu... Saadavad märgukirju, noote, nõnavad humaanset sõda! Kuuled: humaanset sõda! Kas on kunagi päikese all tehtud teist sellist idiootlikku sõnade ristsugutust, kui need kaks sõna kõrvuti? Kas Mussolini abessiinlasi tapab püssikuuliga, kaikaga pähe valades või mürkgaasi pildudes, see peaks ju olema ükskõik!

— Nüüd sa, vennike, rääkisid enese sisse, itsitab paks kahjurõmsalt. — Näitlesid siin suurt vaeste ja koormatute eest muretsejat, ja nüüd oled korruga Itaalia poolt!

— Lollus! Olen iga sõja ägedaim vastane, see on kõik. Aga kui juba kord sigatsetakse, siis ärgu tehtagu seal man ilusaid sõnu ja jenoveva nägu! Mõtelagu ka siin lõpuni. Mis on Itaalia sihiks? Abessiinia hävitada, eks ole?! Kui juba on alustatud lihunikutööd, mis, kuradi pärast, siin veel sentimentaalitseda! See on vastik, see on otse okselejavalvalt imal, kui kahekümnenda sajandi kahejalgsed kiskjad jäävad oma lepingute ja sanktsioonidega, mida keegi ei pea, oma märgukirjadega, mida keegi ei täida, ja ilusate sõia-

põhjenduse juttudega, mida keegi ei usu. Või kas pole see hullem kui normaalse mõistuse kalmistu, kui Euroopa, pane tähele: Euroopa arenenumate riikide diplomaadid ühel ja samal päeval lasevad lendu loosungid: „Meil pole ruumi päikese all! Antagu meile, jumalapärast, ruumi, kuhu võiksimme suunata oma rahva ülejäägid!“ Aga samal ajal: „Siginege ometi, kurat võtku, siginege rutem ja sünnitage lapsi iga hinna eest!“

Paks on jutuvalangu ajal pead raputades eemaldunud ja suundub telefonikappi. Kõhn ei märka seda, vaid räägib palavikuliselt edasi:

— Nad ütlevad, et olevat häbiks kogu tsivilisatsioonile Punase Risti asutuste pommitamine itaallaste poolt. Ons see veel mingi häbi kõige tehtu kõrval?! Ma mõtlen, et itaallastele peab omistama seda au, et nad oma sigatsemises on loogilised ja ei tee väga nägu oma ropu töö juures. Ei, tõesti, mõtle järele: kui ma tulises vihas olen oma vaenlase peale raisanud kuuli ja see haavaks ilma tapmata, miks, kuradi pihta, mina lasen siis seda haava punase risti varjus terveks arstida, et minu eluga pääsenud jahiobjekt varsti võiks tulla mind tapma. Ei, tont võtku, käristagem puruks ka Genfi konventsioon, kiskugem maha kõik võltside pooside ja ilusate sõnade maskid ja tapkem ning purustagem siis niikaua, kuni jõudu jätkub. Siis on ometi selge pilt, et...

Rääkijale koputatakse õlale. Selja taga seisavad politseinik ja paks.

— Anarhist? Pagari tänavale?

Paks raputab pead.

— Joobnu? Arestimajja?

Taas pearaputus, ja paks koputab sõrmega laubale.

Politseinik noogutab taibates, võtab kõhna kaasa. Istuvad autosse. Auto teeb mõned tiirud südalinnas, suundub siis Paldiski maanteed kaudu välja. Kõhn näeb läbi autoakna hipodroomi värvate siluette mööda vilksatavat. Siis nõksatub auto seisma.

— Katsuge sellest mehest teha veel mõistlik inimene, ütleb politseinik auto juurde astuvale valgekitlilisele arstile.

Paul Rummo

Puiga talu aias:

*Pahemalt: pr. Tuglas, prl. Oinas,
Fr. Tuglas, J. Vahtra, A. Tassa,
A. Oinas*

Foto K. Kisand

Kohkusime ka ise, et olime puude suhtes eksinud ja Tuglase marjade asemel pererahva kirsid nahka pannud. Ei jäänud muud nõu üle, kui Puiga perenaisele oma pattu pihtida ja marjad välja maksta.

11.

Elasid Tuglas prouaga kaks suve Kasaritsas, jäid ikka hilissügiseni kohale. Külastasid neid tihti ka sõbrad Tartust. Nii kohtasin Puigal Aleksander Tassat, Aleksander Oinast, Paul Olakut, O. Krusteni ja teisi. Aleksander Tassa oli kord Puigale pikemaks ajaks peatuma jäänud ja saanud endale elamiseks õuepealse eraldi majakese, just oja kaldal pärnade all, kus samas laulsid ööbikud ja õitses ukse ees ilmatupalju lilli — koht temale kui loodud. Kuid Tassa leidis, et seal magamine olnud üksainus jube unenägu: rotid teinud toas kogu öö juudatempe...

Kasaritsa oru kaldal:

*Paremalt: Fr. Tuglas, prl. Oinas,
pr. Tuglas, J. Vahtra*

12.

Aga aeg veereb kiiresti. Sellest on läinud ligi viisteist aastat. Kreutzvaldi viimane patsient Puiga perenaine ja pasunapuhuja Kusta puhkavad juba ammu Rõuge surnuaial.

Tuglaski on saanud juba viiekümneaastaseks, kuid mälestus sellest, kui ta suvitas Puigal, elab Kasaritsas veel tänapäev ja on saanud omamoodi ajaarvamiseks. Sest kõnetades Puiga ümbruse elanikke, ütlevad nad veel tänapäeval: „Ah jah, see oli siis, kui suvitas Puigal Tuglas...“

On jäänud endalegi mällu see aeg kui huvitavam, mis Võrus elasid.

Jaan Vahtra

Foto K. Kisand

neelaja mootorsõiduki vahel. Esimene veel võimaldab sõitjal säilitada kontakti ümbritseva loodusega, teha isiklikke tähelepanekuid, tekkida meeleolul ja muljetel ning rahulikult mõtiskellagi suliseva ojakese pervel. Teine ei anna aega mõtiskeluks, vaatlusteks, vaid sööstab mööda, läbi ümbritsevast tõelikkusest, sest tema tõelikkus on liikumises, tema veetus kiiruses, tema uurimus hoos.

Siin on ähvardamas hädaoht, et noor inimene kiindub masinasse ainult seepärast, et hiiglakiiruse kaitsel vabaneda nägemast, mida sisaldab ümbritsev tõsiolu. Välise kindluse, asjalikkuse ja pingutatud tarmukuse taga leidub peaaegu alati palju sisemist ebakindlust, rahutust, tasakaalupuudust ning tühjustki. Nii jõu jumaldamise taga haigutab inimlik nõrkus. Noorsoo teotsemistuhing on küll juba omaette väärtus, kuid jõudude areng ja aktiivsuse ind ei ole sama, mis sihikindel tahtetooming. Aktiivsus võib samahästi kui loovaks muutada ka hävitavaks teguriks, eriti siis, kui see jumaldab jõude, milliseid ta veel ei ole õppinud ühiskondlikult valitsema. Paljaste instinktide valitsetamatus ja ohjeldamatus mängus sisaldub surm ja häving.

Ei ole siis midagi imetseda, kui noorpõlv, kes nii palju kannatab sisemiste vastuolude ja hingeluliste takistuste tõttu, hõlpsasti langeb algeliste eesmärkidega ja ülilihtsustatud ühiskonnaõpetuste küüsi, mille eesmärgid ja doktriinid juhivad vägivallavaistude kultiveerimisele ja isekuse ihalemisse. Paljurääkiv on siinjuures seegi, et fašism oma löökrühmad formeeris peaaesjalikult 20-aastaste keskelt ja et poolküpsed noorukid on sooritanud nii mõnegi poliitilise mõrva (näiteks Kosola poeg Soomes).

Noore generatsiooni asend, tingitud murdeaja arenguprotsessi dünaamikast ja uue tsivilisatsiooni sünnivaludest, on ületamatult raske. Elu murrab sisse, tõmbab kaasa, tõukab edasi. Noor inimene on sisemiselt jõuetu, seepärast ta jumaldab jõu-

masinaid. Ta on ebavaba, mispärast kasutab vabadust vääriti. Ta on isiksusetu, seepärast kumardab harduses autoriteedi pjedestaalile asetatud telefonipostigi. Kui tulevad igalaadi poliitilised hommikumaaatargad ning lubavad noorpõlve vabastada sotsiaalsest hädast ja hingelisest survest, siis elu ja tegevust janunev noorpõlv läheb nendega kaasa ühiskondlik-poliitilistele seiklustele. Radikaalsete rahvalikumiste kõlavad loosungid, suured žestid, võimsalt lehvivad lipud ja välist hurmust kiirgavad, paljutootavad tulevikuperspektiivid, univormid ja paraadid võluvad alati noorte meele ja mõtte ning vallutavad nende tunded ja hinged, sest noorpõlv tunneb, fantaseerib ja teotseb, kuna vanempõlv mõtleb, kalkuleerib ja kombineerib. Noorpõlv vihkab ja armastab, kogenum suhtleb ja intrigeerib. Midagi pole siis selleski üllatavat, et ka poliitilise-ühiskondlik seiklusromantika kisub kaasa noorpõlve. Selles kõiges aga peitub suur hädaoht tulevikule, tulevikku kandjale noorusele endale ja inimlikule kultuurile.

Sotsiaalbioloogiline ülesehitav ideoloogia peab tänapäeva „elulähedase“ või „uusasjaliku“ noore generatsiooni tuleviku ülesandeid määritledes siiski arvestama selle sugupõlve omapärast psüühikat. Noorpõlve tuleb võtta kui iseseisvat ühiskondlikku elementi tuleviku kultuurelu paratamatu komponendina. Kuid sealjuures ei saa lubada tollele „üliasjalikku ellusuhtumist“ omavale põlvkonnale midagi, mida ta sitkes, järjekindlas, kaines ja karmis võitluses ei võida ise. Ei mingeid idamaa tarkade kingitusi, vaid võimalus tunda rõõmu ja maitsta enese pingutusriikka töö vilja. Sest tõde on siiski kuiv, karm ja küllalt proosaline, hoolimata noore hinge luulelistest tehnoromantilistest kalduvustest. Uude paremasse, kultursemasse ühiskonda ei jõuta tantsides, vaid ta saabub raskete vaimsete ja füüsiliste pingutuste ning rohkete ohvrite tulemusena.

Vanad prillid

Endise tartlase muljeid tänapäeva Tartust

Ega kümme aastat olegi teab mis pikk ajavahe. Aga kui sõidad sellise aastaterea järele korraks jälle Tartu, vanasse Tartu, siis pistad juba ammu enne Jänese silda pea vaguniaknast välja. Sest „kaugel võõral maal“ loetud ja kuulud jutud uuest „fassaadist“ ning kõva käega linnapeast panevad mõtlema, et jumal teab millise jõmmkäraka serveerib sulle see muutunud Tartu. Võib-olla niisuguse, et võtab põlvist nõrgaks ja istutab su keset Maarjamõisa tänavat maha nagu murtud lillekese?

Nõnda mõtiskles endamisi — ütleme, Toomas Tulikas —, vahtis ahnelt ümberringi, kui hommikune rong ta Tartu raudteejaama ees maha laskis.

Et Tamme väljal on midagi juhtunud, seda teadis Tulikas juba vagunist. Ülikooli kliinikud, mis enne

ainuvalitsejatena olid dekoreerimas lagedat välja, ei paistnud üldse silma majaderägastikust. Ka Tähtvere pargi juures on midagi lahti — oli ju Katoliku kirik vanasti linnaservas, nüüd aga hea sammukese seespool, kuid see kõik jättis Tooma külmaks. Pole temal asja siitkandiga. Ei hoolinud ta vanasti Tähtvere ega Veeriku poistest, ei hooli nüüdki. Ei ole see viis sellest ooperist... Peaasi, kuidas elab Pilpaküla, Karlova kants. See uljas linnaosa, mille poisid omal ajal olid kangeimad linnas. Sel ajal, millal Kesk tänavas oli lätlaste varjupaik ja Örne tänav nurgal asuv pitsikuur oli „Eesti-Läti piir“. Häda sellele läti poisile, kes julges mööda Kesk tänavat tulla linna poole Örne tänavast — otsekohe nüpeldati ta läbi nagu kord ja kohus ja, au

tõele, meie meestel üksikult sinnapoolle sattudes ei läinud ka just paremini. Oh jaa — need olid alles ajakesed. Siis tuhanded sõjapõgenejad Lätist moodustasid Örne-Kuu-Vabaduse-Kesk tänava rajoonis terve koloonia.

Kesk tänava kääbuspaplid olid parajad käevarrejämedused. Tea, millised on nad nüüd? Ja need poisid ise? Oo, neist on kuulnud nii mõndagi. Lätlaste lahkumise järel kakeldi tükk aega omavahel, nõnda oli veres see sõjavaim. Olid „kambad“ „Elisabeti uulitsa poisid“, „Sõbra tänava kamp“, „Tapamaja varme“ ja millised kõik veel. Hiljem, siis siirduti sportima. Olid ju poisid otsaga keskkoollingil ja sõda hakkas juba nagu ununema. Sealt tõusiski see Tartu spordi suurpõlv, missugusest kuldseeriast mõnigi mees on juba erus. Teised selle eest rühivad edasi ja mõni on juba maailmakuulsuski. Jah. Siis teised. Osa neist on juba lõpetanud ülikooli. Mõni on arst, mõni jurist, mõni õpetaja. „Tapamaja varme“ üks rühmajuhte kuulutab kantslist jumalasõna. Suur osa pole küündinud nii kaugemale, kuid nendelgi on igal oma töö ja amet. Kanged poisid olid kõik ja kangeteks meestekski on nad saanud Nimed? Milleks need. On ju suurem osa mehi Tartus edasi, nad on parajas noor-eas ja võivad teha veel palju. Need read aga leiavad nad kindlasti isegi. Aga — jutt oli ju Toomas Tulikast. Nii siis — astub Toomas jaama ees rongilt maha, istub voorimehele ja lausub:

- Pihkva tänavasse, Filosoofi nurgale.
- Pihkva uulitsade? Toda ei ole enam.
- Ei ole? Mis jutt see on?
- Õkva tõsijutt. Nüüd om Võru tänav.
- No laske siis sinna. Aga siit, Maarjamõisa kaudu. Tahan linna näha.
- Maarjamõisa kaudu? Toda ei ole kah enam!
- Tohhoo sõge. No siinsamas ta ju on!
- Sii om Kuperjanovi.
- Tskae!
- Õkva tõsi.
- Siis laske käia.

Tulikas sõidab. Retk läheb Kuperjanovi kaudu, mööda Maarja kirikust Jaamaplatsile, sealt piki Võru tänavat edasi.

Palju, palju on Tulikas juba unustanud. Ei mäleta enam, milline maja asus enne siin või seal. Näeb vaid, et Maarjamõis... Kuperjanovi tänavas on puud kasvanud suuremaks ja tänav hämaramaks ning tänavapilti on tekkinud uusi, valguserikkaid maju. Üksikuid, muutmatusena säilinud maju nähes tekib Tulika südamesse soojust. Näe, siin see nurgamaja — kui sageli ei saanud siin tütarlast koju saates seista tunde hämaras värvaaluses, ja see teine maja aiaga — siin elas koolivend R.

*

On ennelõuna, kui Toomas Tulikas jalutab Toomil. Põlised kastanid ja paplid Tähetorni alleedel sahisavad ja all-linnast kostab liiklemismüra ning sõidukite röögatusi. Suur kunst on nüüd jalutada veel kesklinnas, sest ehkki tänavad samad, on nende nimed põhjalikult sassis. Nii et Tulikas otsib Gustav-Adolfi tänavat ainult Ülikooli tagant ega taipagi minna endisse Küütrisse. Ja Politseiaialt leiab rohelise plaastri. Jah — kunagi oli selle praeguse muruväljaku kohal kino „Imperial“. Neitsite allee on kuidagi nagu kitsam, Vabadussild pole Tulikale midagi uut, küll aga Kalevipoeg. Keslinna peatänav, see endine Rütli-Küüni-Promenadi on muutunud hoopis esinduslikumaks. Kui palju uusi ärisilte, maitsekaid vaateaknaid!

Kui palju autosid ja busse!

Oi, Tulikal on meeles veel need kaks halli veoautot, mis oma puldantega ja kahe kõva pika pingiga kujutasid endist Tartu esimesi omnibusi. Liin „Vaksal—Loomakliinik“. „Ots“ — 30 marka.

Taevas tänuvad — vähemalt Tillemanni kella on nad jätnud alles. Aga Laakmanni enam ei ole. Ei tea, kelle „kulu ja kirjajedega“ trükitakse seal nüüd raamatuid?

Oi neid tuhnimisi vana Laakmanni pööningul ja oi seda odavat hinda, mille eest seal sai raamatuid! Jah — oli nende, Kesk-uulitsa-poiste hulgas ka raamatuarmastajaid. Päris bibliofiile. Näiteks kadunud Elmar Pau, kellel oli juba 15-aastasena paarituhande-kõiteline raamatukogu. Siis Anton Pass, kes oli trükitööline. Ning Tulikas ise. Praegune noorsugu seisab hardumuses raamatu ees, mis trükitud 18. sajandil. Kuid siis — siis sai neid vanu ja vanemaid Laakmannilt veel igaüks. Nii mõnigi neist raamatutest oli Raamatu aasta puhul vitriinis kui haruldus. Ei, nüüd ei saa neid enam kuskilt osta. Sest — vana Laakmanni pole enam. Aeg, aeg!

Barclay platsil on jälle muru-plaaster. Ja purskaevgi. Ainult vana Barclay pea on pesemata. On küll kõva linnaepa ja moodne kord linnas, aga on reidki, kelle peale isegi kindrali hammas ei hakka. Siin lind lendab oksalt oksale ja kui hästi läheb, saad isegi sirtsaka ära.

Barclay platsil on plakat: „Murul käimine prügi maha loopimine ja koeri vabalt kaasa tuua keelatud“ ladina suurte tähtedega, ühegi kirjajahemärgita. Eht sõjameheliikult, kõik, mis vaja, on üteldud ainsa lausega. Nagu asjalikus vereromaanis: krahv laskis teenri lahti, kirja postkasti ja enda maha.

Kunagi oli sealsamas läheduses ka silt pealkirjaga: „kangesti keelatud mustast tetta.“ Nüüd on see muidugi ammu ära korjatud.

„Ateen“ ja „Central“ — Tulikale näivad nad sama külm-jäigad kui Tallinna suurohvikud. Ei ühtki tuttavat vanust aegadest. Uued ruumid, uus mööbel, uued inimesed. Rutt ja kiviklõbin. Issand, kui vähe on aega Tartugi noortel! Aga Verneril pikas toas on veel palju vana moodi ja hall suitsupilv tagaruumis on samasugune nagu kümnegi aasta eest.

*

Tibab vihma. Autolaternad viskavad märjale tänavasfaldile pimestavaid kiirtevihke, inimesed tunglevad südalinna ja kuskilt kostab valjuhääldaja raginat. „Vanemuine“ särab tuledes. See kuulus „Vanemuine“, millest Tulikas viimase aastakümne jooksul kahjuks ainult lugenud oli. Kord puudus siin akustika, kord direktor. Nüüd puudub tol veel uus saal. Muidu ei saa mängida. Vanasti polnud häda midagi. Isegi suvemuusika oli igal suvel. Simm juhatas ja terrassil istus kindral Pöder ning sõi vähki.

Taevaserval ahatab juba, kui Tulikas lahkub „Vanemuisest“. Varahommikul läheb rong ja vaadata pole saanud õieti midagi. Vaja oleks minna Raadi parki, Repka teele, Ujula manu, Tamme väljale. Aga pole aega, pole aega kõigele. On vaja jätta jumalaga veel mõni paik, mis olnud kord kallid südamele ja mis säilinud mälestuses kõik need pikad aastad.

Tähe tänav, Elisabeti, Kesk tänav. Kui suured ja kharad on püगतud paplid. Nende võrad puutuvad kokku ja kogu allee on kui hämar tunnel.

Inimesi ei ole. Vaid kaugemalt, Tähe tänav poolt kostab hobukabja plaginat.

Önne tänav. Kuu tänav. Vabaduse tänav. Siis Sõbra, Saekoja. Siin oli kunagi linna lõpp. Tulikas ei tea, kas kahetseda seda, et siin on nüüd muutunud kõik, või rõõmustada. Ta hingab suurte sõõmudega niisket õõhku, mis lõhnab murust ja kuivanud tõrvast, ning sammub aeglaselt edasi. Saekojast alla, üle Tähe. Ikka allapoole. Lauritsa aiast mööda, nurgani, millel kasvab üksik pappel. Väikesed majakesed seisavad vaikselt ja kuidagi nagu nukralt.

Tulikas nõjatub paplile. See on nüüd juba jäme, tugev. Siis, jah — siis oli ta nii peenike, et ei andnud varju ega tuge ühelegi. Ja Tulikas mõtleb: kui hea, et nad on jätnud siia selle papli. Kui hea, et pole siin veel asfaltkõnniteed ega suurte akendega moodsat maja. Kui leiad siit-sealt veel tükkis seda, mis oli enne. Tükikese oma kadunud noorusmaalt, mille on säilitanud mälestused, mis muutub aastatega ähmasemaks, kuid kostab südant kui raske, punane viin.

Rahvuslik omapära ja rahvusvahelisus

Rahvuslik omapära on juhtmõte, mis teeb suuri pingutusi, et panna end maksma peaaegu kõikjal meie vaimuelus, niisamuti ka majandusel. Ja a t a v u s e seisukohalt ei ole alati küllalt selgegi, mida mõistetakse rahvusliku omapära all, e i t a v u s e seisukohalt aga peetakse vajalikeks tõrjuda võimalikult kõrvale kõik see, mille on loonud teised rahvad, isegi kui neid varasid ei saa tarviliselt asendada o m a d e inimeste loominguga.

Nii tulevat Ringhäälingule nõudeid, et näiteks Tšaikovski, keda võrdlemisi sageli Ringhäälingus kuulda, peaks kui võõras, vene helilooja jäetama kõrvale ja asendatama eesti heliloojatega. Muidugi käib see nõue ka teiste võõraste heliloojate, lauljate ja muusikute kohta.

Edasi nõutakse, et lugeda tuleks eeskätt o m i kirjanikke, v a b r i k a n t tahab, et ostetagu ainult eesti tooteid jne.

Jättes siinkohal käsitlemata küsimuse, kas ja millistel tingimustel tarbija huvides seisab eelistada kodumaa tooteid, tahaks puudutada rahvusliku omapära nõudeid v a i m u e l u alal, kuna omapära küsimus on ses suhtes kõige ebamäärasem ja selgusetum. Ei tahaks ju keegi saada „rahvavaenlase“ nimetust, kuid teiselt poolt ei tunne sageli nii mõnigi tubli isamaalane end rahvusliku omapära nõuete õhkkonnas alatiodus.

Võib-olla, et kunsti ja kirjanduse põhimõtteleliste sügavuste seisukohalt, mida harilikult taipavad ainult kunstnikud ja kirjanikud ise — muidugi mitte kõik — on võõrast eitav rahvuslik omapära õigustatud ja põhjendatud. Kuid muusikat kuulab, näidendit vaatab ja raamatut loeb ikkagi vaid r a h v a s, tema aga ei mõista tähendatud sügavustest midagi, vaid otsib kunstis ja kirjanduses ainult i l u, eriti esimeses, muidugi oma maitse ja arusaamise seisukohalt.

Kui nüüd mulle parmupill — näiteks — ei paku mingit ilu, kas olen ma siis rahvavaenlane ja rahvuslik äraandja?

Ja kui mulle kaerajaan tundub niihästi muusikalt kui ka tantsusammudelt ja kehaliigutusilt suurima labasusena, kas võidakse mind siis rahvuslikult seisukohalt hukka mõista?

Või väärivad rahvuslikult hurjutust need hul-

gad, kes meeleldi käivad Tšaikovski ja Schuberti helitööde kontsertidel, nagu tõendavad viimaste aastate kogemused eriti Tallinnas?

Nende meelest jääb t ö e l i s e l t ilus alati ilusaks, niisamuti nagu see, kellele Oleviste torn on ilus, ei saa temast ialgi mööduda, ilma teda ikka uuesti vaatamata.

Muidugi oleneb see, mis on ilus, inimese isiklikust maitsest ja maitse arengust. Lääne-Euroopa rahvaste maitse kunstis ja kirjanduses suhtes on lahkuminekuist hoolimata palju ühist, igatahes hästi ena m ühist kui erinevat. Seepärast suudab B e e t h o v e n i üheksasümfoonia pakuda suurt ilunaudingut kõigile euroopa rahvastele, mitte ainult austerlasile või üldse saksalasile — igatahes sageli palju suuremat ilunaudingut kui üksikute euroopa rahvaste rahvusliku omapära alusel seisvad helinid. Ja Beethoven ise ei taotlenud oma üheksanda sümfoonia loomisel, nagu ka muidu harilikult oma töödes, mingit rahvuslikku omapära — ta kasutas, muide, ühe teemana vene rahvalaulu — vaid üldinimlikku, õigem, üldlääneeuroopalist. Ja teda mõistab ning naudib igaüks, hoolimata r a h v u s e s t, kelle muusikalisele maitsele ja arusaamisele vastab Beethoven.

Maitse juures ei näi olevat ka väga tugevasti arenenud rahvuslikust omapärast alati abi. Vaevalt leidub kuskil nii suurt, sügavat ja naiivset — heas mõttes — rahvuslust kui R o o t s i s. Ometi, kui inglise tuntud dirigent C o a t e s mõne aja eest Stokholmis külalisena sümfooniakontserti juhataks, siis kandis ta publiku erilisel soovil ette mitte ainult rootsi helitöid, vaid eesrinnas Tšaikovski kuuenda sümfoonia. Rahvusliku omapära poolest haruldaselt tugev rootslane otsib ja leiab ilu v e n e helilooja töös. Samasuguse vajaduse seisukohalt tunneb meie muusikaarmastaja seltskond vaevalt rõõmu, kui teostub mõne rahvuslikust omapärast liiga kõvasti innustunud inimese nõue, et Tallinna sümfooniakontsertidel lastaks külalisi-dirigente ette kanda peamiselt e e s t i helindeid.

Muide, ei saa rahvast, kel ühel või teisel alal puudub suurem loomeand, veel sugugi pidada teistest rahvastest vähemväärtuslikuks. Tema

Aga hiljem jaamas (mille alla uuristatud tunneleid Tulikas küllalt uurida ei jõua), kui rong juba liigub, tunneb ta alles, kui omane ja armas on talle siiski kõik see, mis jääb siia maha. Nüüd, selgemini kui kunagi enne mõistab ta, miks alati südamesse tekib rõõmuvälgatus, kui eemal olles puutub pihku mingi ese, mis on seotud Tartuga.

Juba Jänese. Eespool lookleb udus jõgi. Talitades

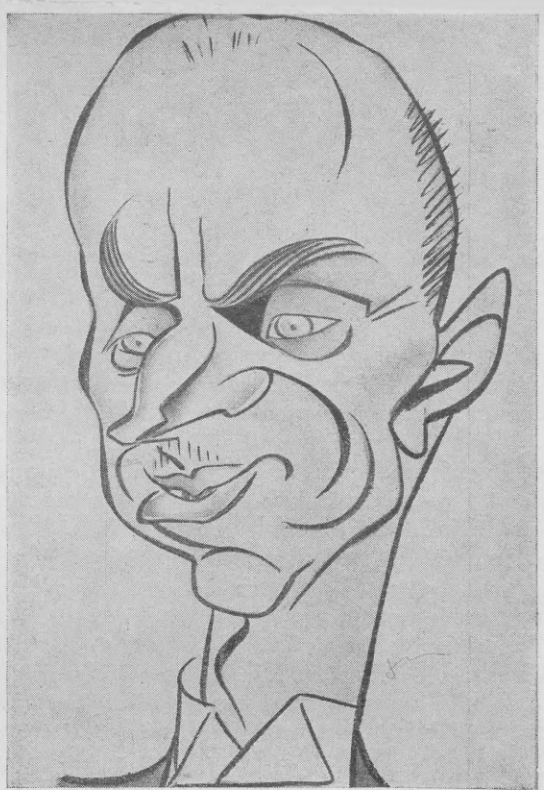
nagu mingi äkilise aja sunnil Tulikas rebib kuue-nõõp-august sinna pistetud nelgiõie ja, kui rong on sillal, viskab selle kõrges kaares alla jökke.

Olgu see seekord viimane tervitus sünnilinnale, mille tornitipud juba kaovad silmist septembrihommiku ultu, mis matab vaatepiiri kui valkjashall habras loor.

Erik Laidsaar

Rektor prof. dr. J. Köpp

Tartu linnaapea abi J. Luik

Strobli karikatuurid

võib omada võimeid mõnel teisel alal. Nii seisab eestlase tublidus sõja- ja meremehena väljaspool iga kahtlust. Kui selgub, et meil ei ole erilisi loomevõimeid kunsti alal — aeg on katsetamiseks olnud küll alles lühike, kuid rassiline koostus ei lase siin üldiselt palju loota — siis ei tarvitse meie põrmugi kurvastuda. Rahvusvahelise vaimuvara nautimine ei tee aga veel kedagi isamaa vaenlaseks või oma rahva ja esivanemate halvaks panijaks.

Niisama nagu karuäkkega, koodiga, uhmriga ei ole nüüdisajal midagi teha, ei ole ka parmupilliga, sikusarvega, isegi mitmekesiste rahvatantsudega puhtal kujul mitte midagi peale hakata, kui vajatakse nüüdses maitsearengus ilu. Nad on a ja lugu, millest tuleb lugu pidada — see on ka kõik.

Teadagi võidakse rahvuslikke motiive kasutada kunstitoodete loominguks. Kuid vaevalt kaotab Tšaikovski kuues sümfooniat midagi seeläbi ka veneluse tundeis, et helilooja kasutas seal eesti rahvaviisi.

Ei vaja eriliselt kinnitamist, et peame hindama kõrgelt kõike, mis meil on väärtuslikku ainelise kui ka vaimlise oma-loomingu alal. Sellelt seisukohalt on arusaadav, et vähemalt iga haritud inimene peab lugema oma kirjanikke, kuulama oma heliloojate töid ja vaatama oma maalijate ning kujurite teoseid.

Kuid teiselt poolt ei saa tarbijalt, ka vaimu-

vara tarbijalt, nõuda, et ta tunnistaks mõne teose juba ainult see pärast ilusaks ja oma maitse- nõudeile vastavaks, et see on eesti töö.

Veel vähem saab nõuda, et jäetaks rahvusvaheline vaimuvara kõrvale ja piirduks ainult, või peaaegu ainult eesti omaga, kuigi see on siin ja seal nõrgem võõrast.

Sellelt seisukohalt ei ole ka otstarbekad nõuded, mida on viimasel ajal mõnelt poolt esitatud Ringhäälingule, antagu vaid oma muusikat, olgugi see nõrgem võõrast. Kindlasti kaugelt suurem osa Ringhäälingu kuulajaid eelistab siiski head muusikat, kuulugu see mis rahvusele tahes.

On loomulik, et Ringhääling peab toetama eesti muusikat nii palju, kui tal on võimalik. Teiselt poolt aga tuleb tunnistada avameelselt, et see toetamine võib sundida paljusid kuulajaid selja pöörama Eesti Ringhäälingule ja otsima muid jaamu. Meie ei tohiks üle hinnata oma võimeid, teiselt poolt ka mitte valesti hinnata oma rahva maitset.

Lõpuks ei saa jätta tähendamata, et kuigi rahvusliku omapära taotlemine on kunstis ja kirjanduses niihästi loojatele kui ka tarbijatele vajalik, peab ometi väikerahvas palju suuremal määral osa saama rahvusvahelisest vaimlisest loominguks, sest et tema enda oma ei saa kunagi olla küllalt rikkalik.

Väljavõtteid J. W. Jannseni Diariumist 1839—1860

Kui kevadel 1912 viibisin Tallinnas Dr. H. Rosenthalilt Koidula eluloo jaoks teateid korjamas, andis ta teiste materjalide hulgas mulle tarvitamiseks ka J. W. Jannseni päevaaraamatu, Diarium'i, nagu Jannsen ise teda nimetab, millest tegin hulga väljavõtteid. Kuigi mul oli Dr. Rosenthali volitus neid vabalt kasutada, võisin siiski „Täheleendu“ mahutada ainult mõned üksikud näited, kuna suurem osa jäi väljapoole teose raamistikku.

J. W. Jannseni Diarium (mille dr. Rosenthal hiljem kinkis Eesti Kirjanduse Seltsile) koosneb neljast vihust ja käsitab aastaid 1839—1860, nõnda siis Jannseni Vändra aja ja suurema osa Pärnu ajast. Huvitav on väliselt neljas, viimne vihk, milleks on tarvitatud punastesse nahkkaantesse köidetud endist mälestusalbumit, mis märkuste järele otsustades on kord olnud kellegi eelmise aastasaja lõpul Saksamaal viibinud Balti üliõpilase oma.

Diarium on algusest lõpuni kirjutatud saksa keeles, mis ladius, kuigi mitte ilma vigadeta, eriti alguses täis selle aja pietistlikku vaimu. Olen sellepärast püüdnud eesti tõlkes tarvitada vanemat eesti keelt. Arusaadavatel põhjustel on järgnevate väljavõtete valikust pidanud ära jääma kõik, mis J. W. Jannseni abielu puudutab ja mille arutamine on viimase kümne aasta jooksul Diariumi peasisuks.

Lihtsuse pärast on, peale paari erandi, märgitud ainult aasta — mitte päevaarv.

*

A. 1839.

Oh mina vaene patune, et mina pattu ainult silmakirjalikult vihkan, aga tõepoolest teda üpris armastan.

Ilmalikkude himude tormid katsuvad vägisi mu usu-laevukest ümber tõugata.

Kuigi karjane mind mitu korda oma armsa häälega kutsub, ei taha ma ometi tema, vaid põrguhundi järel käia.

Kurat tuleb rõõmuga mulle ikka lähemale.

A. 1840.

Üle poole minu 15-dest armastatud koolilapsest on haigevoosis ja kahjuks sarlakites.

Issand Jeesus Kristus! Minu koolilapsed on mulle kõik armsad, aga kõige armsam nende hulgas jäi ka eila õhtu raskesti haigeks. (Emilie K.)*

Mu südame arm, Jeesus! Päästa see vaene hing. Suur oleks mu rõõm, kui tema paraneks. Emilie on, tänu Jumalale, natuke parem.

A. 1842.

Issand, kas on E. seesinane, keda sina oled minule valinud, kui mitte, siis ütle mulle seda varsti, Issand.

*) Emilie Koch, Jannseni pärastine abikaasa

Täna olin ma oma kalliste pruudivanemate juures, et mu armsa Emilie kätt paluda ning sain vastu võtta rõõmustava „jah“.

Ma peigmehe-seisuse esimene päev. Ma olen siis peigmees.

Ma nägin täna oma kallist pruuti, võtsin julgesti ta ümber kinni ja ütlesin talle: kedagi teist ei taha ega või ma mitte.

Täna hommikul, kell oli vaevalt 2, olin ma juba ärkvel, sest et ma eila õhtu varem voodi heitsin. Mis aga olid sel varasel hommikutunnil mu mõtted. Oh kui vähe mõtlesin ma Issanda vere peale!!! Ümberpöörduvalt, need olid selle ilma, maapealse elu, läbisaamise ja, mis sada korda halvem, lihahimu mõtted.

A. 1843.

Oh seda õpetajat (Körber), on tõesti koorem temaga rahu elada.

Eila oli, vähemalt minule, armas misjonitund Hiina üle. Umbes 50 inimest.

Juba mõnda päeva olen ma muutunud enesele väljakannatamatuks. Kõik vihastab mind, kõikidel on parem kui minul, igauks teeb mulle liiga, ja kõikidest kõige vähem meeldib mulle mu õpetaja.

Täna näis, et armas õpetaja jälle andis mulle mõista, et mina olla uhke ning et see olevat pahast.

A. 1844.

Kuu aega pärast seda, kui olin oma viimase päevaaraamatu lõpetanud, kinkis Issand mulle tütre (Koidula, A. K.), kes juba üle kümne kuu on olnud mu rõõmuks ja kelle sündimise järele mu armas naine jäi haiglaseks ja seda ka veel praegugi on.

Ma ootan kõige suurema igatsusega oma Sioni Kandle käsikirja tagasijõudmist. Sellest kirjatööst ma ootan kergendust oma suure võlakoorma läbi nii väga rusutud seisukorrale.

30. XII.

Üks iseäranis tähelepandav päev mu elus. Täna puhkes juba ammu südames idanenud tahtmine, ladina keelt õppida, soovisõnadeks. Ma läksin oma õpetaja juurde nõuga temalt ühte sõnaraamatut paluda ja tema pakkus mulle koguni tundisid à 10 kop., mida ma iga õhtu võiksin võtta. Pärast seda, kui ma seda oma rauakindlat otsust ka kallile prouale v. D[ittmar]ile ja Vändra mõisa kodukooliõpetajale hr. Bolzile nõu küsides olin avaldanud, võeti mind päris ootamata hästi vastu ning leidsin südame kinnitust.

Esimene, mis täna meelde jäi, oli Deus amat homines.

A. 1845.

On ennekuulmata, kui tormiline on praegu mu süda. Mu tahtmine ladina keelt õppida, koht Hallistes, mu võlad, lauludekogu, mida tahan välja anda, kuidas nad mu hinge jõud liikuma panevad.

Eila õhtu tulin tagasi Tartust, kus ma hoolitsesin Sioni Laulo Kandle trükkimise eest.

A. 1846.

Aimduis, nagu poleks mu surmatunnike mitte kaugel, liigub minus vägevasti juba mitu päeva. Mu armas naine juhib enese ning minu tähelepanu selle peale silmapaistvate unenägude abil.

Mu süda himutseb endale osa sellest maailmast.

Piibel on mulle surnud raamatuks. Issand Jumal, ma lähen põrgu!!!

A. 1847.

Mu tahtmine oma praegusele ametile truuks jääda kahaneb iga päevaga. Tahtmine paluda, piiblit lugeda jne. on pea täitsa kadunud.

Põllutöö! Ma töötan praegu peaaegu ainult selle kallal. Mu koolitöö on mulle vastumeelseks muutunud.

A. 1848.

Vana aasta lõppes kriisiga. Ma olin 4 nädalat Tartus, et klaverihäälestamist õppida.

A. 1850.

Täna õhtu tehti otsus: ma jätan oma sünni- ja siimaalse elukoha, Vändra, ja lähen kooliõpetajaks Pärnu.

Vahekord minu senise ülemusega, mitmes asjas imeliku ja väga sagedasti jesuiitlikult kalgi õpetaja K-ga ei ole kahjaks mitte kristlik-vennalik.

10. aprillil jätsin ma Vändra mõisa ja jõudsin 12-mal Pärnu. Reis meie nelja väikese lapsega oli raskepoolne, aga siiski ilma mingi õnnetuseta.

Mul ei ole enam raha järel. Vana süda kipub vabiseema, kahtlema ja meelt heitma.

Kartus, rahutus, paha tuju piinavad mind. Laste karjumine, pean kirjutama ja ometi ei ole ühtegi vaikset nurgakest, kus ma seda saaksin teha.

Kõige vanem mu lastest mõistab vaevalt lugeda! (Koidula käis siis 7-ndat aastat. A. K.) Issand aita mind! Ma peaksin nii palju korda saatma ja mõtlen ometi nii vähe tõsiselt oma laste kristliku kasvatuspeale.

Kuidas on ometi lapse süda — kuigi pärispatust läbi imbunud — siiski pehme ning vastuvõtlik! Seda näen ka oma lastest. Täna hommikul jutustasin neile pärast hommikulaulu Jeesuse esimesest templiskäigust, kui ta oli 12 aastat vana. Ja mõlematel voolas pisaraid väikseid palgeid mööda.

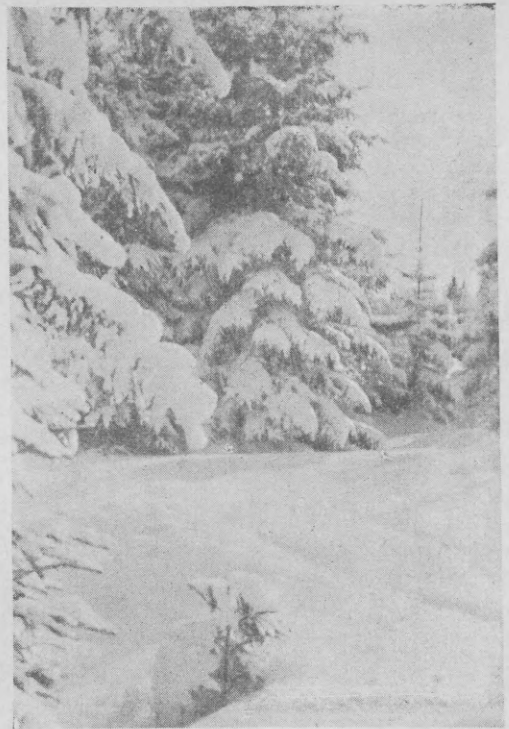
Mu edevus sai paari päeva eest valusa löögi. Poole aasta eest lasksin ma teha pitsati sõrmuse, mis siimaani ei olnud veel kinni makstud. Keegi mees tuli kullassepa nimel, ja käsk käis: raha või sõrmus. Sõrmus pidi tagasi jalutama.

Issand, sina vaatad minu südamesse, mispärast siis mitte minu majasse ja rahalaekasse, mis tühi. Täna tuli meie täditütar, ja mina olin nii vaene, et ei saanud talle leiba tuua lasta, vaid pidin laenama 10 kopikat.

Ma pean enne käesoleva aasta lõppu veel 20—25 rbl. muretsema, et ühte raamatuarvet fasuda, aga ei tea, kust. Arved teevad mu juuksed halliks ja mu päevad kibedaks. Vaesus on raske koorem kanda.

A. 1851.

Kõiksugu töödega, mis mulle vähe tulu toovad ehk

Talv on saabunud

Foto Roone

mitte midagi, olen ma nõnda koormatud, et mulle aega mõtlemisekski ei jää. 60 last, keda kahes keeles pean õpetama, orelitund ja tõeline puudus majas!

Olen nõuks võtnud Issanda abiga eestlastele tõlkida igapäevase palveraamatu Luteruse kirjutustest.

Viletsusest ja puudusest ei ole minu majas puudust.

[Viienda lapse sündimisel. A. K.]

Kehvades oludes ei ole lapsed ei isale ega emale mingisuguseks kergenduseks.

A. 1854.

Praegu kukub mulle nagu kivi südamele, et meie laste kasvatus ei ole mitte kristlik ega ka mitte küllalt mõistlik. Nad ei kuule muud kui igavesi keelamisi. Ja mis selle juures kahetsusvääriline: me ei kohtle neid mitte armastava tõsidusega. Liiga sagedasti peavad lapsed kuulma, et nad on süüdi meie vaesuses, kärsituses ja tüüdis.

Vaese perekonnaisa saatust on tõesti raske. Igast nurgast vahib puudus vastu. Naine lamab voodis, raha pungas mitte krossi, kuus last tahavad toitu ning riiet.

A. 1855.

Ikka veel lamab mu naine haigevoodis, nüüd juba 18 nädalat.

A. 1857.

Kaua aega hellitatud soov eestikeelset ajakirja välja anda on nüüd viimatiigi täide läinud. 5. juunil „Perno Postimees“, esimene number.

A. 1858.

2000 tellijat, aga mu majanduslik seisukord võiks vaevalt halvem olla.

A. 1859.

1000 tellija pealt 250 rbl., järgmise 1000 eest 10%.

Päevamured

Laps ja elatisvõimalused

Teiste maade eeskujul meilgi on tõstetud laps erilisse ausse: riigijuhid ei väsi idealiseerimast perekonnaõnne, lasterikastele emadele korraldatakse austusaktusi, uus liiklemisseadus paneb terve tänavaliiklemise seisma lapsevankri ees. Ja palju muud.

Rääkisin neil teemadel hiljuti ühe noore emaga, kes kasvatab kaht kaunist väikelast. Ta mees on 90-kroonise kuupalgaga riigiametnik, millisest palgast tuleb elatada ka selle noore ema tööjõuetuid vanemaid.

Rääkis see noor ema resigneerunult: „Õnneks pole minu lapsed küll propagandasaadused, aga kurvaks teevad need ilukõned, sest tegelikkuses tõugatakse sind igal sammul, et oled sünnitanud — ehkki seaduslikus abielus — kaks last. Otsin korterit — aga seda ei saa, sest — tule jumal appi — teil ju väiksed lapsed, teevad müra, tassivad pori sisse, rikuvad maja! Vajades hädasti väikest lisateenistust mehe väikesele palgale, pöördusin lastekaitseühingu tegelaste poole, et valitaks mind — olen kutseline õpetaja — lasteaedniku abijõuks. Ei, oli kategooriline otsus.

Püüdsin rahustada teda ja väita, et selliste ebapatriootiliste sammude vastu võideldakse kõrgemalt poolt kõige kategoorilisemalt. Tema aga lõi irooniliselt käega.

„Oli mul võimalus saada pisikest teenistust kohalikus algkoolis mõne tunni andmisega. Koolinõunik, kes mu pedagoogilisi võimeid tundis, andis hea atestatsiooni. Kõrgemalt poolt aga mind kohale ei kinnitatud, põhjusel, et mu mees teenib. Ja minu kohale määrati rahvarvu suurendamise seisukohalt täiesti lootusetu vanapreili.“

Ahas Veerus

Välispoliitilisi vastuoksusi

Rõõmustab poliitilise maailma rahutuses kuulda rahustavaid sõnu. Mida vastutusrikkamal kohal sõnavõtja, seda rohkem teenib ta tähelepanu.

Poliitiliste maailmamurede keereldes jälle väga kurjaendeliste küsimuste ümber ei tule Euroopa rahulikumat kolka meil kaugelt otsida. Tarvis vaid mõelda oma halva ajaloolise saatusega rahva praeguste õnnelikumaile olusuhteile. Kes kord läbi on käinud maailmasõja, revolutsiooni ja iseseisvusevõitluste keeristest, see oskab lugu pidada Tartu rahulepingu saavutustest.

Kui keegi kogenud sõjamehena ja vastutust kandva riigimehena kompetentne on kõnelema Tartu rahu hoidmise väärtusest, siis Pihkva piiri taha tunginud 1919—1920 aa. väerinde ülemjuhataja. Nüüd jälle seistes meie kaitsevagede

eesotsas on ta hiljuti tarvilikuks leidnud seletada: kindel kaitsejõu ja julgeoleku korraldus, aga mitte sõjaisu upitamisega heast tahtest kõrgemale rahvaste vahel! Väikeriigi ülesehitamise loomulikuks tarkuseks on sõda mitte tahta, mitte uskuda. Aga ka Nõukogude-Liit oma ülesehitavas töös, oma majanduselu ja põhiseaduse ümberkorraldamisel ei taha praegu kellegagi sõda. Sealsete määratute löögijõudude suurendamisest pole karta, et need oleksid sihitud Eesti vastu. Eesti vahekorrad suure idanaabriga „pole kunagi paremad olnud kui praegu“. Neid heanaaberlikke vahekordi ei kipu meie rikkuma mingist sõjaseiklusse kiskuvast koalitsioonist osavõtmisega.

Iga kahtlase vaenuproprovokatsiooni vastu valvas kodanik tervitas seda kainelt ja optimistlikult veenvat kindraljoont Tartu rahu hoidmiseks. Küll tuli samal ajal Nõukogude kongressilt kuuldavale ärritatud umbusalduse ähvardus läänepoolsete väiksemate rajariikide suunas. Moskva diplomaatlikud järeleasetused pole sellele ähvardusele tihanud anda Eesti aadressi.

*

Kindral Laidoneri optimism Eesti riikliku tasakaalu rahulikuks säilitamiseks pole mitte ühekülgne. Eesti julgeoleku stabiilsust aitavad teiselt poolt kindlustada head vahekorrad Saksamaaga. Põllutöökoja kongressil 29. novembril peetud kõnes tõrjus J. Laidoner tagasi pessimistlikke vaateid ka Saksa kolmanda riigiga sobimise suhtes. Arusaamise raskuste ajad on möödunud — nii paistab see vähemalt ta „Uues Eestis“ refereeritud väidete valgel. Iseseisvuse algaastail vaadati Berliinis meie püüdeile veel „teatava osa balti sakslaste prillide“ läbi. „Praeguse Saksa riigivallitsusega meie oleme jõudnud täielikule üksteisest arusaamisele, ja see on kõige tähtsam tegur rahvusvahelises elus“. Las enesekaitse võimalustes mahajäänud Saksamaa nüüd suure hooga edasi läheb ja oma relvastusjõude täiendab. Meie vaatame sellele väga külmavereliselt, et suurriigid relvastuvad.

Peab olema tööpoolest kogenud sõjamees, et nii külmavereliselt kõnelda suurriikide juhtideski muret tekitavast relvastusdünaamikast ja kõige selle juures kinnitada, et sõja hädaohtu praegu pole.

Mida ka tsivilist teataval määral taipab, see on riigitarkuse kahekülgne tasakaalu taotlemiseks vastandlike jõudude vahel. Seda õpetas juba itaallane Macchiavelli. Mida pärast Saksa agressiivselt enamlusvastase ja Nõukogude-Liidu vastu sihitud pakti sõlmimist Jaapaniga raske oleks lõpuni mõelda, see oleks Saksa-Eesti kokkulepete ja tehingute jõudmine täitsa usaldusliku poliitilise kontakti järku.

Tsivilist

Kuningas ja demokraatia Inglismaal

Parlamendi süünd

Weberi maailmaajaloos lehekülj 542—543 seisab: Inglise kuninga Johann Maata (1199—1216) kaotused võitluses paavstiga ja prantsuse kuningaga kutsusid välja vihavaenu, mis tema kui despootse türanni vastu salaja oli leegitsenud. Canterbury peapiiskopi Stephan Langtoni ja krahv Fits-Walteri eestvõttel astusid parunid ja kõrgemad vaimulikud võitluse vanade õiguste ja vabaduse eest. Algul pani kuningas vastu. Aga kui ka Londoni jõukamad kodanikud mässajatega ühinesid, andis kuningas järele ja kirjutas alla Windsori lähedal Runymede heinamaal 15. juunil aastal 1215 kuulsale vabaduskirjale Magna Charta libertatum, mida ikka on austatud ja kaitsitud inglaste poolt kui nende põhiseaduste alusammast. Selle lepingu tingimuste täitmise järele valvajakas valiti 25 paruni komisjon. Ei usaldatud kuningat. Ja tõepoolest puhkes sõda nende vabaduste tühistamise pärast, kuna kuningas Johann metsikuid palgasõdurite jõuke oma vastaste peale kihutas. Parunid pöördusid prantsuse abivägede poole. Nende võitluste keerises suri Johann 19. okt. 1216. a. ja tema 9-a. poeg Heinrich III tunnistas Magna Chartat. Edasi räägib ajaloolane (lk. 543), et Magna Charta ei sisalda midagi uut, see ainult kinnitas ja laiendas juba enne olnud õigusi ning vabadusi, mis Johani despootse valitsuse ajal maksvuse olid kaotanud. Vaimulikud said vaba valimisõiguse, parunid kindlustasid enestele varanduslikke õigusi. Näiteks pärandusmaksu pidid nad maksma kindlate normide järele (kuninga sõjavangist vabastamise, poja rüütliklõõmise ja vanema tütre abiellumise korral). Linnadele kindlustati nende õigused ja kaitsiti nende varanduslikud huvid. Igale seisusele kinnitati nende privileegid. Peale selle üldõigused: asutati kuningast rippumatu kõrgem kohus. Vangistada võis ainult seisusekaaslaste kohtuotsuse põhjal. Kellegi varandust ei tohtinud pantida, enne pidi inimese ülespidamine kindlustatud olema. Kuningas kaotas õiguse metsa ja maa kasutamiseõigust kitsendada. Erakorralisi makse võis määrata ainult seisuseliikmete nõusolekul.

Selle Magna Charta kohta tekkis ladinakeelne pilkelaul: Inglismaa on maailma-käigu pea peale pööranud, igati on täis imestust, kes sellest kuuleb. Pea ei tohi keha ilustada. Kuninga üle valitseb rahvas (demos, mitte plebs).

Nii süündis demokraatia ja parlament Inglismaal.

Rikkad maaomanikud, kirikuvürstid ja kaubahärrad kindlustasid kõigepealt oma vara valitsemise iseseisvuse. Kuningas ei võinud nende varandust ilma nende nõusolekuta vähendada.

Demokraatia alussambad

Nii imelik kui see ka kõlab, demokraatia ja parlament eeldavad rikkaid suurmaaomanikke, suurtööstust ja suurkaubandust. Tõepoolest, kas varanduseta inimene üldse jõuab oma õigusi kellegi vastu kaitsta? Vaene inimene tahab midagi saada, seepärast on ka vaese rahva juures suure lugupidamises olnud maapealse ja taevase paradiisi kuulutajad.

Keskajal kuningad tavaliselt püüdsid oma võimu laiendada hoolitsedes vaese rahva eest, neid välja mängides võitluses parunite vastu. Nii on see tänapäevani. Kas ei puhkenud põhiseaduse kriis Inglismaal peale selle, kui kuningas külastas tööpuuduse all kannatavaid mäekaevureid ja pigistas nende kätt. See lõhnab juba rahvaliidumise ja juhipõhimõtte järele. Naine (pr. Simpson — loodetavasti ei taba teda nimekaimu piibli Simsoni saatus!) on siin nagu ikka asja algataja. Ka Trooja sõda algas ilusa Helena pärast. Aga me teame, et põhjused olid teised — võitlus Väike-Aasia kaubatee pärast.

Me teame, kuidas Lenin Venemaal lõi oma diktatuuri, võttes varandusi rikkailt mõisnikelt, töösturilt ja kaupmeestelt, kuna Stalin riigistas talumeeste varandusi ja lubas näljasele rahvale maapealset paradiisi, kus rikkust ja rõõmu külluses.

Nii siis varanduseta rahva valitsus on kuningat ja diktaatorite valitsus, kuna demokraatia on rikaste inimeste valitsus. Kas pole ka meil iseloomulik, et ühes demokraatia taastulekuga hakatakse kõnelema ka suurmaapidamise ja suurmaaomanikkude tagasitulekust?

„Tänapäev“ on juba eelmisel aastal kirjutuses „Keelte ja meelte segadus“ („Tänapäev“ nr. 7, 1935. a.) tähelepanu juhtinud vastuoksusele, kuidas meil tahetakse luua inglisetoolist kahekojalist demokraatiat. Kuna aga rikkad inimesed, kes seda demokraatiat on kandnud, on meil kaotatud, seepärast on päris õige, et tulevad luua demokraatia alussambad, tulevad luua suurmaapidamised, anda kirikutele rohkem rikkust ja edendada rohkem ka tööstust ning kaubandust. Ja et need rikkuse allikad ei läheks võõraste rahvaste valdusse nagu seni, siis tuleb tarvitusele võtta tõkkeabinõud. Aga kust saame inglisetoolise kuninga, kes pigistaks vahel ka varanduseta rahva kätt? *That is the question.* Sest arvatavasti on meil ka tulevikus varanduseta inimesi.

Jah, Gustav Suits laulis juba 25 a. tagasi: „Om asja ilman imelise“ („Kerkokell“). Neid imelisi asju selgitada loodab „Tänapäev“ ka edaspidi.

6. detsembril 1936. a.

Vastne parun

Suurest ja väikesest Ungarist

1.

Kunagi oli Ungari suur. Nüüd pole ta seda enam. Endisest üle kolmesaja tuhande ruutkilomeetrilisest alast on jäänud järgi alla kolmandiku. Ja riigis, kus enne elas kakskümmend miljonit inimest, on nüüd ainult kaheksa miljonit. Maaõigusejaga on lõigatud tal liikmed küljest ja jäetud järgi tõmp keskkeha — lame, ühetooniline ja veidi igavgi.

Ungari avalikkude asutiste seintel leidub plaane Euroopa suurriikidest, milliseil on — Ungari kaotuste illustreerimiseks — valge vaoga eraldatud osi põhjas ja lõunas, läänes ja idas, pealkirjaga: „Missugune oleks Inglismaa (resp. Prantsusmaa, Saksamaa, Itaalia jt.), kui Trianoni leping oleks teda tabanud.“ Näeme, et Inglismaast oleks jäänud järgi vaid väike osa Iiri kanali ja Pas de Calais vahel, Prantsusmaast ainult Pariisi ümbrus, kuna Marseille, Lyon, Bordeaux, Cherbourg, Boulogne oleksid läinud naabrite kätte. Alles selle järgi märkame, kui suur kaotus tabas Ungarit tõepoolest.

Juba Trianonist peale on Ungaris sügav lein. Riigilipud seisavad alati pooles vardas — isegi suurtel pühadel. Trianoni aastapäeval on linnad ja külad mustades lippudes. Paiguti — näiteks Szegedis — lehvib Trianoni mälestusmärgil alati lipp, millest mõõdukes paljastatakse pea. Lein kestab seni, kuni riik on poolik.

Maaõiguse kaotust ei saa Ungari unustada. Sellest kõneldakse lakkaamatult kõikjal, olgu linnades või külad. Igal pool leiame rahvusvärvidega plaadikesi, mil on suure ja väikese Ungari piirid, kuna Ungariilt võetud osi katab kibuvitsa-pärg. Plaadi all on kuulus, Ungari igavest protesti sümboliseeriv „Nem, nem, soha!“ („Ei, ei, iialgi!“). Vahel ka: „Õiglust Ungarile!“ Sääraseid plakateid on kõigis avalikes paigus, ametiasutis, majaustel, trammides, rongides, koguni koolivihikuil. Kuid vihikuil on siiski tavalisemalt:

„Tükeldatud Ungari — see pole riik,

Terve Ungari — taevariik!“

Ungari vastu tehtud ülekohtust ei kõnele mitte ainult inimesed ja plakatid, vaid sellest kisendab koguni maa ja mets. Sõites läbi Ida-Ungari, nägin vaguniaknast Mezökövesdi ja Miskolci vahel sügaval orunõlvakul valgeist kividest laotud Ungari endise ja praeguse piiri määratusuurt kujutist. Ja selle ümber — samuti val-

Küüd härgadega Ungari põllul

geist kividest — kirjutis: „Õiglust Ungarile!“

Kerepesi surnuaiale, Ungari kauneimale kalmistule on neljast maailmakaarest — Ungarist eraldatud osadest kokku kantud mulda, mille kohal on rist ja lehvivad leinavardas lipud ning mille juurde tullakse palvetama. See surma-ristiga monu-

ment ei tähista mitte jäädavalt lahkunut. Nagu sügavalt religioossed ungarlased on veendunud ülestõusmises pärast surma, nii usuvad nad ka Ungari uuestisündi. „Usun üht Jumalat, usun üht isamaad, usun Jumala igavest õiglust, usun Ungari ülestõusmist“ — see on kujunenud tükeldataud Ungari usutunnistuseks. Seda

Viljapõllu õnnistamine

leia me kauni kirjaga ja raamitatult kodude seintel, seda loetakse palvena kirikus ja koolis. Igapäevane koolitöö algab ja lõpeb kõigis koolides selle palvega.

Olen kuulnud välismaalaste poolt ungarlastele ette heidetavat liigset endiste aegade taganutmist ja liigset halisemist produktiivse töö asemel. Ja sageli näib see tõepoolest kujunevat mingiks jõuetuse-apoloogiaks, nii umbes meie 700-aastase orjaikke-jutluse vaimus. Kuid üldiselt on ungarlaste tung terve kodumaa järgi väga aktiivne ja elav. Ei usuta, et Suur-Ungari teostamine võiks minna rahulikult teel. Küll koputatakse aeg-ajalt maailma südametunnistusele, küll tervitatakse soojalt mõne inglise lordi Trianoni revideerimise nõudmisi, kuid ometi usutakse, et kui kunagi muutus võib tulla, siis ainult ungarlaste endi jõul.

See protesti- ja reformi-vajaduse vaim on levinud kõige laiemasse massidesse. Isegi noorusest nõrgad ja vanadusest väetid pigistavad käed rusikasse: „Ei, ei, iialgi!“

Küllastasin suvipühade eel üht algkooli Szabolcsi maakonnas. Kaheksakümmend õpilast kiilutud ühte klassi, ühe õpetaja alla.

Kell kolises ja lapsed läksid juba rahutuks.

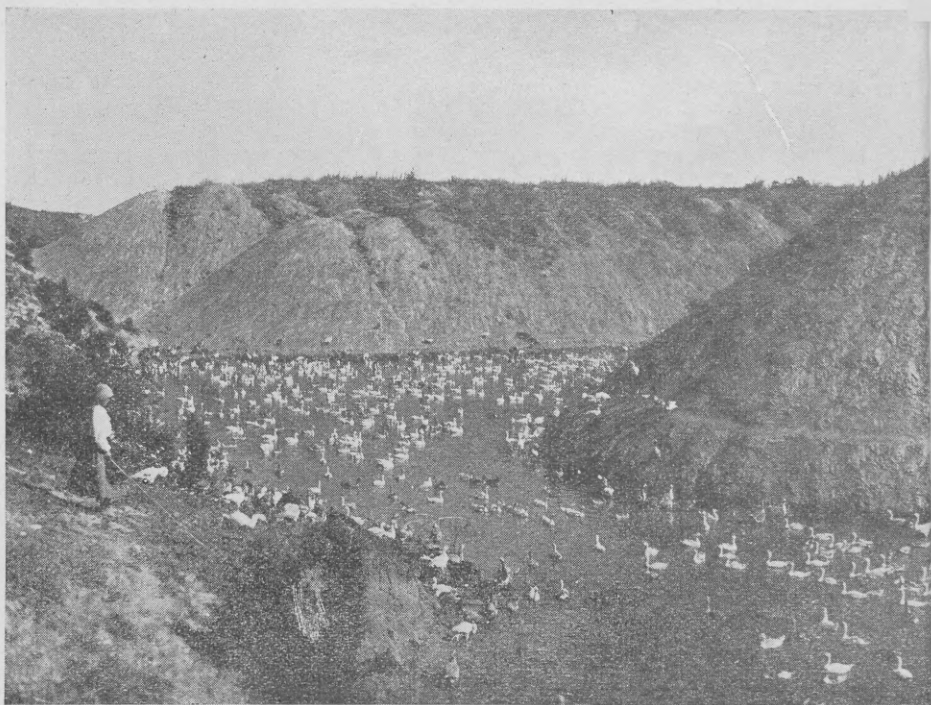
— Mis te soovite? — küsis õpetaja.

Arvasin, et välja. Aga selle asemel tuli korraga kaheksakümnest kõrist: — Tervet Ungarit!

Võib-olla oli see õpitud, võib-olla mitte. Aga see tuli nii kindlalt, võimsalt ja julgelt, et tekkis minuski usk, et kui ei enne, siis vähemalt selle põlve meesteks sirgudes peab see soov täituma.

2.

Ühel päeval läksin Trianoni piirile. Olin elanud juba paar nädalat Ungari-Tšehhoslovakkia piiri läheduses ja kuulnud teravustest naaberriikide piirivalvurite vahel. Leidsin

Mägitjrv hanekarjaga

ungari valvurid oma putka ees varda otsas liha küpsetamas, sest hommikupoolikul olid nad kõvasti töötanud. Olid püüdnud kinni kolm salakaubitsejat, kes tahtnud kummisaabastega üle tulla. Mis seal väga salakaubitseada — Tšehhi saapakuninga Bata filiaalid on toodud peaaegu piirile.

Piir ise, kurikuulus Trianoni piir — see nagu polekski piir. Ei ole siin traataeda ega planku, vaid ainult valged poole meetri kõrgused harvad kivid, mille ülemisse otsa on raiutud rist. Piir jookseb väga tujukalt — see läheb esiti mööda maanteed, pöörduv siis 90° nurga all metsa ja tuleb sikk-sakiliselt jälle lagedale tagasi, nagu oleks piiritõmbaja käsi kaardil värisenud. Tahtsin metsas selgusele saada, kas oleme Ungaris või Tšehhoslovakkias. Üks piirivalvur arvas üht,

teine teist, mu kaaslased külast aga hoopis kolmandat. Ei suutnud piirivalve-kaartidegi uurimine selgust tuua. Juba see näitab, kui võrd keeruline on see piir.

Valgeis suvi-rõivais valvurid jutustasid, et varemalt olnud Ungari ja naabreist-valvurite vahekorrad kaunis teravad. Nüüd olevat vahekord valvurite vahel küll hoopis parem: aetavat mõni sõna juttugi. Alles paar päeva tagasi pärinud ärevusse sattunud tšehhid millegipärast ungarlastelt: „Mis laskmine see teil kuulipritsidest on?“ Ei olevat olnud aga kuulipritsi ega kedagi — ainult väike aurik tulnud puhkides Tissat mööda ülespoole.

Tulime lagendiku servale, mille üle paistsid Karpaadid läbi õhtuse erenduse. See määratu pikk ahel näis algavat lõpmatuses ja jooksvat lõpmatusse. Kõrgemal tippudel valendas lumi. Omaaegsed Ungari kulla-, hõbeda-, raua- ja soolaallikad. Kuid nüüd peavad nad voolama kulda Ungari vaenlastele.

Tšehhoslovakkiale kuuluval lagendikul oli näha külasid ja sõi paarisajapealine härjakari. Siin karjatakse härgi samuti lehmadest eraldi ja peetakse kogu suvi väljas nagu praeguses tükeldatud Ungariski. Vana karjus jättis poja härgade juurde ja vajas meie poole. Ungariskeelne tervitus — ungaris mees. Tuli ja jutustas, et kõik külad piirialadel ja kilomeetrite kaupa piirist eemal olevat puhtungari külad. Ungari maa ja majad, ungaris loomad ja inimesed. Ainsad tšehhid, keda ta tundvat, olevat piirivalvurid.

— Õiglusetus, õiglusetus...

Ja vana karjus ohkas.

Lahkusin piirilt rõhutud tujus.

Foto Hinto

Ungari
maastik

Eesti „esimene vabariik“ dr. Juhan Luiga arvustuses

Mis viga oli õieti meie „esimesel vabariigil“, et ta nii raginal otsa sai?

Kui selles asjas nüüd „rehnutti peame“ ja kohut käime, siis poleks ülearene üle kuulata ka dr. Juhan Luiga. Kuigi tema vaatearv ulatus ainult 1927. a. sügiseni, oli ta siiski üks meie kõige terasem vaatlaja. Et ta „selle asja spets“ ei olnud, pole ka nii suur häda. Nagu ta ise kord tabavalt ütles: „Spetsialist on liiga „eelarvamistega“ seotud, — spetsialiseerumine ei ole ju muud kui teiste arvamiste omandamine. Seepärast näevad uurijad omalt alalt teisele ära nihkudes palju omapärasemalt. Oma spetsialiteedis on nad omandanud meetodi ja see aitab neid võõral alal uute nähete selgitamisel“.

Dr. Luiga aforistlikule, paradoksaalsele mõtlemisele on ette heidetud subjektiivsust ja juhuslikkust. Kui aga lähemalt uurida tema „Päevamuresid“ ja „Poliitilisi päevamuresid“ ja neid võrrelda tema päevikutega (millest muu seas nii palju hirmu- ja õudusejutte levinud), siis tuleb vastuksa — imestada tema mõttekäikude visa järjekindluse, kangekaelse süsteemikuse üle. Ta on nagu kirklik kollektsoonäär, kes uut asja nähes kohe mures on, kuidas see tema senistesse kataloogidesse sobib.

*

Poliitikasse tuli Juhan Luiga teatavasti — sotsiaalse meditsiini kaudu ja tõi sinna kaasa ka oma meetodid. Mitte, et ta poliitikat otsekohe kui hullumaja oleks käsitanud. Aga psühholoogia kõrval oli tal kahtlemata ka omajagu psühhiaatriat, hingeravi.

Tundub siiski veidi psühhiaatri üleolevat pilku oma hullumaja patsientidele, kui J. Luiga sõjaväearstina Soomes vaatleb Maailmasõda: „Sõda ei kaldu pea ialgi sinna, kuhu algatajad arvavad juhtida, vaid: sündmused kalduvad tõsiste põhjuste tõukel“ (12. 8. 14). Siit optimistlik järeldus: „Ajaloosündmuste tõsiste põhjuste äratundmine kõrvaldab sõjad“.

Mitte aga enam psühhiaatri, vaid filosoofi üleolekut on tähendustes:

„Ajaloos kirjutamise algtüübiks võib pidada sõjateadete avaldamist võitlejatel pooltelt: pettused ja enesepeetused.“

Või:

„Sõjateadete lugemine pakub samasugust lõbu kui romaani lugemine: kui sa juttu ei usugi, siis ometi heal meelel kuulad... Mitte sugugi rumal romaan, ega sugugi halva meistri oma!“ (20. 12. 14).

Helsingi ülikooli raamatukogus välismaade ajakirjandust jälgides paneb Luiga tähele, kuidas Saksamaal kerkib oma tõuga suurustamine („Gobinism“), kuna Inglis- ja Prantsusmaal hakatakse vastuksa — väikerahvaste tähtsust hindama. „Võib olla, et Gobineau tõeooria suurelt osalt Euroopa sõja põhjuseks on, nagu Rousseau mõtted Prantsuse revolutsiooni tõukajaks“ (4. 5. 15).

Tekivad lootused, mis aga kohe skepsise sordiini alla painutatakse:

„Rahvaste vabadus — see on samm edasi inimõigustest. Aga petlik on, et väikerahvaste vabaksuulutamise juba rahvastevaheline seisukord muutuks. Kui palju muutus õieti pärast inimõiguste väljakuulutamist inimeste vahekorid tegelikult?“ (10. 4. 16).

*

Eesti iseseisvumisele võib olla kaks vaadet, mis kaugelt lahku lähevad pärastise arengu ennustamises.

Seda sündmust võib pidada tavaliseks jõuavalduseks. Siis pole mingit põhjust karta, et samasuguseid jõuavaldusi ka kogu pärastine aeg järgneda ei võiks.

Teda võib aga lugeda ka varem kauema ajaga akkumuleeritud jõu väljamurdumiseks. Siis on loomulik järeldada, et uued samasugused jõuavaldused ei saa toimuda enne, kui jälle uusi jõudusid on kogutud.

J. Luiga seisab järjekindlalt teisel vaatekohal. Nagu ta arvas, et „suur anne nõuab energia kogumist mitmes põlves“, nii mõtles ta ka suursüdamusest. Väikerahvaste riiklikust korraldumisest kesk Maailmasõja mõllu tähendas ta, et „see on määratu potentsiaalne jõukuhjus, mis nüüd loob iseenesest — nagu kevad juured ajab, kui lumi läinud. Seda on tegijaistki näha: kui kerge on nüüd igal ühel riigimeheks olla, kuna enne ükski anderrikkamad võisid jõudu luua. Enne loodi, koondati energiat, nüüd laotatakse energiad laiali. On tarvis vaid väikest pörutust, et koondatud vedelikust kristallid tekiksid. Tõesti — see rahvusriikide kristalliseerumine tarvitseb ainult pörutust endiste astjate pihta, et protsess käima tuli“ (30. 6. 19).

Eesti loomisel leidis J. Luiga kaks tegurit mõjumas: endise töö ja välismaailma rahvusvahelise võitluse. Praeguste tegelaste töövili seisvat alles — ees (31. 3. 19).

*

Eriti huvitavad on J. Luiga kui psühholoogi vaatlused enamlusele. Ta nägi selles tunnete küljest — affekti ja vaimsest küljest — monoideismi.

„Murrangu meeoleolu on affekt ja affekt ei saa kaua kesta. Kõik püüded, mis „vihasele võitlusele“ rajatud, pikapeale kõdundavad ja vähendavad inimsoo energiad.“ See maksvat samuti sõja kui revolutsiooni kohta, mis tähendavat sedasama sõda — ainult korraldamata ühenduste vahel.

Sõja-affektist arvas J. Luiga, et see juba psühhiliselt sunnib sõda peatselt lõpetama: „Sõja kestmine näitab kõigile, et vihata kaua inimesed ei jõua. Ei ole mitte ainult väsimus, füüsilised hädad, vaid hingeline ebanormaalne seisukord ses süüdi: peab ikka hoidma meeoleolu, mis teisi sunnib surmani vihkama. Positiivne hingeseisu prevalents elus — armastus, rõõm, kaastundmus — ei põhjene mõnuse tundes, vaid selles, et eluavaldus ja elu edasiandmine võimalik on positiivtunnete üle-määras. Negatiivsed tundmused sünnitavad rusuvust, degeneratsiooni, vaibumist“ (13. 1. 16).

Vaimsest küljest nägi J. Luiga enamluses sedasama hulgalist monoideismi, mis usulahkudeski. „Idee kandjad näevad kõike oma idee vormis. Baptisti rändajad näevad, et kogu maailmas baptism maad võtab. Kokku puutudes üksnes omasugustega, kellest igati omalt poolt liialdades idee liikumise tagajärgedest teatab, tekib mulje, et idee maad võtnud enam, kui tööolud seda tõestavad. Üksnes oma kirjandust lugedes, kokku puutudes ainult omasugustega, kõigilt mailt üksnes sotsialistliku liikumise märke korjates kasvas neil vaade, nagu oleks kogu Euroopa otsekohe mässu eel. Nad eksisid kõvasti ja kaotasid palju“ (13. 4. 18).

Poliitiliselt nägi Luiga enamluses samasugust Vene imperialismi vahendit, nagu XIV ja XV sajandil seks Moskval oli — õigeusu kirik, mille preestrid sobitati Novgorodi ja Pihkva vabariikidesse, et neid reeta Moskva võimu alla.

Inimese rahuldamatus, mis enamluse aluseks, ei ole nevat üksnes ümbrus-elust, poliitilisest, õiguslikust seisukorrast, vaid tähtsal määral ka tema sisemisest, bioloogilisest olukorrast. „Suur osa inimesi ei tunne end rahuldatud, kuigi olud neile isiklikult väga head. See

isiklik rahuldatus on mitmekesine üksikute rahvaste keskel. Juudid on loomuandeliselt rahutud, rahuldamatud, — ja otsivad lahutust tegevuses, ettevõtetes.

Vene rahvuse rahuldatus, kurvameelne ja passiivse loomuga, otsis endale lahutust kirikus või eba-reaalses fantaasias.

Eesti rahuldatus on erilaadi, millele dr. P. Hellat tähelepanu juhtinud, kannab rasket neuropaatilist ilmet, mis kehaliselt ja vaimliselt avaidub, ja lahendust otsib tugevas hoolises tegevustõukes, anarhilise — kuritegelise ilmega. Võrreldiselt oli kuritegevus ennesõja statistika järele Eestis suur ja tapmine suurelt esitatud.

Enamlasi võrdles J. Luiga vene usulahkudega, mis tahtsid inimesi ümber muuta sunniviisil, mehaaniliselt. „Ses õhus sündisid „skoptsoidid“, kes vagadust ja õudust tahtsid saavutada — kohitsemisega. Samas õhus võis tekkida mõte ühiskond ümber luua ära surmates „buržuid“. Nagu ei oleks igapähe olemas „buržuid“ ja igapähe vagadust ja pattu — ka kohitsetutegi hulgas.

See vänge hingeline segu metsikusest ja naiivsest müstitsismist, mis eriti tekkinud soome-vene hõimude piiril, on nüüdi kestmas. Tumedate ususektide vängus lehkab vastu — „äärmisest venelusest“.

Venel on omadus äratada püüdeis kirglikkust. Kirglikkusel on omadus monoideiseerida mõtteilma: kogu mõtteaparaat panna sugereeritud idee teenistusse. See juhtub igal pool, kus filosoofiline mõtteviis alati korrigeerimas ei ole. Vene vaim on aga filosoofiliselt nõrk. Neil on palju ideoloogiat, aga kriitilist mõtlemist vähe.

Vene maailmariigi taustal analüüsib Luiga ka meie enamlaste juhi V. Kingissepa traagikat:

„Üles kasvanud väikeses Kuressaares, väikelinna jõuka kodaniku pojana, ümbritses teda tüüpiline väiklane õhk-kond, kus elumured kohvijutu ümber keerlesid ja ideoloogia, läbi imbunud meie balti kadaklusest, ei ulatunud kaugele üle Muhu ja Virtsu väina.

Sattudes Kuressaare väikestelt tänavatelt peale keskkooli lõpetamist Peterburi suurlinna õhku, pidi Kingissepas sündima järsk pööre. Peterburi suurte dimensioonide keskel kaotas ta vaimlise tasakaalu. Kõik, mis Venes, paistis talle suur ja tähtis, kõik, mis Eestis, näis talle Kuressaare talveune kodaniku valguses: väiklane ja tühi. Ta nägi iseenda endises väikluses — Eesti tüüpilist esindajat. Sealt ta vaimukas eneseiroonia ja Eesti „buržui“ irvitus. Eesti kodanlase „pükse söeluma“ panna oli tal ideaaliks.“

Kuid Luiga arvates pidi Kingissepp ka enamluses peffuma:

„Vene sisemised sündmused, nende sündmuste väärtus ei võinud jääda saladuseks niisugusele erksale vaimule, niisama ei võinud jääda saladuseks see osa, mida Vene valitsus teda pani mängima. V. Kingissepp nägi, et temale hakati maksma ta revolutsioonimeelsuse eest, et ta ümbrus Eestis väga huvitatud oli sellest maksust: mässumeelsus oli muutunud spekulatsiooni asjaks. Siin tundis jälle Kingissepp endas Saaremaa vabade mere-röövliite verd: temale ei olnud revolutsioon rahaliseks ettevõtteks, kasulikuks spekulatsiooniks... See oli teatavas mõttes enesetapmine või vabasurm, mida V. Kingissepp valis.“

*

Kui enamlus tagasi löödud ja Eesti iseseisvus kindlustatud, — mis siis järgnes? — Siis järgnes — mandumine. See on paratamatu järeldus jõudude pikemaajalise akumulatsiooniteoorias.

„Püüded on läinud riigiteoks, — on muutunud viljatuks. On tekkinud arvamine, et Riigikogu kaudu saab kõike head korda saata. Ei ole midagi ekslikumat kui see vaade. Riigikogu ja valitsus saab vaid korraldada neid energiasid, mis ühiskonnas loodud, tekkinud.

Kus ka kirjanikud riigiteenijaiks muutunud, võib rahulikult nende vilja lugemata jätta.“ (20. 5. 23).

„Kui vähe enne tõmbamas, — nüüd kui palju! Eesti tööväärtus on langenud.“ (3. 3. 20).

„Enne jäid kõige vabatahtlikumad meie kodu võitlusväljale: oli annet ja tahet ja algupära püüet.

Nüüd on kujurid riigitruud ja pajuki ootel: „ametnikud“ igal alal, — liht jõud tarvitusel“ (15. 2. 20).

Ei jäänud tähele panemata ka Eesti seisukorra eriraskused, eeskätt — homogeense kultuuri puudus.

„Ühtlus hariduses on tarvilik tõhukusele vaimses edenemises — midu jääb ebaproduktiivne abitu skepsis. Ainult ühtlus haridusloomus ja astmejärjeline hariduslugu annab võimalust eelkäijate kogemusi kasutada.

Kui hävitav võõraste mõju, näeme suure sõja ajal: Vene poolt hingeline imperialism, tahtmisega kogu maailma sotsialiseerida. Saksa militaristlik maailmavaade okupatsiooni ajal. Niisuguste vängete võimupuhangute keerus ei saa kasvada õige kultuuritaim“ (11. 4. 18).

Meie elu heterogeensusest leidub Luigal vahel värvikaid vilkeid:

„Tulevad võõrsilt ja nõuavad: Ei ole kirjandust, ei seltskondlikku elu. Sellepärast elame laenust. Kirjandus õpib alles eesti keele õigekirjutamist ja poliitika — kooliraamatu põhimõtteid.“

Kord kurdab Luiga koguni juba „rahvuslikust dekadentsist“:

„Romantiline järk meie iseseisvuses kestis liiga lühike aeg — revolutsioonija vaimustus. Rahvuslikku vaimustust iseseisvuse eest ei ole olnud“ (4. 5. 24).

„Kui ei ole ühtki juhtpüüet, muutub poliitikategemise siht — karjerismiks ning tegemine ise — intriigiks“ (15. 4. 24).

„Erakondade elu on petlik: tekib ettekujutus, nagu oleksid olevad erakonnad ainukesed poliitika ilme võimalused. Praegused erakonnad on aga vaid kitsas riba voolavast poliitilisest elust.

Niikaua kui uusi küsimusi ei seata, kui ei tõuse uusi nõudeid — seltskonna tukkumisel võib see kaua kesta — ei ole lootust uusi liikumisi sünnitada“ (17. 5. 24).

Vastuoksa unisele igapäevusele hindas J. Luiga väga kõrgelt valmistust, ekstaasi:

„Ekstaas on tarvilik, et harilikku elu väärtuslikuna tunda. Elu ilma ekstaasita on nii külm, et inimesed surmale tarduvad.

Ekstaas on igal rahval eriline. Venelastel on õige rohkesti ekstaasi, kuid üleminevat taltsutamatusse. Soomes on märgata „innostust“, — mitte kõrget, kuid kauakestvat meele tõusengut, mis on arenenud spordi saavutus.

Esteetiline joovastus on nagu usulinegi — hüsteriseeriv: ta teeb kirglikuks, tujukaks, tasakaalutuks, millega käib kaasas nukrus. Uuemad usupiüded on seadnud ülesandeks teha meeoleolu kergelt rõõmsaks (Ameerika baptistid, metodistid).

Unemaist luuletajaist kõige kaugemale arenenud G. Suuts on näiteks, kuidas luuleline ekstaas („Elu tuli“) vaheldub hingelise saamatusega, rusuva skepsisega („Kõik on kokku unenägu“) (9. 3. 23).

Üksikud anderrikkad on varustatud loomuliku ekstaasiga. Hulgad vajavad ärevaid, põrutavaid momente meeoleolu tõusuks. Langevad need tõusu tegurid, langeb ka hulkade meeoleolu, langeb poliitiline produktiivsus.

1914—1917—1919 löid kogu Euroopas enneolematu meeleärevuse, meelte tõusu. Sündis Wilsoni 14 punkti, Rahvasteliit. Nüüd on poliitiline meeoleolu langenud, ekstaasil sünnitatud olevused lõövad närtsima: rahvaste õigused on hädaohus. Meilgi oli tarvis poliitilist ekstaasi, et läbi rõhuda maareform, koolireform, kirikureform.“

*

J. Luiga viimane võitlus oli suunatud majanduse, õigem — majandushuvide primaadi, koguni ainuvalituse vastu.

Seda huvitavam on, et ta selle ajajärgu tulekut juba sõja aegu ette nägi:

„Pärast sõda tõuseb tööstus: see on ikka nii olnud. Ei mängi seks kaasa üksi hävitatud töö uuendamise tung. Suur osa on — inimese töö, tegevuse laiendamise, süvendamise püüd. Rahu ajal töötavad üksi mõningad

KATKEID

dr. Juhan Luiga „Poliitilistest Päevamuredest“ I–II, ilmunud O.-ü. „Noor-Eesti“ kiriastusel, Tartus

Hüüdja hääl kõrves

Me näeme, kui tähtsaks peab Inglismaa oma tööstuse kaitset, ta seab oma välispoliitika tööstuse kaitseks, ei kohku tagasi sõjaliste kokkupõrgete eest.

Kui vähe on meil sel alal püütud! Me tööstus seisab suuremalt osalt võõraste käes, sest et meie oma koolid tööstusele küllalt ei kasvata. Ülikool on mingisuguse hilisema keskaja vaimus kujunenud: teo-filoloogia, doktorinaarne skolastiline filosoofia, jurisprudents ja arsti-teadus.

Selle ülikooli kõrgem saavutus on mõned head värsimeistrid. Küsige aga, kas oskab keegi meil maja plaanitseda või ehitada.

Minu arvates on aga asunik, kes oma maja ja hooned maitseliselt korraldab ning põllud ja majapidamise tulukaks teeb, palju suurema loominguga — kõige tõsisemas mõttes toime saanud, — kui mõne värsi looja, kes oma hüpohondrilisi mõlkeid värsijalgade kaudu saadab inimesi noritsema.

Insener, kes valmistab turbarabast töötavat energiat, valgust ja soojust, on looja kõige kõrgemas mõttes.

Luuletajad vanas mõttes olid tarvilised, kus ruumid kitsad ja valgust vähe, ning läbikäimise teed rasked: — siis oli igavuse peletamiseks sisemist fantaasiat tarvis. Nüüd me fantaseerime nähes ja tehes. Ilusti palvetada, ilusti luuletada — ilusti haigustest kõnelda — see on kõik, mis me oma ülikooliga kätte saame.

Jurisprudents seisab niikaua kõrgel, kui meil seadusandlikud asutused vajavad juriste: nad juba oskavad nii teha, et juriste igal pool tarvis. Meie arvates võiks suur osa kriminaalasju minna mittejuristide otsustada.

Arste ei ole kaugeltki nii palju tarvis, kui palju neid vabritseeritakse. Inimesed surevad ka arstide kiuste. Mõnel saab valu vähendada. Enamasti näib praeguse arstikunsti juures nii olevat, et arstimine kasulik on arstile ja saksa arstirohtude ja arstiriistade vabrikutele kui haigele.

Mida meil hädasti vaja: see on tehniline kõrgem haridus. Meil on tarvis oma mullast kulda teha — seda võivad üksnes insenerid. Mart Raud on üks nendest, kes kivist kulda teevad. Ka turbamullast tehakse juba jõudu ja valgust, — liivast klaasi. Aga see on alles algus. Kõik

meie majandus vajab kõrgemat oskust, — ja meie ülikool ei paku seda, või pakub seda puudulikult. Kuidas kiratsevad meie ajalehed sisuliselt, sest et neil küllalt ettevalmistatud majandusjuhte ei ole.

Ka põllumees vajab tehnilist kõrgemat haridust. Kui ta tahab liha, võid, vilja kasulikult maailmaturule viia, siis peab ta ehitama tapamajad, meiereid, veskid, nahavabrikud jne. Kõik need asutused vajavad aga kõrgema tehnilise haridusega mehi juhtimiseks. Tehnik saab neid niisama vähe juhtida kui velsker kõhukilet opereerida.

Meil on viimane aeg oma ülikooli luua reaallülikooliks (vastavalt reaalgümnaasiumile), muidu jääme maha oma skolastilise haridusega teistest rahvastest, nagu budhistid oma õndsaliiku filosoofiaga, kõigest peenusest hoolimata, maha on jäänud Euroopast.

„Pol. Pm.“ lk. 155—157, 27. XI 1923.

Oli tarvis Stalini propagandat N.-Venes tehnilise hariduse kasuks, et „järele ja ette jõuda kapitalistlikest maadest“ — et ka meil tehniline haridus liikuma hakas. Jääb ikka tööks ärkamisaja rahvalaul:

„Eesti mees ja tema sugu,
neist ei peeta kuskil lugu.“

Kutserühmitused

Meie üksikute kutserühmituste poliitika hakkab kandma vilja: põllumehed, asunikud, üürnikud, demobiliseeritud — ei ole siiski poliitilised, riiklikud rühmad, nende suhtumine on kitsas: parlamentlikul teel saada toetust oma kutse-alustele. Asunikud tahavad riiklikku toetust üksnes asunikudele, üürnikud üürnikudele ning nii edasi.

Nende eeskujul on põllumeeste rühmast töösturid hakanud riigikassast nõutama pikema jututa toetust oma tööstusettevõtetele.

Siin seisabki kitsaste huvirühmade poliitiline nõrkus: nad viivad üldhuvi, „rahva kasu“ kõrvalisele kohale, millele järgneb enesestmõistetav kitudsemine ka

täle jõuga. Sõja hävituse läbi kaotavad paljud oma varanduse ja hakkavad siis uue jõuga ja hoolega tööle, et kaotusi tasa teha“ (1. 6. 15).

Kui see aeg aga saabus, siis üllatus ta: „meie poliitika keerleb ainult aktsiate ümber“. Tal hakkas sellest vahel otse õudne:

„Imelik on, et majandushuvid seisavad esikohal, romantilised — kõrvalkohal. Majandushuvid on masside huvid, romantilised on üksikute huvid. Kuid enesest ei ole majandushuvidel enam tähtsust, ei juhi nad ka suupoliitikat enam kui romantilised.“

Vaevalt on vene kommunismi tekkimist juhtinud ainult majandusmomentid. Isegi suur sõda tekkis enam romantilistel rahvuslikel põhjustel (saksa gobinism, vene panslavism). Rootsil puudub välispoliitikas romantiline motiiv, seepärast on ta välispoliitika vähe aktiivne ja laseb end välja tõrjuda...

Majandushuvid juhivad niipalju meie välispoliitikat, kuipalju meid juhivad lihtsad instinktid. Me saame suurrahvaste suurkapitali orjaks niipalju, kui me saame oma tugevate instinktide orjaks (19. 5. 25).

„Kui ei ole vaimlist pingutust seltskonnas, siis satuvad vanad — ususse, keskealsed — kapitalisse, noored — erootikasse. Ei saa olla vabadust“ (9. 3. 23).

Järelejätmatult tuletab Luiga meelde, kuidas meil enne — pangad olid rikkad, pangadirektorid aga — vaesed, nüüd aga ümberpöörduvalt — pangad vaesed, pangadirektorid rikkad. Ja kuidas nõnda väike kuld-„vasikas“ on kasvanud pealetungivaks kuld-„lõviks“.

Miks J. Luiga nii väga majandushuvidega sõdib? Sellepärast, et ta nende taga näeb — väikekoodanlikku elumõnukultust. Ka majanduseski ei tehta midagi suurt ilma romantikata. Ilma romantikata kalduvad majandushuvid aga — elumõnu ülehindamisele. Ja kus elumõnukultus maad võtab, seal on elutunne nõrkemas, nagu näeme oma jõukamate maanurkade degeneratsioonistki.

J. Luiga oli meil esimene, kes hoiatas, et elumõnu ülehindamise hädaoht varitseb meid nagu üldse kõiki väikesi kultuurrahvaid, välja arvatud ainult juudid, kes on suutnud igal pool eneses kanda rahvusvahelist suur-tunnet, inimkondlikku suurpüüet, mis neid ikka lasknud etendada tähtsat osa. (Pol. Pmured, II, 196).

„Kired valitsevad meid ja kirkede kaudu valitsevad meid“. See prohvetlik sõna kõlbaks parimaks motoks meie hiljutistele rahvalikumistelegi.

Ed. Laaman

nendele enestele. Just Eesti töösturite tegevus näitab, kui vildakale teele võime kutsepoliitika hoolimatu läbi viimisega minna. Enam kui kunagi on tarve poliitiliste rühmituste, laiemalt ja sügavamalt põhjendatud poliitiliste erakondade järele.

„Pol. Pm.“ II, lk. 157, 27. XI 1923.

*

Kas kutsekojad, kes moodustavad meie kõrgema poliitikatarkuse koja, annavad paremaid tulemusi?

Kõike oodatakse valitsuselt

Pitka nägi igal pool, kus ta juures ei olnud, äärmist jõuetust ja korruptsiooni, ja arvas, et üksnes valitsus ja Riigikogu suudab aidata. Kuid enam kui mujal on rahvavalitsuse juures valitsus niipalju väärt, kui palju väärt on seltskond. Kui seltskonnas midagi ei sünni, ei sünni ka valitsuses midagi. Halvasti korraldatud poliitilised püüded seltskonnas on nagu tuulutus nõrgal tuulel: aganad tulevad peale, terad alla. Riigikogusse ei ole, nagu Pitka arvas, mitte sellepärast sattunud nõrgad jõud ja kolgakangelased, et meie valimisviis halb, vaid et seltskondlikud positiivsed jõud inertsemad on kui negatiivsed jõud. Võiks ütelda, Riigikogu on sellepärast nõrk, et Pitka ei suutnud seltskonnas oma noorseppade püüet läbi viia, s. t. seltskonnas positiivsete jõudude organiseerimine ei õnnestu. Noorseppade äpardus on vaid üks näide.

Sedasama võime ütelda noorsooliikumisest, üliõpilaste püüetest, teaduslikest harrastustest jne.: on näha vaid puhanguid siin ja seal, aga ei ole süstemaatilist tööd, mispärast kokkuvarisemised enneaegu; orased nurmel vaid, jõudmata kõrteni-teradeni. Kõike oodatakse valitsuselt. Lootus teise peale on tulnud sellest, et meie seni ei ole palju oma maa heaks teinud. Rahvusvaheline olukord aitas tekitada noored riigid. Tekkinud korda tuleb meil ise nüüd edasi arendada ja raskused näivad käivat üle jõu. Õieti ei ole meil seni suuri raskusi olnud. Kuid nad võivad tulla. Võib olla, oleks see kasulik, see puhastus; juhuslikud suurused kaoksivad, nagu Pitka soovis, ja jääksid need, kel jõudu-tahtmist.

J. Pitka oli kõigiti absolutistliku režiimi laps. Ta lootis kõike käskudelt ja karistustest. Ta ihaldas korda, kus ei ole kuritegusid ega ülekohtu: kuid iga edasipüüd, iga uuendus on kuritegu olemasoleva vastu. Tööstuse soodustus on ülekohtus põllumeeste vastu, sõjaväe soodustus on ülekohtus sotsiaalsete püüete vastu, tööliste soodustus on ülekohtus kunstnike ja useltside vastu jne. Õiglus tekib tasakaalu saavutusena, määrane tasa-

kaal on jälle tulemas võitlusest täiel rindel, kõigis seltskonnakihtides. Kui võitleb vaid üks kiht või üksikud kihid — tekib õiglusetus.

„Pol. Pm.“ II, lk. 171—172, 6. XII 1924.

Rahvavalitsus ja tsaarivõim

Rahvavalitsuses on väliselt palju enam korralagedust näha, ei hoita salajas võitlust õige ja ebaõige mõtte vahel ja sellepärast on võimalusi — õigel poliitilisel mõttel pääseda mõjule. Kuid avalikkus teeb kannatused, poliitilised mured kõikide, kogu rahva kannatatavaks, kuna absoluutse valitsuse juures poliitiliste võitluste mured jäid kitsa ringi teada ja kanda, rahvas võis seista neist eemal ja tunda näilikkude rahu. Vene tsaarivõimu ideoloogid on lausa väljendanud väidet: tsaarile tuleb anda jumalik austus ja õigus „rahvast peksta“ selle eest, et ta võtaks rahvalt poliitilised mured ja kannataks rahva eest.

Rahvavalitsuses peab rahvas koguna kandma neid muresid, mispärast kogu rahvas tunneb poliitika raskusi ja kannatab selle raskuse all. Kuid ei ole teist leed.

„Pol. Pm.“ II, lk. 173, 6. XII 1924.

Vabaduse raskus

Vabadus ei too mitte kasu rahvale, ega kergusi, — vaid kohustusi. Vabadus on nii nagu ausus või headus: nad panevad koormaid peale. See on nii vana tõde kui inimsugu: per aspera ad astra. Vabaduse vajadus ei ole tõestatav: see on auküsimus. On rahvaid, rühmi, kes peavad auasjaks olla vabad, kuigi see raskusi ja koormaid toob. Niisama ei ole tõestatav headuse tarve. Kuid vabadusetundega varustatud inimesed ei seagi küsimust, kas on tarvis olla vaba, kas on see kasulik, nagu ausameelne inimene ei sea küsimust, kas olla aus!

Iialgi ei ütleks arenenud autundmusega, enesest lugupidav isik seda, mida kirjutas 1921. a. üks silmapaistvam kirjanike rühmast: „Kui Eesti iseseisvus ainult selleks on saavutat, et meid kirjanikke-kunstnikke siia kitsa maalapi külge kinni aheldada, meie elamistingimisi veel raskemaks teha kui tsaari ajal, siis, ütleme lausa, oleme selle iseseisvuse vastu.“

See ei ole vaba, kes teistelt loodab tegusid, vaid on ori, kes ootab peremehelt leiba, ja katust ja käske! Vabapiüedeline teeb ise seda, mis tarvis, ja sunnib ümbrust kõrgemale vabadusele, millele see ei taipu areneda, või areneb liiga aeglaselt.

„Pol. Pm.“ II, lk. 173, 6. XII 1924.

Muusikamuredest

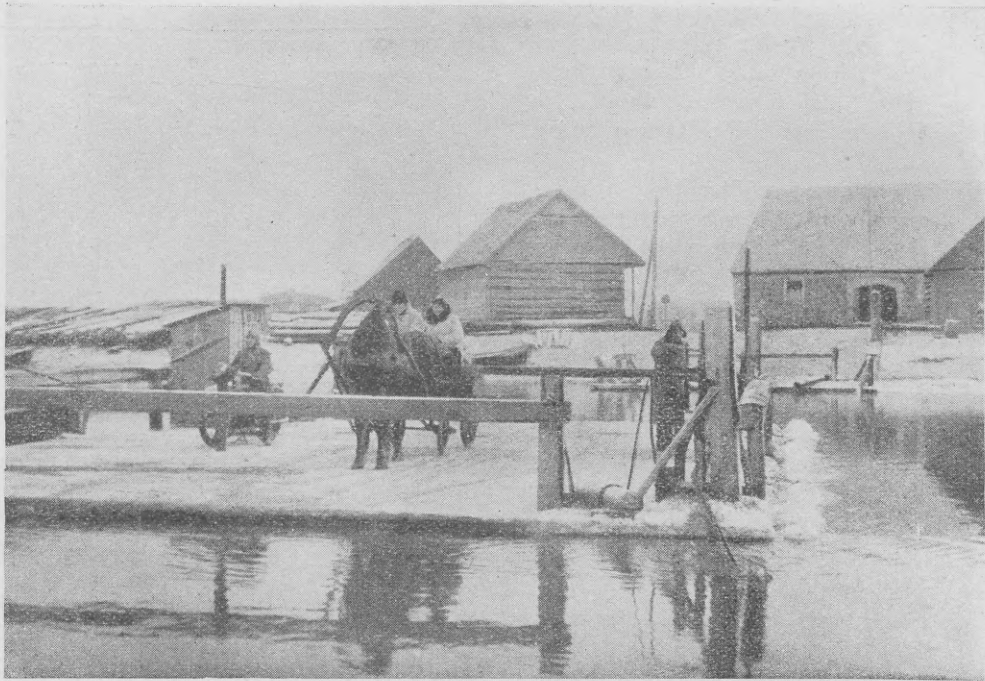
Keskmisele kodanikule teeb praegu üsna tublisti muret hea muusika kuulamise võimalus. Tahaks kuulda üsna lihtsat ja kerget, kuid ometi midagi väärtuslikku ning kunstipärast, mis erineks harilikust simmanimuusikast. Aga see on praegu päris raske. Meie muusikaõhtute ja ettekannete tase ei ole kahjuks alati sellelgi tagasihoidlikul kõrgusel. — Igaltpoolt kuuled aina kostvat ikka ühte ja sama juk-juk-juk-„muusikat“. Nii kestab see juba kauemat aega ja on end päris suurmoena maksma pannud. Koguni teatris seatakse „rahvatükkide“ vahelauludeks sellelaadilist värki, nähtavasti arvamisel olles, et see juk-juk-juk ongi see päris rahvalik muusika (näit. „Tütarlaps tänaval“ vahelaulud Vanemuises). — Niiviisi pressitakse korralikule kodanikule peale ainult kraaderahva

šlaagereid, ning sul pole mitte protesteerimisvõimalustki.

See labaste viisidega vastu närve pekmine tüütab eriti raadios. Kaugelt suurem osa kuulajaid ei taha ju raadiod pidada odavatelt grammofoniplaatidelt kuuldavate lööklaulude aseainena. Harva saab aga sealt rahulikult vaikset puhketundi viites midagi selleks päris sobivat kuulda. Iga kodaniku kodu ei ole ometi mitte napsiviskamise koht ega alatine tantsupidu, kus sedasorti „muusikat“ ikka ja jälle vaja oleks.

Pole muidugi alati vaja klassilist kõrgmuusikat, võib pakkuda üsna rahvalikku ja lihtsat, ent ometi väärtuslikku ja tõelist muusikat. Ning see ei või olla sarnane, et pöörad raadio lahti ja siis pead kuulama aina „ahvipärdikuid“ ja mingit kisa, et „sa oled mu südame ära röövinud“.

E. R.

Sügishommik Luunja parvel

Foto Hinto

Arno Raag

Meie kiriku traagika

I

Iga kord, kui kuulen koraali helisid, tunnen, kuidas siseneb hinge rahu. Eriti suureks paisub see tunne, kui koraal on mängitud oreil, sest viimane omapärase, äärmiselt rahuliku, võiks öelda isegi — tardunud hääletämbriga mõjub selleks veel märgatavalt kaasa.

Ei tarvitse olla usklik selle sõna kitsamas ega laiemas mõistes, et tajuda koraali omapärast võlu ja teataval määral ka rahu ning loobumust suureerivat mõju. Seda tunneb igaüks, kellel on kõrva muusikaliseks kuulmiseks ja kes ei ole seevõrd fanaatiline usuvastane, et ta juba põhimõtteliselt ei saa tunnustada seda, mis kuidagi on seoses usuga.

Muusikalise osaga meil enamuses piirdubki kiriku võlu ja haaravus. Muu osa jumalateenistusest suudab veidigi nõudlikumat inimest harva rahuldada, veel vähem kaasa haarata. Enamasti jätab see kuulaja täiesti külmaks, kuid üsna sageli mõjub koguni ärritavalt, hävitades sedagi rahu-tunnet, mille sisendas jumalateenistuse muusikaline osa.

Ja ometi on sõna samasugune mõjuv paelumisvahend nagu muusikagi, ainult selle erinevusega, et tema käsitlemisel on palju rohkem võimalusi, palju rohkem kombinatsioone. Sõna on

kui hiigla ehitusmaterjaliladu, millest võib püstitada toredaid stiilikaid losse, kuid ka mitte kedagi vaimustavaid maitsetuid šabloonilisi hütikesi. Kõik oleneb ehitusmeistri tahtest ja võimest. Leidlik inimene võib sageli mitte millestki midagi teha, teine aga ei tee parimastki materjalist nimetamisväärset.

II

Kiriku ülesanne on ju pakkuda jumalateenistusest osavõtjale teatavat elamust, haarata tema hinge muusika ja sõna kaudu. Selleks, et sõna mõjule pääseks, peab teda ka vastavalt käsitlema, püüdes vormilises osas silmas pidada keele ilunõudeid.

Jälgides meie pastorite jutlusi peab väga sageli lausa imestuma, kui võrd vähe hoolivad jutlustajad keele ilust. Ning ometi teame, et eesti keel oma kõlalt kuulub kaunimate keelte hulka. Kuid meil on vanast ajast juurdunud vaade: oma keele suhtes pole meil tarvis olla nõudlik. Kui mõnes võõrkeeles teeme vigu, siis tunneme piinlikkust, kuid emakeelt võib väänata nii, kuidas aga juhtub. Eriti näib selline vaade veel tugevasti juurduvat meie pastorkonnas.

Mitte üksi saksa soost õpetajad ei patusta meie keele ilunõuete vastu, vaid sama rada käivad ka paljud eesti soost pastorid, ja mitte ainult van-

mast generatsioonist, vaid otsekui pilkeks ka nooremate hulgast, kes juba on võrsunud eesti koolist. „Mäie“ ja „täie“, „säisukord“, „kõik“ ja muud sellised omaaja jutluste stiilinäited on visad kaduma.

Kõrvale on valus kuulata võõrapärast häälendamist ja sellele lisaks õõnsat kõmisevat paatost, millest meie pastorid on nii ääretult rikkad ja millega sageli loodetakse katta sisulist tühjust. Huvitav, kuidas see nn. kantslitoon just oma halvemas osas meie noortele hingeekarjastele nii ruttu külge hakkab.

Ei saa seda teisiti nimetada kui lohakuseks, sest jutluse väljendusliku külje eest hoolitsemine ei nõua erilist annet, vaid ainult püüdmist oma keelt korralikult kõnelda ning silmas pidada kõnekunsti algelisi reegleid.

III

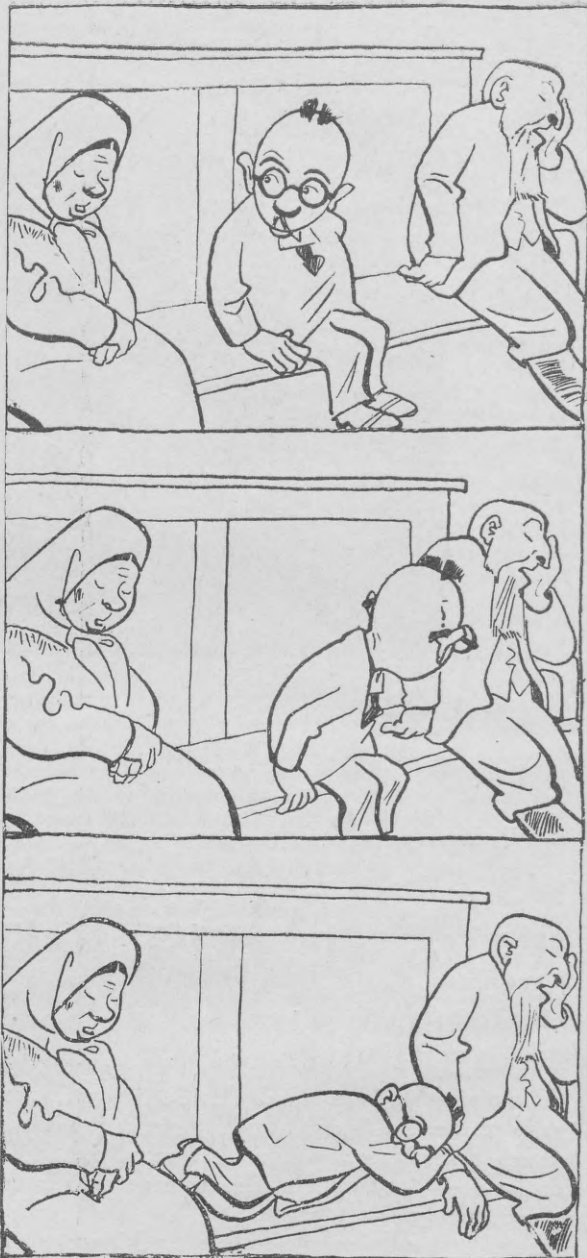
Teame, heaks jutlustajaks saada ei ole kerge. Mõnikord on see võimatugi, sest hea jutlustaja on omamoodi kunstnik. Ning milleski kunstnik olla, selleks peab omama vastavat talenti, kuigi talentid jälle üksi ei piisa, vaid on tarvis veel pidevat tööd ning püüdmist. Visa töö ja püüdlikkusega võib teinekord ka keskpäraste võimetega inimene teataval alal hinnatavaid tulemusi saavutada. Sellepärast mõnestki mitte eriliselt andekast jutlustajast võib hoolsa töö kaudu kujuneda küllalt hinnatav hingeekarjane.

Et jutlus paeluks kuulajaid, selleks peab peale jutluse välise külje hoolitsema ka sisulise külje eest. Peab leidma teemasid, mis puudutavad laialdaste hulkade hinge, käsitlema jutluses elulisi küsimusi.

Siin võidakse õigustatult pärida: Mis on „eluline“ ja mis selle juures siiski mahub jumalateenistuse raamesse? Ei või nõuda, et jumalateenistusel hakataks lahendama mõnd agraar- või poliitilist probleemi või midagi muud sellesarnast. See oleks vahest päevakohane „eluline“!

Pastori sünonüümne nimetus „hingeekarjane“ juba viitab sellele, kust tal tuleb otsida elulisi küsimusi — hinge valdkonnast. Ja siin on ees terve avar omaette maailm. Kõik väliselu nähted, millega inimene kokku puutub, leiavad kajastust hinges, ja sageli väga huvitaval ning komplitseeritud kujul. Vähe on teisi alasid, kus kauge mineviku tões on jäänud nii suurel hulgal püsima kui hingeelu küsimustes. Nii paljugi, mis kajastus inimhinges aastasadade ja tuhandete eest, kajastub seal tänapäevalgi. Sellepärast ei tohiks erilisi raskusi tekitada tänapäeva elunähteid käsitleda piibli tagapõhjal, kuhu on suletud ka mõnesugust antiikaja ilu ja elutõesid.

Et käsitleda tänapäeva elunähteid, selleks peab neid põhjalikult tundma, käsitleja peab olema elulähedane. Selleks peab rohkem sukelduma tõelisse ellu, nägema elu mitmepalgelisust ja selle kajastusi inimhingedes.

Toslem kirikus

Ning siin tulebki punkt, milles paljud (mitte kõik) meie pastorid on ära teeninud etteheite, ning seda mitte üksnes vanemad, vaid isegi nooremad. Meil on küllalt õpetajaid, kes elavast elust, sõna otsemas mõttes, on endid peagu täiesti isoleerinud. Kui vanemate suhtes seda veel kuidagi saab mõista, siis nooremate suhtes on see juba päris andeksandmatu. On ju teada mõningaid erandlikke suurvaimusid, kes oma surematuid töid on loonud seltskonnast isoleerituna (Kant), kuid erandid aina kinnitavad reeglit, see tähendab, kes tahab elunähteid mõista, neid hinnata ja nendesse süveneda, see peab ka tundma elu, ise olema kesk elavat elu. Ei ütle asjata vanameister Goethe, et haara sügavasse inimellu ja kust sa

Jõulukuused lumes

haarad, sealt on ta huvitav. Haara ainult sügavalt!

Kuid mis näeme oma hingekarjase keskmise läbilõiketüübi juures? Otse imekspandavat isoleerumist paljudestki hingekarjasele vajalikkudest elunähetest.

Kas näeb palju meie keskmist läbilõikepastorit näiteks teatris, kontsertidel, koosolekutel ja koosviibimistel peale oma koguduse perekonno-õhtute ja ettevõtete, milles neil täita ametitalitus.

Huvi pärast olen mitmete hingekarjastega vesteldes pärinud, mida nad on lugenud uuest eesti või väliskirjandusest. Siingi selgub üsna kurb pilt. On väheseid, kes on saanud kätte mõne ilukirjandusliku töö või isegi mõne oma erialasse puutuva uuema raamatu. Paljud, ning kahjuks nende hulgas jälle nooremaidki, ei loe peagu midagi peale ajalehe. Ning selline tahab olla suure vaimlise pagasiga jutlustaja, hulkade hingekarjane, loov kunstnik omal alal! Ei, see on vaid vilets käsitöölaine, oma ala šabloonidesse tardunud ametnik.

Siin võidakse muidugi tulla vastuväitega: võib-olla nõuab hingekarjase ametietika loobumist kõigest sellest, mis on väljaspool kiriku raame. Kahtlemata hingekarjase kutse asetab nõudeid, mis on mõnes osas kitsendavamad kui tavalise kodaniku moraal, kuid ometi need ei taotle sellist elust võõrdumist, nagu meil pastorid üsna innukalt harrastavad. Kui vaatleme Kristuse elukäiku piibli valgusel, siis näeme, et tema oli alati keset „elavat elu“, oli omaaja elulähedasemaid isikuid. Sama võime piibli najal konstateerida ka suurte prohvetite kohta, kes sageli liiku-

sid suurimates elupööristes, muidugi mitte halvas mõttes.

IV

Mida rohkem on inimesel muljeid ja elamusi, seda rikkamaks muutub tema vaimuilm. Siin kerkib sadu ja tuhandeid probleeme, mis sunnivad mõtlema, sunnivad otsima ja leidma lahendusi. Kui need on elulised probleemid ja lahendused, siis paeluvad nad ka teisi, esmajoones muidugi mõtlemaid kodanikke. Kui tuua jutlusse selliseid küsimusi, neid läbitöötatult ilusas vormis käsitleda, siis on see juba omaette kunstilooming, mis haarab ja vaimustab ning pakub elamusi. Et kedagi tõesti milleski veenda, selleks peab jutlustaja ise uskuma seda, mida ta kõneleb. Ning rikkalikust elamustesalvest võib leida rohkesti nähteid, milles hingekarjane on isiklikult veendunud. Sellistest nähetest on juba lihtsam valmistada mõjuvat jutlust, sest on ju tuntud tõde, mis tuleb südamesse, see läheb ka südamesse.

V

Kui teine kord pühapäeva hommikul astud korraks massiivsete võlvide alla, kust kostab rahu ja unustust sugereeriv orelihäääl, siis kerkib soov kuulda ka sõnas midagi, mis muresid unustama sundivat rahutunnet veel suurendaks, pakkudes selleks elamusi.

Meie praegusest kirikust tema rõhuvas enamus otsime seda asjata. Ja kui meie pastor-konnas jääb edaspidigi valitsema selline elukäsitlus kui seni, siis otsime seda ka tulevikus asjata.

Mõnedest reformidest Setumaal

Eestlased on sajandite jooksul endisse pidanud sulatama üsna palju võõraid, germaani ja idaslaavi sugemeid. Preisimaalt toodi Baltikumi nn. „hingevalgust“ ning „kultuuri“, mida siis eestlasile ja liivlasile vägivaldselt peale suruti, nii-öelda sisse peksti... Kui muistsed vabad eestlased olid nii mitmeti ees oma põhjapoolsest hõimust, soomlasist, ees isegi rootslasist, keda nad sõjas korduvalt võitsid, siis tuleb nende hilisemat kokkukuivamist kirjutada vaidlematult tolle läänest toodud „hingevalguse“ ja „kultuuri“ arvele. Ka liivlaste vanasti nii võimsast hõimust on meie ajani säilinud vaid riismed, millised lisaks peavad lõpiikult hääbuma võõra rahva survel...

Idaslaavi mõju on Eestisse valgunud ning levinud põlise Pihkva-Petseri „kultuurivärava“ kaudu, — tõenäoliselt II-se aastatuhande algul. Pärast Venemaa ristiusutamist püüdis kreeka-katoliku kirik oma mõjupiirkonda tõmmata slaavi suguharude naabruses elutsevaid eestlasi ja liivlasi. Kestvamaid tulemusi andis ses suhtes setude esivanemate ristimine; ka Ugandis leidis enne sakslaste tulekut kr.-kat. kombe järele ristitud.

Nii on venelased olnud Baltikumis esimesed ristiusu tutvustajad. Nad on andnud eestlasile ja liivlasile juba enne sakslaste tulekut kristliku põhiterminoloogia, kristliku mentaliteedi, elukorralduse alused ning üldjoontes ka kristliku ajaarvamise ühes nädalajaotuse ja mitme tähtpäeva pühitsemise kombega.

Ehkki venelaste ristiusustamiskatse puudutas vaid

Setumaa kirik

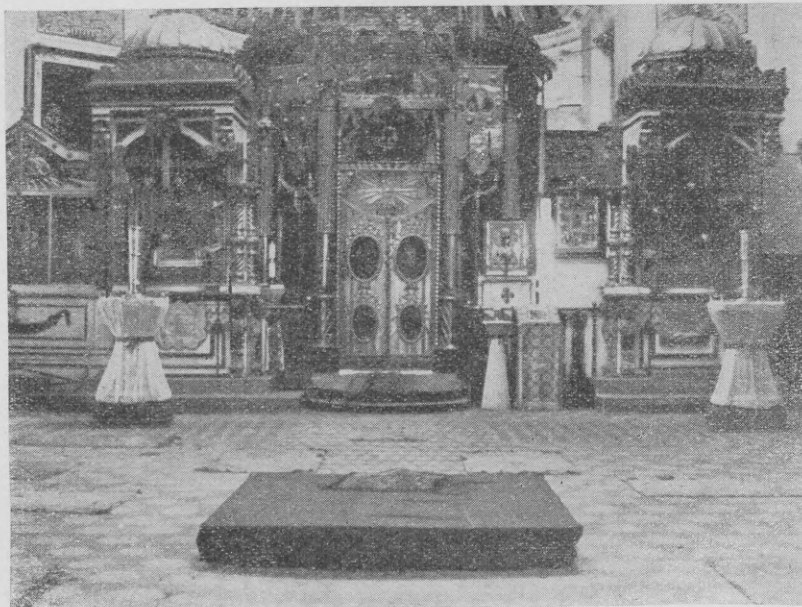
väiksema osa eesti rahvast ega arenenud üldise kirikute ehitamiseni ja korraldamiseni, on nende vahetaltusel, vastavate kiriklike talituste kaudu, eesti keelde siirdunud rohkesti usulisi oskussõnu: raamat, rist, ristima, pagan, papp jt. Ühtlasi on eesti, eriti just setu rahvaluulesse libisenud rohkesti vene laene: hulk muinasjutte, legende, anekdoote, kombeid ja mütoloogilisi kujutelmi. Teatud vene jooni näeme veel tule- ning saunakultuses, soendijuttudes, kalurite ebaus, tuulispea ja halltõve kujutelmis jne.

Kuna orjaaja isoleerituse tõttu iga kihelkond moodustas omaette terviku, ei pääsenud sise-eestilised mõjud mitme sajandi jooksul setude hulka domineerima ja nad sulatasid endisse üha enam idaslaavi sugemeid. Terved küllakonnad rahvustusid ümber ja tundsid endid seejärel pesuehtsate venelastena: usund, laenatud kombed ja mentaliteet üha süvendasid seda tunnet.

Tartu rahuleppe kohaselt loovutasid venelased iidse Setumaa Eestile.

Esimese tõuke rahvuslikus suunas sai Setumaa valdade reformi kaudu, mille algatajaks oli praegune peaministri asetäitja K. Eenpalu, kes tollal oli siseministriks. Tänu sellele reformile, asendus senine vene keel kui asjaajamiskeel — riigikeelega ja setud omandasid oma rahvuslikust kuuluvusest esimese tõhusa kujutluse. Samuti algatas K. Eenpalu setudele eestipäraste nimede panemise.

Valdade reformi kaudu pääses küll eesti keel enamikus Setumaa valdades asjaajamiskeeleks, kuid Setumaa ap.-õigeusu kirikuisse jäi endiselt püsima vene keel ja meel. Seda nähet loeti rutiinselt nagu endastmõistetavaks ning paratamatuks ja keegi ei teinud sellest vähimatki tüllküsimust, — setud ise veel kõige vähem, sest nad olid tollega ju sajandite jooksul harjunud.

Petseri kloostrikiriku sisemus

Foto Hinto

Setud rahvarõivas

Foto Hinto

Ent 1924. aastal kogunes siiski rühm eesti silmapaistvaid ning rahvuslikke seltskonnategelasi ja asutas Piirimaade Seltsi, mille otseseks ülesandeks on kultuuri ning rahvustunde levitamine piirimail, esmajoones just Setumaal. Seltsi juurde kutsuti kultuurinstruktoriks S. Sommer, kes saigi siis tegelikult Setumaa valdade reformi teostajaks ja setudele eestipäraste nimede panijaks.

Piirimaade Seltsi õhutusel ja korraldusel peeti nüüdsest peale Setumaal arvukaid kõnekoosolekuid, kusjuures kultuuriliste küsimuste kõrval käsitlemist leidsid ka põllumajanduslikud ained.

Ühtlasi asutati rida pühapäevakoole, kus sajad noored ning vanad said esimest õpetust nii lugemis- kui ka kirjutamisoskuses. Töö andis tulemusi ja tuhandeis setudes virgus aegamisi siiani uinunud rahvuslik vaist, — neile selgus üha enam, et nad on ju õigupoolest eestlased, maa iidset peremehe, kuna venelased on vaid uustulnukad.

Rööbiti kultuurilise selgitustööga asus Piirimaade Selts õhutama mõtet, et Setumaa ap.-õigeusu kirikus võetaks tarvitusele eesti keel. Selle propageerimiseks korraldati setu külades hulk eestikeelseid rändjumalateenistusi, kus esimestena jutustasid preestrid Miltop ja N. Raag, — kõstrina abistas neid noor setu haritlane Vasja Kalle, kes on setude seas üpris populaarne.

Muidugi polnud Piirimaade Seltsi üritus, emakeelse jumalateenistuse propageerimine, mitte kerge — ent kandis siiski aja jooksul head vilja. Nii võidi varsti Värskas ja Obinistes kirikuis juba hea eduga pidada eestikeelseid jumalateenistusi. Rahvale sai üha selgemaks, et „taivanõ esä mõist iks raasike ka tšuhna kiilt“.

Teatavasti toimus 1917.—18. a. Moskvas peetud kirikukogu määruste alusel kr.-kat. kiriku siirdumine vastsele enesevalitsemise alusele. Seetõttu korraldasid endid ka Eesti õigeusulised kogudused iseseisvaiks — Eesti ap.-õigeusu kirikuks eesotsas ülempiiskopiga, kes omandas 1923. aastal Konstantinoopoli patriarhhilt metropoliidi aunime.

Ent ümberkorraldunud Eesti ap.-õigeusu kirik polnud siiski suuteline reformima täiel määral Setumaa segakogudusi. Enamikel setudel tuli paratamatult kuulata venekeelseid jumalateenistusi.

Piirimaade Seltsil tuli jätkata propagandat ja äratada setudes algatusvõimet. Kui öeldakse, et sõna on võim, — siis selgus selle ütelse tõde just Setumaal. Tarmuka propaganda tulemusena eraldus enamuse Mäe valla eestlasi Kolpino kogudusest ja siirdus osaliselt Värskas ning Röpina-Võõpsu kogudusse. Samuti eraldus osa Misso-Luhamaal elutsevaid eestlasi Pankjavitsa kogudusest ja ehitas endale Luhamaale nägus kiriku. Ka Petseri 40-ne Usukannataja kogudusest eraldus mitu sada eestlast ja koondus äsjaasutatud Püha Neitsi Maarja kogudusse, mis peab oma jumalateenistusi kiriku puudumisel Petseri kloostri kirikuis. Praegu leidub Setumaal veel üsna vähe eestlasi, kes põlgaksid emakeelseid jumalateenistusi. Rõõmustaval kombel peetakse nüüdsest ka Satserinna ja Pankjavitsa kirikuis segajumalateenistusi, s. o. — osalt vene, osalt eesti keeles.

Kui 1934. aasta sügisel Riigivanema dekreediga maksuma pandi vastsed riigi ja kiriku vaherkorda korraldavad seadused, — võis Piirimaade Seltsi Petseri osakond alata eeltöid Setumaa ap.-õigeusu koguduste reformikava koostamiseks. Reformikava valmis juba järgneva, 1935. aasta veebruaris ja tunnustati Petserimaa vaimulike üldkoosolekul igati vastuvõetavaks. Samale seisukohale asus ka ap.-õigeusu kiriku metropoliit Aleksander (Paulus). Reformikava esitati Vabariigi Valitsusele, kus see leidis kinnituse. Nii kandis Piirimaade Seltsi enam kui kümneaastane töö lõpuks siiski tulusat vilja.

Enn Randla

Piirivalvur Pihkva järve ääres

Eduard Tennmann †

19. novembril lahkus järsu surma läbi elavate seast Tartu ülikooli usuteaduskonna prof. dr. E. Tennmann. See on suur kaotus ülikoolile, meie teadusele ja kogu meie vaimsele kultuurile, sest kadunu oli mitmekesisemaid ja vaimukamaid kujusid meie tänapäeva elus.

Ei ole kedagi, kes meie usuteadlaste peres suudaks teda asendada nii teaduslikus uurimises kui kirjanduslikus tegevuses. Eriti viimaseil aastail oli ta loomisvõimeline, jõuline ja nooruslik. Ta nägi palju noorem ja värskem välja, kui seda kõnelesid ta aastad, mis liginesid 60-le. Tulvil loomisindu ja -tarvet, töötas ta otse palavikulise kiirusega. Üks teos ilmus teise järele. Ühed teosed olid trükkis, teised valmimisel, kolmandad kavatsusel. Veel paar päeva enne surma kõneles ta allakirjutanule oma uusist raamatuist, mida kavatses kirjutada. Sel puhul tähendas ta naljatades, et kirjastajatest tuleb puudus kätte. Olemasolevad ei suutvat niipalju kirjutada kui tema kirjutada. Nii nobe ja väle oli ta sulg ja nii kiire ta mõttelend ja töötempo.

Äsja oli ta lõpetanud ja Noor-Eesti Kirjastusele ära andnud tähelepanuvääriva populaarteadusliku käsitluse ekstaasi ja müstika üle, mis on praegu trükkis ja ilmub lähemal ajal. Alles hiljuti ilmus temal põhjalikum uurimus usundi psühholoogia üle, mis on ainuke sellesarnane teos eesti keeles. Samuti ilmus tal käesoleval aastal Eesti Kirjanduse Seltsi populaarteaduslikus seerias „Elav Teadus“ raamat „Hinge surematus“. Üldse on ta avaldanud kuni 20 suuremat või vähemat teost ja raamatut. Neist mainigem vaid üksikuid nagu uurimust „Mooses ja prohvetid“ 1921, „G. Teichmülleri Kristluse filosoofia“ 1929, „Hingelised tõkkes“ 1929, „Präanimistilised motiivid Kalevipojas“ 1929 jne. Peale selle on ta avaldanud suure hulga igasuguseid artikleid mitmesugustes ajalehtedes ja ajakirjades, tihti küsimuste üle, mis tema huvialaga ei seisa otseses ühenduses nagu majanduslikud probleemid jne.

Oma isikus, elukäsituses ja maailmavaates oli Tennmann originaalsemaid kujusid. Olles sügavalt religioosne ja tõsiselt veendunud kristlane, ei surunud ta aga oma vaateid ristiusu kitsastesse ja dogmaatilistesse, vaid avaratesse ja elavatesse raamidesse. Elava inimesena taotles ta sihikindlalt religiooni, elu ja moraali sünteesi. Tema kreedoks oli, et usu kaudu inimesse jõuame usu juurde Jumalasse Kristuse vaimus. Ses mõttes oli tema religioon ühteviisi antropotsentriline kui deotsentriline ja kristotsentriline. Taotelles usundi ja ristiusu elulähedast raken-

damist, ei saanud tema alati ametlike üsmeestega ühes minna, vaid läks oma teed. Radikaalse usuteadlasena oli ta veendunud protestant ja Eesti protestantliku liikumise üks kandvamaid ideolooge ning aatlejaid. Tema arvates ei olnud religioosnes ja kristlikus eneseteostamises mitte mehaanilised teod nii tähtsad kui elamuslik sisejõud ja usuline dünaamika. Ta väitis, et kui on usuline sisejõud tugev, siis järgnevad teod isenesestki.

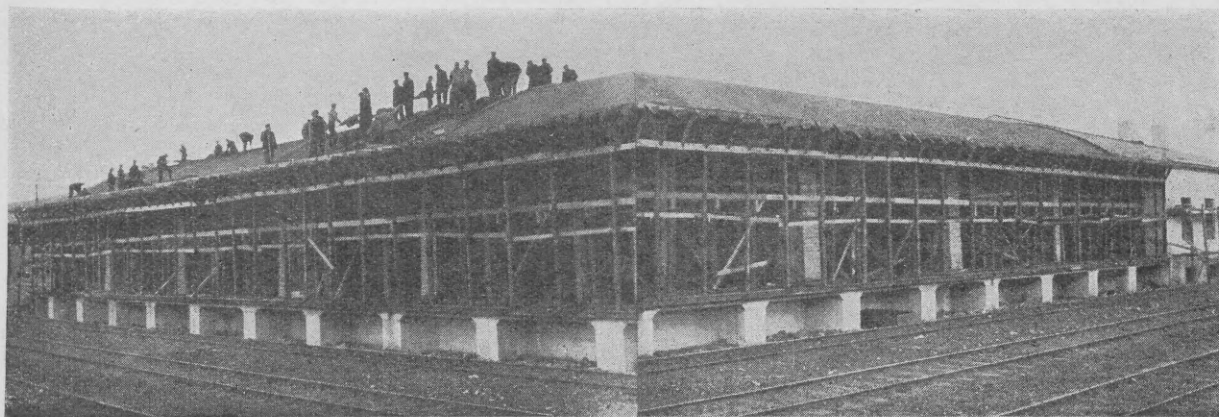
Radikaalse mõtlejana ei olnud Tennmann mitte tagasihoidlik ja endassetõmbunud kabinetiniimene, vaid aktiivne võitleja ja julge ründaja. Kui oli tarvis oma tõekspidamiste ja veenete eest välja astuda ja tulle minna, siis tegi ta seda kartmata, üteldes alati seda, mis ta mõtles. Kompromissi mees polnud ta põrmugi. Oma ründamistes ja aatevõitlustes oli ta osav ja võidujulge. Vaidlustes pareeris ta tihti kerge vaevaga vastaseid. Selleks aitasid talle kaasa suurel määral põhjalikud ja mitmekülgsed teadmised, samuti asjaolu, et ta oli osav dialektik, sädelev mõttemängleja ja leidlik paradokside külva.

Oma elukäsituses oli Tennmann idealist ja optimist. Isegi kõige raskematel silmapilkudel ei kaotanud ta usku ellu ja aadettesse. Kui idealistlikul võitlusinimesel tuli tal tihti teravaid kokkupõrkeid ümbruse ja inimestega ning seetõttu rusuvaid helki läbi elada. Kuid need ei suutnud teda sundida lahti mõtestuma oma veenetest ja tõekspidamisist ja kord etteseatud eesmärkidest. Ikka jätkus tal nooruslikku optimismi ja sädelevat huumorit suurimategi takistuste ja vastuolude puhul.

Nagu oma esinemistes ja kõnedes, oli ta oma kirjatöodes peen ja isikupärane stilist. Just stiilis avaldub tema isiku originaalsus kõige selgemalt.

Tema on sügavad jäljed jätnud meie vaimuella oma isikuga ja tööga. Pakkugu igaviku ja surematuse kodu talle nüüd rahu.

J. Roos

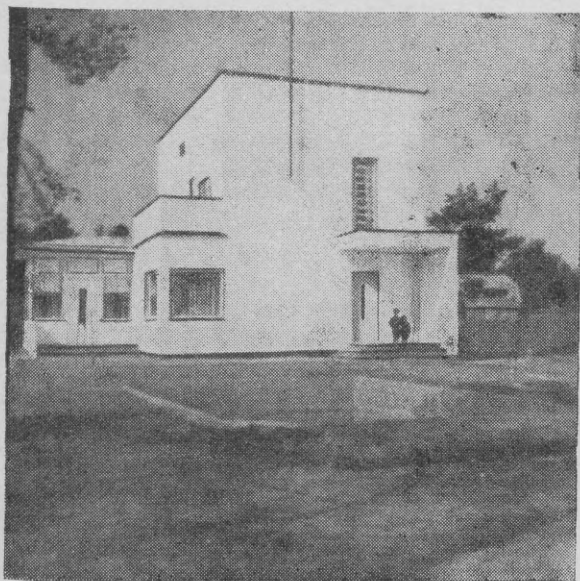
Tartu raudteejaama uued kaubaaidad

Foto Hinto

TÄNAPÄEVA VAATLUSI*)

2.

Ei tarvitse kellelgi minna jumal-teab-kuhu, et märgata moodsa, nn. uusajaliku arhitektuuri tungimist meilegi. Uute sihtjoonte taotlus elamukultuuris (millist ala moodus arhitektuur riivab esijoones), mille arenemises põhjapanevaid teeneid väidetakse olevat eriti prantslase le Corbusier' loomingul, ilmneb küllalt kujukalt ka näiteks Tartu Tähtvere linnaosa ehitusis, samuti kui Tallinna värskemas ja nooblimas rajoonis — Kadriorus; viimaseil aastail kesklinnaski Üldiselt: enamasti nende ehituste man, kus arhitektile on antud täita ta tähtsusele vastav osa.

Moodne elamu Rahumäel

Foto Uuemõis

Kuidas suhtub meie publik uude stiili? Esi-
 algu kaunis tagasihoidlikult, jahedalt, kohati
 vaenlikultki. Kui ühes Tallinna külje all aset-
 sevas suvituskohas 1934. a. suvel kerkis moodsail
 põhimõtteil konstrueeritud ühekordne elamu,
 juhuslikult möödudes meie populaarsemaid ning
 talendirikkamaid näitlejaid tähendas: „See mõni
 suvila, see on ju — krematoorium!“ Ümbrus-
 konna rahvas leidis „ristimise“ olevat nii ta-
 bava, et kõneldavast suvilast rääkides veel vaid
 harva teist terminit kasutati. Seda aga kahtle-
 mata mitte ainult termini autori seltskondliku
 kaalu tõttu, vaid et too ehitis kõigile tundus vöö-
 rastavana ja omapärasena teiste hulgas.

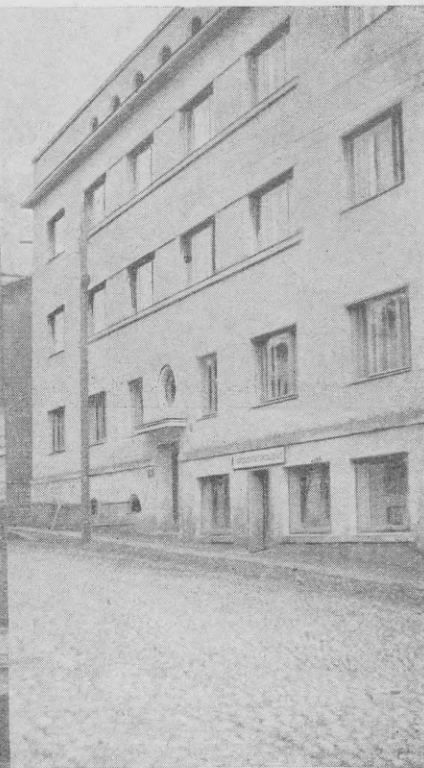
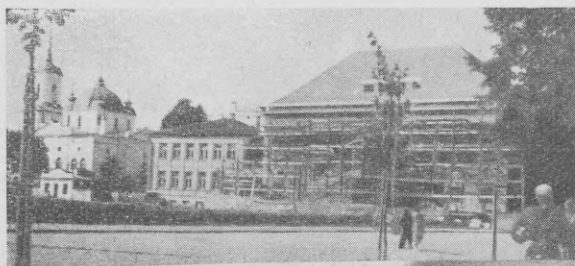
Nii on lugu rahva arvamuste ja kriitikaga.
 Kuid, osalt tänu arhitektide vastutulematusele
 massi maitsele, osalt välismaiste eeskujude üle-
 võtmise mugavustele, miski ei näi pidurdavat
 elamukultuuri ümberkujunemise käiku. Ja
 aegamööda publik paratamatult „tuleb järele“,
 kohaneb uute põhimõtetega.

Mis on moodsa arhitektuuri iseloomusta-
 vamaid külgi?

Kõigepalt suure lihtsuse taotlus. Lihtsate
 vormide harmoonia, mille man kuulutatatakse
 kadu igasuguseile karniisidele ja ornamentidele,
 mis vaid ahvatlevad silma peatuma endal, see
 on siht; niihästi välis- kui sisearhitektuuris.
 Lastakse mõjuda suurte pindadel ja puhastel
 joontel, lastakse kõnelda mitte nikerdusel, vaid
 materjalil endal, kivi massiivsusel ja puu peenel
 toimel.

Üldistavalt peetakse iseloomulikuks rõht-
 joonte allakriipsutamist, ning üldiselt see ka nii
 ongi, kuigi näeme katsetusi ka vertikaaljoonte
 toonitamiseks.

*) Vt. „Tänapäev“ nr. 8, 1935

UUSI EHTUSI

Eesti Panga maja chitus
suvel. Tütarl. gümn.
võimla. „Oma“ maja

Foto Hinto

Edasi võime märkida: moodsat arhitektuuri iseloomustab ühelt poolt avaruse ja teiselt poolt isoleerituse taotlus. Ses põhimõttes on teatud vastuolu, millest ei tohi ekslikult aru saada. Avaruse taotlus nõuab siseruumi võimalikult tihedat seost loodusega; siseruum ärgu tundugu süinge koopa või rusuva võlvialusena, vaid *in idea* ruumi osana, mis välisilmast eraldatav vaid temperatuuri ja õhuniiskuse konstantsuse ning reguleeritavuse poolest. Sellest järgneb eeskätt nõue avarate aknapindade ja hea valgustuse järele. Isoleerituse taotlus nõuab eluruumi võimalikult täiuslikku eraldamist naabrite optilisist ja akustilisist mõjustamisist. See taotlus tingib eeskätt suurema tähelepanu pühendamist ruumide kõlaisolatsioonile. Siit aga järgneb ka, miks moodus arhitektuur esijoones on asunud individuaal-elamu (s. o. ühe inimese või perekonna tarbeks ehitatud eluhoone) viimistlusele.

Mis on meile sümpaatset esitatud põhimõtete man?

Puudutame siin tähtsamat. Nimelt: moodsa arhitektuuri rahulik ja harmooniline joon tõstab enam esile inimese kui elutatava hoone tähtsaima osa. Ehituskunsti kirevuse kadu viib rõhu asjalt inimesele, ühtlasi välimiselt sisemisele. Kellel juhust on olnud jälgida ootajaid ühe pealinna kino „Päikesekuninga stiili“ jäljendavais

„Hotell Palace“ Tallinnas

Foto Hinto

eesruumes, peab olema hõlpsasti märganud ravavat kontrasti, mis valitseb tänapäeva inimese ja sealse sisearhitektuuri vahel. Mille kõigega küll peaksid lugupeetud daamid ja härrad ehita end, et saabuks tasakaal nende ja tolle ruumi vahel! Kuupalju tähelepanu oma välimusele nõuaks see! Sootuks vastupidist pilti pakub inimese suhe moodsa elamuga. Pangem tähele, kuidas silm puhkab lihtsail, puhtail pindadel ning joontel, kuidas ta libiseb üle asjast ning nende kõigi tagant otsib üles inimese.

Teiseks tunnustamist väärivaks ja sümpaatseks jooneks on avaruse ja isoleerituse printsiip, mille sihiks on muuta kodu inimesele kohaks, kus ta tõeliselt puhkab praegusajale nii loomupärasest kiiretempolisest ja närvlikust teotsemisest.

Kolmandaks peab mainima, et moodsa arhitektuuri rafineeritud primitiivsus, tema vormide lihtsus ja kargus peaksid ju eriti vastuvõetavad ja sobivad olema põhjamaalasil.

Majacmanikkude Panga uus hoone Tallinnas

Foto Hinto

Eesti Panga uus maja Tartus
Linnavalitsuse maja Kompanii tänaval

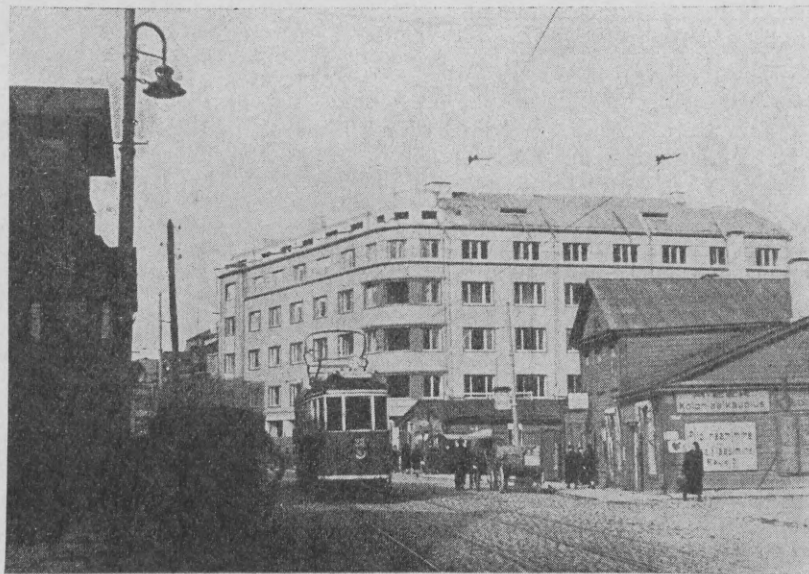
Foto Hinto

Nii üldiselt. Tuleb silmas pidada, et eeltoodud põhimõtete rakendus meil tegeliku ehitustegevuse man veel ei oma kaugeltki ühtlast ja puhtast joont. Selle saavutamist lühema aja kestes on aga nähtavasti raske nõuda. Tallinna Kadriorus püstitati käesoleva aasta suvel kahekordne

Vaade ümberehitatud Toompeale

Foto Hinto

Tedre maja S. Tartu maanteel Tallinnas

Foto Hinto

elamu, mis tõesti võis uhkustada „uusasjaliku“ stiili põhimõtete puhta väljapidamisega. Seda aga ainult välistööde lõpetamiseni: siis oli otse tuiselt kahju vaadata, kuidas mõningate ebasüüdsalt toonitatud joontega eriti akende man kõvasti üldmuljet rikuti. Selliseid nähtusi leidis külluses.

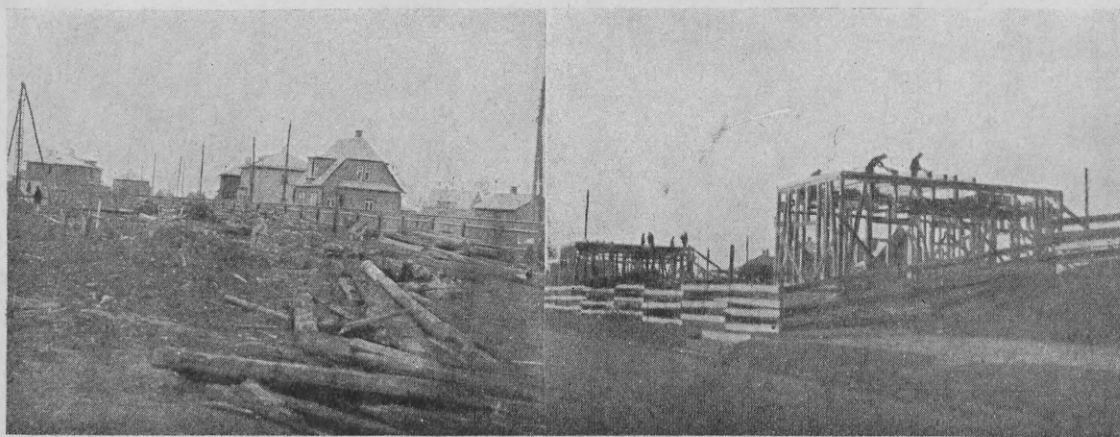
On selge, et moodsa arhitektuuri rakendus meil tõstatab mõningaidki kohalikest oludest tingitud eriprobleeme; kuid pole praegu meie ülesanne neisse süveneda.

Uusasjalikul stiilil on teatav seos kubistliku

kooliga maalikunsti alal; ka see ei kuulu me vaatlusse.

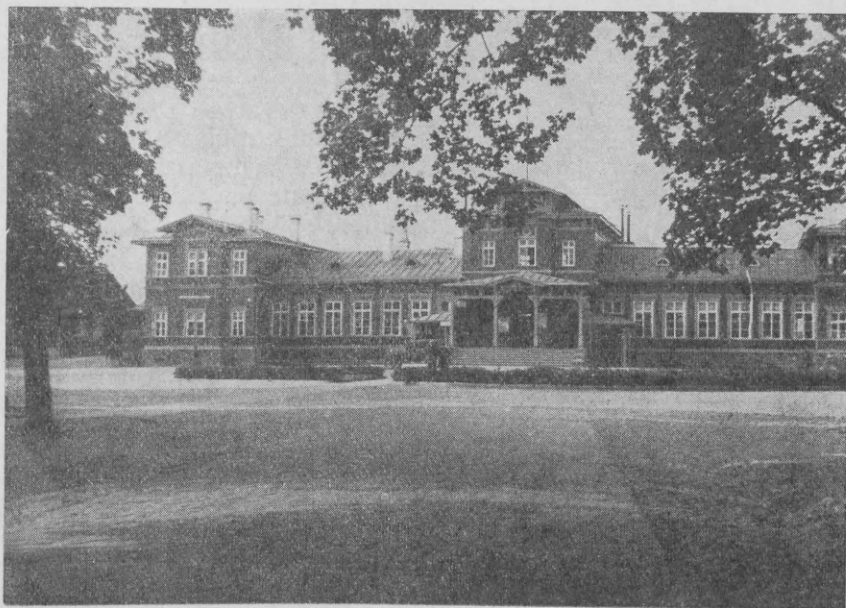
Lõpuks märkigem vaid, et 3. rahvussotsialistide kongressil (sept. 1935) avaldatud väidetele, nagu sisaldaks moodsale arhitektuurile iseloomulik primitiivsuse taotlus endas degeneratsiooni algeid, meie siiski mingil kombel ei saa nõustuda. Nii võiks väita vaid rahvas, kes püüab haarata tulevikku mineviku põhimõtetele pöördudes; kes pole huvitatud indiviidist kui väärtusest; kes vahendeid, vormeleid armastab enam kui elu ennast.

R. E.

Tartu uue Staadioni ehitustööd

Vaade Tartu raudteejaamale

Foto Hinto

Korrigeerigem kodukaunistamist

Kaunistamisest, kodukaunistamisest, hoonete välisvärvimisest, fasaadist kõneldakse nüüd väga palju. Tüütav juba see jutt, arvab nii mõnigi. Kuid mina usun, et sellest võiks veel palju uut ja huvitavat rääkida. Kodukaunistamise aktsioon on põhimõttelt parimaid, mis meil viimasel ajal tehtud, sest see jätab kindlasti kauemaks ajaks jälgi. Soovida oleks, et need jäljed oleksid siis head.

Lubatagu mul rääkida mõnest pisiasjast kõigepealt. Kui sõita rongiga Tartu jaama, et tulla suuruselt meie teise linna, siis eksitab mind esmajoones too roheline veidrakujuline lapike lilledega, mis on jäetud keset raudteejaama-esist platsi linna iluks. Betoonist servgi on tal ümber ja pisikesi lilli on istutatud nurgale. Ning valatud jalgteed käib sealt läbi. See sagarik mõjub aleviliselt, kuna plats muidu taotleb linnalist. Kuperjanovi puistee mõjub hulga imposantsemalt, too roheline lapike kivist servaga võtab aga seda kaunist imposantsust vähemaks. Sarnane vastuolu, kooskõlatus kaunistamises ei ole hea. Pahandab, pettumuse valmistab. Samuti mõjub väikemaitseiselt, et politseiplatsi rohelise sirgpinnalise ala servadele on lillesid istutatud mõningaid. Platsi pinnas on dünaamikat, päris head avarusetungi, need lilled aga nudivad selle tungi ära. Tartu on küll väike, aga oma ilustamisega ei peaks ta end veelgi väiksemaks mõtlema. Ma imestan, et säärase maitse juures veel Raekojaplatsile pole kaevatud mõnd säärast kivist äärtega ja lillepuhmastega rohelist peenart, nagu näeme raudteejaama juures!

Kui kõnnime Karlova tänavalt mööda Lille tänavat Tähe tänavani, siis näeme tänavsillutust, mis meenutab veel midagi kaugemat kui 200 aastat: vihm on rookinud liiva suurte munakivide vahelt ära nii sügavalt, et otse kohkuma paneb. Mõtlen, et siin on ka Tartu ja et siin elavad ka inimesed — vähemalt loomakaitseühing peaks protesteerima, sest loomadki võivad siin jalgu murda ja omnibus hukkuda. Maal teed paranevad hoogsasti laudsiledaiks, aga Lille tänav seisab kui rikkiläänud muinsus! Nii ei pea olema.

Vaatlen Kalevipoja sammast Emajõe puisteele. Mees seisab seal nagu müra kas tikutoosil. Kangel mehel peab olema ka kange alus seismiseks. Mis mõtles komisjon, kui ta linna ilu nimel niisuguse sobimatuse võimalikuks pidas? Selle Kalevipojaga on sündinud samasugune õnnetus, nagu Peeter Suure peaga Kadriorus Peetri maja juures: Peetri pea on asetatud nii madalale kivist alusele, et kuju aluse mõõtude vahekord otse süidantlõhestavalt haiget teeb. Kui palju muigeid, kui palju pettumusi meie kaunistamise maitsetusest seal Peetri majakese juures, kuhu käib nii palju meie oma inimesi kui ka turiste igast maailmakaarest! Millest see tuleb, et meie rahvahulkadelgi maitsemeel on teravam kui asjatundlikel komisjonidel? Kas mitte sellest, et meil komisjone asjatundlikult ei koostata, nagu meil hädakisa on kestnud algusest saadik? Vaadake, Mart Laarman tuli nüüd meelegibedusega ja seletas, et Tallinna Jaani kirik on ehituselt kole küll, aga seisku see koledus Vabadusplatsil parem edasi, sest ehitustega platsi äärel linn on selle ümbruse ja platsi mõistnud nii ära rikkuda, et ta ilma Jaani kirikuta oleks veelgi koledam. Laarmanil on tõtt küllalt, seepärast meie peaksimise kaheteistkümnendal tunnilgi olema valvsad, et meie oma kaunidust edasi ei rikuks.

Ma käisin hiljuti Kolga-Jaani kiriku juures. Seal on päris rahuldav šablooniline kiviraiderlik Vabadussõjas langenute mälestussammas. Aga vaevalt 15 sammu eemal kirikuääri müüri ääres on aset leidnud prügi-hunnik, kuhu kõike kokku on aetud kilukarpidest kuni viimase koluni. Millegi lastakse nii olla? Puhtus säärase samba ja mälestuste läheduses on enam kui vajaline

Otepää kiriku juures on samaväärne sammas, ka šablooniline tüse kiviraider teos. Sinna ette on istutatud kaks puud nii, et kui need puud paar aastat kasvavad ja krooni hakkavad kandma, siis varjavad nad samba hoopis ära. Mõtlen, et kaugemale peaks kavatseda, sest too madal sammas peab tulevikuski kõigiti nähtav ja mõjuv olema, ta peab oma ümbruse valitsejaks jääma.

Pühajärve turistide kodu väga ilusas pargis on keset

Publik ja kunst

muru üksik poolkuivanud puu. Ta olemasolu ei sobi sinna. Vaadaku igaiüks, siis ta imestab, et miks pargi ilu täiuslikkuse seisukohalt seda seal kasvada lastakse. Kui haruldus ei vääri ta ka hoidmist, sest pargis on veelgi seesuguseid. Siin on aga keegi asja iluliselt teinud veelgi näotumaks sellega, et on puu ümber kaitseks lasknud ehitada rinnuni kõrge roheline puutulpadest aia. Nii üks hästi inetu sobimatus kaitseb teist sobimatust. Milleks seda hoida seal, kus kaunidus peaks olema eeskujuandev kogu ümbruskonnale?

Ma mõtlen, et kaunidust meie peame esmajoones toonitama kultuurilistes keskustes. Seal on kaandub kui hea eeskuju ka teisale.

Olen näinud maal koolimaju, kus klassiseinad on kaledasti määratud ja krohvi vahelt vahivad vastu palgi-vahede takud ning pIRRURUUDUD. Mõnes kohas on neid auke ja seda mustust kaetud ajalehe- jne. paberiga, mõnes kohas mitte. Ja säärasele seintele on asetatud meie avaliku elu tegelaste pilte. Kõle küll. Ei ole ka majade ümbrus mõnes kohas sugugi parem. Inetus ja ükskõikusus aina haigutavad. Laste magamisruumid, söögikottide hoidmise panipaigad, köök jne. on samasugune õudus!

Meie rahvas tuleb kehusest, kodud on meie lastele küll armsad, aga mitte sellised, kust kaunis-meel saaks eeskuju. Kool on kohaks, kus meie noorpõlv saab oma arenemise. Missugusest maitsearenemisest sellistes koolimajades võib juttu olla? Minu arvates on riigile kõige tähtsam ta rahva arenemine, seepärast peaks riik kodukaunistamise ajastul küll oma ettevõtte teostamiseks summasid leidma esmajoones koolimajade sisekorrastamiseks, sest riik kulutab palju miljoneid ehitamistele, mis ei ole rahva kultuuristumise seisukohalt esmahädavajalised. Koolimaja peab kauniks kohaks olema, sest vaid kauniduse keskel kasvavad õlismõtted. Ma arvan, et meie koolimajade viletsuses pole süüdi mitte üksnes meie aineiline kehvus, vaid ka kooliõpetajate ükskõikusus paljudes kohtades, kus kooliõpetajad kooliruumide remontide asemel omade ruumide eest rohkem muretsuvad või üldse kaunidust tahtagi ei mõista. Üsna väikeste summadega ja õpilaste abil võiksime kiiresti saada hoopis nägusad klassitoad.

Mind häirib mitmeti ka praeguse kodukaunistamise aktsiooni hoonete välisvärvimine taludes.

Meid huvitas kodukaunistamise protsessis esmajoones maastiku rõõmsamaks kujundamine värvide abil. Meie talud olid kui hallid laibad luitumas keset rohelist. Silmale oli see igav ja väsinud. Meie tahame aga rõõmsamad olla, ümbruseltki rõõmu lisaks hankida.

Nüüd aga paraku näeme, et oma värvimisega oleme jällegi valele teele sattunud. Kuskilt keegi tuli mõttele, et sobiv oleks tarvitada üht sorti rootsi punast, mis ei ole õieti ei punane ega ka pruun. Egas muidugi keegi ei keela teist tooni, aga kui midagi väga soovitatakse, siis ta ka levib. Nii näemegi nüüd, kuidas taludes maju tõmmatakse üle selle tume-tuhm-punasega, katusest kuni viimse lauakeseni. Määratuduna mõjub see lähidalt, igav ja kuiv on, ning vaatepildile kaugusest ei anna see peaaegu mingisugust elu, ei elavust ega värviküllasust juurde.

Talumehedki mitmel pool vangutavad pead ja leiavad, et kollakas-valged seinad ja heledama punasega katuse oleksid ikka midagi hoopis mõnusamat. Aga on juba ära värvitud, egas ta siis uuesti värvi. See kõik maksab raha.

On jäänud mulje, et meie mõtleme sageli hoopis paremini, kui pärast teostame. Ümberpöörduvalt oleks parem.

Eesti elu vajab esteetilist läbitundmist, muidu ta fassaadi võib küll muuta, aga fassaad ei muutu paremaks.

Kas fassaadi küsimus ongi tähtis, küsib mõni, sest hing olevat kõige tähtsam! Ei, fassaad tuleb hingest, aga fassaadil on omadus, et ta ka mõjutab hinge. Kodukaunistamist tuleb seepärast väga hoolsalt võtta.

Rasmus Kangro-Pool

Publik mõistab salaja, et kunstnik, kes temale midagi pakub, peab temast üle olema. Avalikult aga tahab ta ise targem olla ja käitubki sellekohaselt.

*

Kui publik millestki aru ei saa, siis ta kas ei tihka seda ütelda või arvustab pakutu maha.

*

Paremal juhtumil ta kuulab lähima kättesaadava autoriteedi arvamist. Seejuures ei pane ta rõhku sellele, et viimane võib autoriteet olla hoopis teisel alal.

*

Publik ei arvesta seda, et kunst nõuab temaga harjumist. Seepärast on tavaliselt kõige valusamad sõnad kergelt keelele neil, kellele asi on uudiseks.

*

Parim publik on see, kellel pole eelarvamusi. Tavaline publik aga teeb ja kiidab seda järele, mida teised ees on teinud ja kiitnud — või laitud.

*

Kui aga kunstnik midagi teeb, mida ennegi on tehtud, siis kaebab publik originaalsuse puudumise üle.

*

Et originaalsus mitte ainult uuduses, vaid ka ehtsuses võib peituda, selle üle mõtelda pole publikul aega.

Justus

Foto Roone

Nullpunkt Tartu raekoja ees

Aastal peale Raamatuaastat

I

Varsti helisevad jällegi kirikutes kellad viimast korda tänavu — vana-aasta õhtu helinat. Sest aasta viimane päev pole enam mägede taga. Ühes sellega heidame mõttes pilgu 1936. a. käidud teele igal alal, iga mees oma tööpõllul.

Kui pilku tagasi heita lõppeva aasta kirjanduslikule elule, siis on kokkuvõtte ja järelduste tegemiseks motiivi õigegi rohkelt.

II

Kõigepealt: lõppev aasta oli aasta peale Raamatuaastat. Vaatamata sellele, et Raamatuaasta oma eesmärgi kõigil oma aladel ei saavutanud ja mõndagi soovida jättis, võlgu jäi, ei saa me omelt salata, et ta tõi meie vaimlise ellu tunnustatavaid-värskendavaid tuulepuhanguid. Muudeti mentaliteeti ja seisukohti raamatu ja ta looja suhtes. Ja veel enam — Raamatu-aastal pandi selleks liikuma rida mõtteid, näidates teid, suundasid ning võimalusi, kuidas raamatut lugejaskonnale ja lugejaskonda omakorda raamatule lähendada. Ja nagu tulemused näitasid ja teoreetiliselt nähtub, on selleks meilgi võimalusi üleslugemata palju. Kahjuks peame aga märkima, et aastal peale Raamatuaastat on organiseerivat ja süvendavat tööd sellel alal, st. raamatupropagandat, siiski vähe tehtud. Kuhu jäid need ilusad hiiüded, et iga vald korraldagu aastas ühegi raamatupäeva või raamatupeo? Võib-olla on seda kuskil metsakolkas ka tänavu tehtud, kuid nii palju, kui inimene, kelle elu seisab ajalehtedes, ajaleheveergusid jälgides, ei ole mina leidnud küll ühtegi säärast raamatupäeva või -peo korraldamise kohta käivat teadet. Muidugi, ajalehest võis ka niisugune sündmus mööda lipsata, kuid vaidlematu on tõsiasi, et suuremaulatuslikku raamatupropaganda päeva A. D. 1936 küll ei korraldatud kuskil.

Sama on maksev ka raamatunäituste kohta. Neid ei ole kah peale Raamatuaasta korraldatud.

Võibolla on eelmised Raamatuaastal antud lubaduste lunastamata jätmised omajagu põhjendatud sellega, et Raamatuaasta ise oli veel liialt värskest meeles. Kui see nii oli, siis seda enam on põhjusi loota ja nõudagi, et tuleval aastal tänavu täitmata jäänud tühjad kohad täidetakse, kuna just säärased laiadele ringkondadele korraldatud raamatupropagandaüritused kannavad kõige paremat vilja.

Mis puutub raamatukogudesse, siis on, nagu andmed kõnelevad, nende majanduslik seisukord aastal peale Raamatuaastat paranenud, ja ka nende tarvitamine suurenenud, mis on kindlasti Raamatuaasta teene.

III

Hoopis eripeatüki moodustab aga aastal peale Raamatuaastat raamatuostja ja lugeja. Juba ükski see asjalu, et kõik meie suuremad kirjastused, eesotsas „Noor-Eestiga“, on saanud ja võinud aastal peale Raamatuaastat kirjastada erakorraliselt rohkearvuliselt uudisteoselid, näitab, et meil pole enam raamatuostja ega lugeja kriisi. Terve rida mulluste teoste esitrikke müüdi läbi, mispärast on võidud avaldada uued trükkid (August Mälgu „Õitsev meri“, Johannes Semperi „Armukadedus“ jt.). See on igatahes nähe, mis mõne aasta eest oli võõras ning mille tõukejõudu ei tule otsida kuskilt mujalt kui Raamatuaastast.

Kuna Raamatuaasta toodang oli arvuliselt rekordne meie kirjanduslikus aastatoodangus, siis võidi tänavu aasta algul arvata, et kindlasti kahaneb käesoleva aasta toodang õige väikeseks. Ent me näeme sootu vastupidist. Juba kevadpühadeaegne suur uudisteoste arv kõ-

nefes, et meil on tekkinud nõudmine raamatu järele. (Enne oli raamatul nõudmine lugeja järele!) Kui lisaks kevadisele toodangule võtta sügisene ja jõulude-eeine toodang, siis saame pealiskaudselgi arvutamisel rekordtoodangu Eestis raamatuturul.

On päris loomulik, et iga kirjastus on äriiline ettevõtte ja ta ei saa ega võigi avaldada teoseid umbropsu, ainult teose trükkisavaldamise ja rekordi püstitamise pärast. Ainult idee, õilsa idee pärast mitte. Et aastal peale Raamatuaastat on võidud nii suurearvuliselt kirjavara trükkida, siis juba see fakt ise tõendab, et meie raamatu levik on tunduvalt suurenenud ja ka laienenud. Ning mitte ainult raamatukogude ostujõu paranemise arvel, vaid ka üksiku raamatuhuvilise arvel, mis seda enam hinnatav, kuna see loob ja süvendab isikliku, koduse raamatukogu tähtsusest arusaamist.

IV

Raamatumüügi, raamatu odavamalt ja lugejale soodsamal viisil kättesaamise korralduses on süvendatud aastal peale Raamatuaastat seda moodust, millega algust tegi „Noor-Eesti“ — seeria moodus ettetellimise korras. See lihtne, aga raamatuhuvilisele majanduslikult väga praktiline viis on leidnud järeletegijaidki, ning mitte tulemusteta. Kodanik saab ettetellimisel seeria viisi raamatuid ostes need ümmarguselt ligi 50% odavamalt. See tähendab palju. Tõsi küll, sellel on ka oma halvad küljed — üksikmüügil osutub ramatu hind siiski kalliks ja mõnigi teos jääb kättesaadamatuks, kuid ka sellest peaks üle saadama, kasutades ettetellimise moodust, mis pealegi veel selle poolest parem, et ta kasvatab raamatuoostust ja raamatuarmastust.

Juba Raamatuaastal võis tähele panna, et meie lugev publik tunneb suurt huvi ühe alles viimaseil aastail mõjule pääsenud uue kirjandusliigi vastu. Nimelt memuaari vastu. Kui meil aasta nelja-viie eest ilmus aasta kestel juhuslikult mõni üksik memuaarteos, siis ei ulatunud ta üldtoodangust kuidagi silmapastvalt esile, ta järele polnud nõudmist. Isegi head ja huvitavad väljaanded jäid kuidagi luule ja proosa varju. Mullu vallutas aga memuaar meie kirjandusturu võimsalt ja memuaar osutus levivamaks kirjandusliigiks. Seda võib kinnitada ka käesoleva lõppeva aasta kohta.

Memuaarid on moes — neile jooksevad lugejad ja kirjastajad otse tormi. Kirjastajate vahel on tekkinud pingeline võistlus memuaari käsikirja pärast. See võistlus on aina tervitatav, kuna see tagab väljaande sisulise väärtuse. Lugeja publik viiakse aga päevakajalise „kerge kirjanduse“ juurest memuaarkirjandusega tõsisematele, kindlasti ka huvitavamatele vaatepiiridele.

V

Kuid aastal peale Raamatuaastat pole mitte ainult memuaarkirjandus moes. Ka ajalooline roman on seda. Suur nõudmine ajalooliste romaanide järele tekkis Mait Metsanurga „Ümera jõel“ ja August Mälgu „Surnud majade“ ilmumise järele, ning see süvenes mullu, kui „Noor-Eesti“ kirjastusel ilmus K. A. Hindrey „Urmas ja Merike“.

Tänavu see nõudmine püsis kindlasti, nagu näitas noore andeka Enn Kippeli romaanile „Suure nutu ajal“ osaks saanud menu.

Peale kauge-aegsete ajalooliste romaanide on hakatud viljeldama ka lähema mineviku ühiskondlik-ajaloolist romaani, millisesse žanrisse esimeste õnnestunutena kuuluvad Jaan Kärneri „Tõusev rahvas“ ja teatavate reservatsioonidega Helmi Mäelo „Teras“ — mõlemad „Noor-Eesti“ kirjastusel.

Kui paari aasta eest mõned teosed said Riigivanema kirjandusliku auhinna osaliseks, siis tekkis premeeritud teoste ümber sõna otseses mõttes sagimine. Nende vastu tundis huvi seegi, kes midu raamatut lugemiseks ei ava, ostmisest rääkimata. Riigivanema laureaate premeeritud esimesed trükid müüdi läbi.

Raamatuaasta teoste ja autorite premeerimine aitas omajagu veelgi kaasa lugejaskonnas huvi tõstmiseks kirjanduse vastu.

Aastal peale Raamatuaastat andis eeskuju ja põhjuseks järeletegemistki „Noor-Eesti“ kirjastus, kes määras auhinna oma kirjastusel ilmuva parema romaani eest.

Veel kaks tähelepanu väärivat sündmust aastal peale Raamatuaastat: kesksuvel täitus 50 aastat meie luule Janne d'Arci Lydia Koidula surmapäevast (kellest, muide, ühtki rida ei pajatanud Eesti Kirjanike Liidu ajakiri „Looming“) ja sügisel avati Albus mälestussammas nüüdisaja suuremale eesti kirjanikule — A. H. Tammsaarele. Koidula surmapäeva eel ja ajal võeti rohkest sõna, et Koidula põrm toodagu kodumaale. Aga need sõnad jäid jällegi õhku rippuma. Milles seisab siis viga ja ülepääsematu raske takistus? Või on siin tegemist lihtsalt saamatusega?

A. H. Tammsaare monumenti avamine aastal peale Raamatuaastat on aga ühtlasi ka monument Raamatuaastale, sest selle tõttu just mõte päevakorrale kerkis ja ka kiiresti teostati.

K. Ehrmann

66

99

Mis märgid need on, teavad kõik. Jutumärgid, öeldakse. Aga vale kõik. Võtke kätte praegu ajaleht ja vaadake, kas on need ilusad konksud, mida vanarahvas nimetab hanejalgadeks, igal pool tähistamas otsesest kõnet ja selgeid sõnu. Hanejalad on saanud lisaks hoopiski uusi ülesandeid. Nad on lahkunud kirjavahemärkide seisusest ja saanud hieroglüüfiliste kirjavahemärkide tähenduse, palju suurema kui on mõnel a-l või o-l. Nad peavad rääkima ridade ja sõnade vahelt. Sellistena nad siis väljendavad tagasihoidlikku suhtumist, et oh ei-ei-ei, ei sugugi, ega mina ei mõtle nii, aga räägitakse... Või jälle nad on kujunenud puhasteks tõgamismärkideks. Nende tarvitamine sellisena ei ole aga veel painutatud küllalt kindlate reeglite alla, seepärast oleks vaja kiiresti parandada seda puudust meie keeleõpetuses. See jäägu vastavate suuruste hooleks, siin aga mõningaid vastavaid näiteid, kuidas hanejalgu kasutada edukalt selles paljutähendavas mõttes.

Esimene kokkupuutumine nende märkide kangusega oli mul siis, kui kord päris kogemata hanejalad panid igavese purni ühele kõrgele härrale. See saks oli maamõõtja, aga üks leht arvas, et on „maamõõtja“. Härra kaebas kohtusse ja lehemeest karistati.

Sest ajast olen hoolega jälginud, et kuidagi ei satuks kogemata kuhugi mõni liigne hanejalg, ja õppinud nende tarvitamise keerukat kunsti, mis evib eriti suure väärtuse kitsastel aegadel. —

Viimase aja meeliharavam probleem on meie „2000-aastane ajalugu“ ühenduses kalduvusega, mida selles suhtes põeb meie lugupeetud liitlane ja naaber, kelle „esivanemaiks“ on Napoleon, Mooses ja „vahva kuningas“ Kaupo. Neist võimegi nüüd kirjutada kui „Moosesest lastest“ — hanejalgades. Nad tahavad olla need vägilased, kes vallutasid Sigtuna ja võitsid Võnnu. Meil protesteeritakse. Aga ei ole mõtet. Andkem neile lahke luba kirjutada endist kui „Sigtuna vallutajatest ja Võnnu võitjast“ — aga tingimusega — olgu hanejalad ilusasti kohal. Mis puutub Napoleoni ja Moosesest, siis nende kohta meil pretensioone ei ole, pole meie asigi. Ja Kaupo suhtes võin vaid ühineda mr. Johnsoniga, kes selle lubas lahkesti neile. Võtku üsna ilma hanejalgadeta.

Jaapanis määsusetakse ja tahetakse sõda. Neis pulbitseb „aarialik kangelasmeel“. Puhtatõulised Hitleri aarialased, kellele ei sobinud läbi käia igasuguse rämpsu, on liidus taevapogadega. Ei tea, kas see on mõni saksa teaduse uusim suurleutis või tõstis Hitler jaapanlased lihtsalt poliitilisil kaalutlusil „aaria seisusse“, mis

õieti on ju sama hea kui aadli matrikkel. Igatahes võime nüüd kõnelda „ida-aarialasist“ hanejalgades, kes äraseletatult jaapanlased.

Samad aarialased mõlemal pool suure mandri otsas ja terve rida teisi samalaadseid tegelasi on kõige kindlamad „rahusõbrad“ ja „status quo säilitajad“ ainult ta niikaua, kui keegi ei protesteeriks selle vastu, et tapetakse ta ametnikke sõjaväega jne. ja muredatakse tasapisi tükke ta piirist; või ei olda veel küllalt tugev alustama sõda „enesekaitseks“ ja „kultuurilise missiooni“ teostamiseks.

Vana tarkussõna räägib: Kui diplomaat ütleb „jah“, siis tähendab see „võib-olla“, kui ta ütles „võib-olla“, siis tähendab see „ei“ ja kui ütleb „ei“, siis ei olevatki ta diplomaat. Ning daamidega tuleb sama lugu, ainult vastupidi. Selle retsepti järele võime rääkida diplomaatidest ja daamidest — hanejalgades ja ilma ja nende sõnadest, töötustest, sõprusest ja truudusest — ikka hanejalgades ja ilma. —

Führer on ilus saksakeelne sõna ja Saksamaal ning mujalgi au sees. Kui ta pannakse korralikult hanejalgadesse, siis pole ta enam juht ja peamees, vaid hoopis sabamees.

Härrad on meie meessoost kodanikud kõik, kui mõne auväärt nime ette aga pannakse see härra jutumärkides, alias hanejalgades, siis sellega on kohe seatud „härallikkus“ suure küsimusmärgi alla. Ja pole igakord vajagi näha vaeva nende kirjutamisega, tuleb vaid anda sõna säärases kombinatsioonis, et hanejalad tulevad isenesest, nagu seda nii meisterlikult tegi omal ajal negus negesti, käskides il ducest alati kirjutada kui härra Mussolinist. Hanejalgu ei olnud kuskil, aga igaüks asetas nad sinna juba mõttes.

Nii on väga palju ilusaid asju, mida väljendatakse nende moodsate kirjamärkide abil. Seepärast tuleb nende tarvitamine ja lugemine õppida kindlalt selgeks. Ja veel enamgi. — Kui tahetakse tungida asja sügavasse sisusse ja otsida puhast tõtt, mitte leppides vaid pinnapealsete muljetega, siis tuleb nende märkide tundmises ja tarvitamises olla päris virtuoos või mustakunstnik-selgeltnägi-hiromant-grafoloog ja õppida nägema neid ka seal, kuhu neid juhuslikel või mittejuhuslikel põhjusil ei ole pandud. Muidu aetakse segamini võidu ja „võidu“, hariduse ja „hariduse“, edu ja „edu“, vabaduse ja „vabaduse“, kirjanduse ja „kirjanduse“, kunsti ja „kunsti“, demokraatia ja „demokraatia“, sõbra ja „sõbra“ ning palju teisi niisuguseid ilusaid mõisteid.

V. M.

Juhtkiri või tundeluule?

Programmi ja luule küsimusi Erni Hiire seisukohtade puhul

„Looming“ oma järjekordsel usutlusreisil on oktoobrikuu numbris pannud arvamisi avaldama ja esitatud küsimustele vastama luuletaja Erni Hiire.

Nende „Loomingu“ vestluste kommenteerimine ja mitmekordne hindamine ajakirjanduses on saanud niivõrd mõõdapääsematuks nähteks, et nüüd juba iga usutluse puhul jäädakse ootama, milline see pärishinnang asja kohta tuleb. — Käesolevad read ei taha sõeluma hakata intervjuuerija küsimuste kavalust ega lihtsameelsust ega ka intervjueeritava komistamisi või enesekiitmisi, vaid pisukese õige tõsise printsiibiga kinni hakata otse sellest osast, mida vestleja ise kõige tähtsamana rõhutab ja mis ta sõnade järele on ta enese ja tema loomingu kreedo.

Erni Hiire sõnade järele ta sihiks on programm. Ent programm ka mitte programmi pärast, vaid see peab maailmaparanduslikult vajalik olema; ühe sõnaga — tema taotleb eetilise-ühiskondlikku tegu. Peab ütleva, et Erni Hiirega ühiselt mõtlemaid inimesi on peale tema veel, neid on õige palju, ja minagi olen üks neist, kes tema programmile hea meelega alla kirjutaks.

Aga mul tuleb iga tema sellise jutu puhul imeliku tõrjena meelde asjaolu: miks ei leia ma õieti kunagi tema loominguga kontakti? Mis see on, mis häirib mind tema laulude lugemisel? Mis see on, mis keelab mul temale kui luuletajale oma täit „tunnustust“ andmast? Kuna teame, et Erni Hiir ei ole luuletajana väga populaarne laiemates rahvahulkades, siis peab oletama, et siingi minutilise mõtlejaid ja küsijaid on veel. —

Veenmiseks, eriti aga eetiliseks parandamiseks peab antama usku. Usk võib mõjuda ka ilma sõnadeta; sõnade puhul tähendab see aga: kui veenmiseks antakse sõnu, peab neil ikka kaasas olema nakatavat usku. Erni Hiire programm tema loomingust on ammu selge ja kuigi ta ütleb end mitte tahtvat seda väljaspool loomingut seletada, on ta siiski seletanud juba mõnigi kord seletamatagi mõistetavaid asju. Ta viimaseaegne programm on ju ka õieti lihtne; või tõeliselt ka mitte lihtne, kuid see on mitteboheemlasele selgeks saanud juba mujalt või mõtlemisest pähe turgatunud. Kasvatust ja ühiskonda käsitlevad raamatud, head pedagoogid ja ühiskonnajuhid on sama programmi esitanud tihti väga teravajooneliselt ja meelde jäävalt.

Kirjanik on hoopis erilisel seisukohal seisev liige ühiskonnas; temal on kasutada palju mõjuvamaid relvad idee või programmi läbiviimiseks kui lihtsal pedagoogil või harilikul hea tahtega mehel, — kui kirjanik oma relvi aga õieti käsitada tahab ja ka — suudab. Heameelega valivad siis samatahtelised mehed ja naised kirjaniku eneste eestvedajaks, juhiks.

Erni Hiire programmiga ma ei astu vaidlusse. Ta

programm on positiivne, läbimõeldud ja põhjendatud. Selles ei esine ka naiivsusi, nagu sagedasti positiivsete programmide juures. Aga ma olen sunnitud ütleva: Erni Hiirt ei valiks ma eestvedajaks. Miks? Ma ei usalda teda. Ma ei kardaks küll vähimalgi määral äraandmist tema poolt, aga ma tunnen, et tema ei ole see tegija, kes sellel kohal peaks olema.

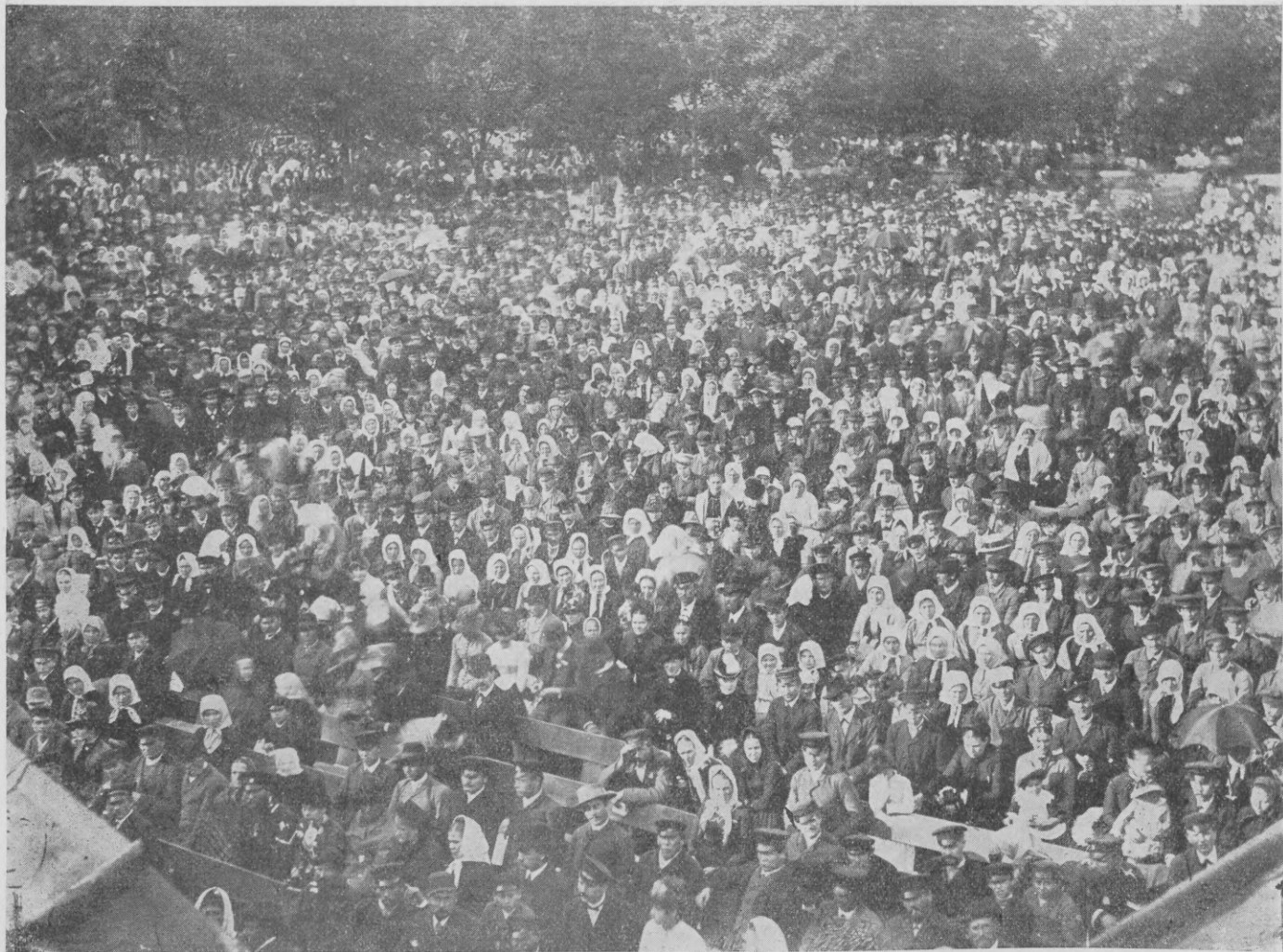
Sest luule ei saa olla programm. Ja, nagu Erni Hiir palub uskuda, — et eetiline siht ja tahe temas on tähtsam kui luuletegemine, siis ei saa me järeldada muud, kui et tema ise on jätnud programmi hooletusse. Ta peaks teadma, et tema poolt valitud teel ta on suutnud programmi liiga vähe selgitada, sedavähem täita. Eetilise programmi juures aga on viimane asjaolu peatähendusega. Eetiline programm, mis ei täitu, jääb ainult sõnademulinaks. Ta muutub omakorda „luuleks“ halvas mõttes. Muidugi teada, kui programmilt ka sihilikult igasugune otstarve ära jätta, ei ole temast ometi millalgi head luulet, tõelist luulet. Just samasugune lugu on teisest küljest luulega, mis püüab olla programm. Jääb üle ikkagi ainult: kas luule või programm.

Erni Hiir ütleb: „Seni oli minu luules esiplaanil juhtkiri — mõne arvustaja poolt eriti vihatud! On see siis halvem kui tundeluule?“

Ei, päris tõesti, miks peab juhtkiri olema halvem kui tundeluule! — Seda ta ei ole ka. Aga kui mõni juhtkirjanik hakkab juhtkirjadega üritama tundeluulet, siis ei ole see enam üks ega teine. Kui tema jutt ei ärata õlakehitusi, muutub ta ometi teovõimetuks, ülearuseks.

Kirjanik, kes tahab tõeliselt kaasa sammuda eetiliste võitlejate reas, peab oma jõu rakendama teisiti. Programmi las kuulutavad juhtkirjanikud, läbiviijaks las olla võitlejad ja töömehed, — kirjanik, luuletaja andku usku ja tuld! Kui kirjanik seda ei pea õigeks või ei jaksa, siis ei ole ta oma pärisosal. Ja kui ta inimesena siiski tahab idee ja positiivse programmi heaks võidelda, peab ta leidma koha, kus tema jõud suuremaid tulemusi annab. Ta selgitagu oma programmi rahvahulkadele kõnemehe, jutlustajana, organiseerijana. Ta kasvõi elagu oma elu eeskujuks. Vastasel korral võib jääda pealtvaatajale ka ebaõige mulje, et ta võibolla ei tahagi küllalt seda, mida räägib. See on juba kahtlus, ja kahtlus hävitab usu. Usuta kaotab kirjanik oma jõu.

Ärgu esitagu luuletaja kunagi küsimust: on siis juhtkiri halvem kui tundeluule? — Võibolla leidub juhtkirjanik, kes ihaldab tema kohta — vahetagu nad oma kohad. Eetiline programm õigustab seda, kui see tuleb programmile kasuks.

Rahvamurd Viera-aegsel Vana-Vanemuise aiapeol

Foto R. Sachker

EESTI TEATER 30-AASTANE

Tänavu sügisel möödus kolmkümmend aastat eesti kutselise teatri asutamisest. Samal 1906. aastal, mil Tartus valmis „Vanemuise“ uus teatrimaja, moodustus ka Tallinnas seniseist asjaarmastajaist kindel näiteseltskond, kes „Estonias“ teadlikult ning sihipiüüdliselt hakkas „teatrit tegema“. Ja seitsaadi on „teatritegemine“ neis kahes seltsis — „Vanemuises“ ja „Estonias“ — kestnud katkestamatult.

Tagasihoidlikult ning võrdlemisi kitsais tingimustes algas oma tegevust eesti kutseteater. Kuid tema mõju — mitte üksnes näitekunstiline, vaid alguses veel rohkem rahvuspoliitiline — oli väga suur, ulatus kõige laialisematesse hulkadesse mitte üksnes neis linnades, kus ta asetuses, vaid iga-aastaste ringreiside kaudu üle kogu maa. Hiljem, muutunud oludes, tal tuli läbi elada raskeid katsumisi, programmi ja mängustiili suhtes pidi ta

sageli kompromisse otsima kunstiliselt vähemarenenud publiku maitsega, kuid — „ta liikus siiski“. Arenes ja täienes tähelepanemata, omandades tasahilju, katsete ja kogemuste varal seda, mis teda ajaviiteteatri tasemelt üles viis kunstiteatrit tasemele. Ta ei joosnud liialt ette teda kandva ühiskonna edenemisest, vaid sammus vahvasti kaasa selle edenemisega, tegi „käsitööd“, kuni aeg täis sai — „tõsise“ kunsti jaoks.

Teatrikunst on oma olemuselt niisugune, et ta ei saa kasvada ega edeneda ilma töhuse välise toetuseta. Enne iseseisvust eesti teater ei saanud kuskilt sellist toetust. Vene riiklik võim ei suhtunud temasse mitte heatahtlikult, vaid koguni vaenlikult. Kui Tallinnas avati „Estonia“ uus teatrimaja, oli kohaliku kõrgema ülemuse esimeseks mureks sinna elama asetada poliitseipristavit — nõndanimetatud „teatripriistavit“, kelle üles-

Foto R. Sachker

andeks oli selle järele valvata, et uues majas ei sünniks midagi „mässulist“ ega muidu valitsusevastast. Pristavi palk nõuti sisse „Estonia“ seltsilt ja korter oli tal loomulikult tasuta.

Praegu on riigivõimu suhtumine teatrisse sootuks teine. Riiklik võim toetab teatrit iga-aastaste suurte abirahadega. Ja hiljuti, kui „Estonias“ peeti eesti

kutseteatri kolmekümne-aastase kestvuse juubelit, annetas Riigivanem suure summa näitlejate puhkekodu rajamiseks ja andis lubaduse asutada kindlakujulisi stipendiume arenemisvõimeliste näitlejate edasiõppimise võimaldamiseks.

Selline toetamine loob eesti teatri püsimisele kindla aluse ja lubab tal lootusrikkalt vaadata tulevikku.

Estonia teatrimaja Tallinnas

Foto Hinto

Estonia teatri direktor P. Olak

Vanemuise teeneline muusikajuht J. Simm

Strobli karikatuurid

Vanemuise juubelimuredest

„Vanemuise“ ja üldse eesti kutselise teatri 30. a. tähtpäev möödus suure tähelepanuga avalikkuse poolt. Oli elevust publikus, oli rohkeid sõnavõtte ajakirjanduses ja seda täiesti õigustatult. Eesti teatrite siiani tehtud töö ning saavutatud tase on ära teeninud selle tähelepanu, mis talle osaks sai.

„Vanemuise“ teened eesti kultuurile enne kutselise teatrina töötamist ja hiljem on väga suured. Oli otseku tärnupõlg kõike seda pidulikult meelde tuletada. Aga teatrile endale tähendas see juubel ainult pinevat ja hoogsat tööd. „Vanemuine“ oli jõudnud mõni aasta tagasi „haige mehe“ seisukorda. Siis algas suur ümberkohendamine ning see ei ole praegu veel kaugeltki lõppenud. Kuid tulemusi on juba üsna suuri saavutatud ja loodame, et see paranemine sama edukalt ja kiires tempos jätkub, nagu ta liikunud on seni.

Siiani oldi Tartus publikut liialt kulisside taha juhutatud. Seal toimuv tegevus ja mitmesugused intriigid, mis teatrikülastajani ulatusid, aina laastasid kindlat publikut. Seda on püütud vältida ja kindlasti on tagajärjed teistsugused, on säärased, et huvi kulisside tagant koondub jälle õigesse kohta — teatrisaali.

Kui teater on „haige mees“, siis on ta seda harilikult üheskoos oma publikuga. Ning Tartus näib ta just nõnda olevat: kõneldakse, et Tallinn on teatrilinn, aga Tartu kohvikutelinn. Tallinnas istuvat igal õhtul 2000 inimest teatris, aga Tartus on sama palju igal õhtul kohvikutes ning teatrile ei jää üle kahtsadagi. Vaevalt

muidugi saab „Vanemuine“ tulevikuski Tartu kohvikupublikut üle võtta, kuid suur ülesanne, kindla teatripubliku kasvatamine, jääb siiski lasuma praegustele Tartu teatritegelastele. Ning seda saadakse lahendada ainult püsiva tööga ja pikkade aastate jooksul.

*

„Vanemuisel“ on praegu otsustamisel uue teatrisaali ehitustööd. Peame siinkohal jälle uuesti üles võtma teatrihoone asukoha, millena praeguse „Vanemuise“ asukoht on täielikult vastuvõtmatu. Oleks viimne aeg veel kord järele mõelda ja kaaluda kõiki võimalusi uue ja sobiva teatriplatsi leidmiseks.

Ei peaks olema tundmatud need tõsiasjad, miks praeguse „Vanemuise“ asukohaks sai kitsa ja kallaku Aia tänava äärne maatükk. Sel ajal lihtsalt ei olnud palju valida, ei olnud võimalik ehitada sinna, kus ta kõige sobivam oleks olnud. Tõket näeme veel hiljemgi: kõneldakse, et balti sakslased on „Vanemuise“ maja kõrvale suure kivimaja ehitanud just selleks, et see hästi varjaks eestlaste teatrihoonet.

Praegu on olukord põhjalikult muutunud ja hea tahte juures peaks koosolevate ning praeguse platsi ning hoone realiseerimissummadega saama ehitada mujale, teatrile kõlvulisemasse kohta Tartu nõuetele vastav teatrihoone. Kaalugu asjaosalised ja asja juhtijad neid võimalusi veel kord hoolega, et mitte mõne aja pärast,

Vanemuise pere üldpilt juubelihooajal

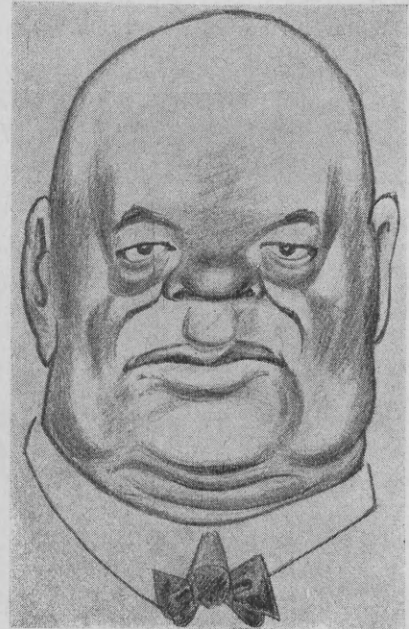
kui selgub lõplikult praeguse asukoha võimatus teatri jaoks — ei tuleks hakata juba neljandat korda uuesti otsast peale.

Kusagil maal ei ole teater peidetud nii nurga taha, kitsa mäekallaku tee äärde nagu Tartu „Vanemuine“. Juba praeguse hoone ehitamise aegne ajakirjandus (a. 1905 ja edasi) protesteeris selle asukoha vastu. Teater nõuab avarust, omaette väljakut ja nähtavust ning ligipääsu igast küljest. Praegusel „Vanemuisel“ puuduvad need täiesti ja selles asukohas ei suuda Tartu teater juba väliste tingimuste poolest kunagi jõuda võrdseks teiste teatritega.

*

Viimaseaegsetest „Vanemuise“ lavastustest on kõige suurema tähelepanu osaliseks saanud Hella Vuolijoki näidend „Niskamäe naised“. Kuigi tundub, et selle tüki üheks läbilöögi põhijõuks on ta isemoodi pikantsus, jääb siiski nii näidend ise kui ka lavastus tõepoolest „Vanemuise“ käesoleva hooaja parimaks. Hästi ja tasakaalukalt läbiviidud lavastuses andis ühe oma hülgekuju L. Tubin — kes üldse viimasel ajal väga jõudsalt tõusuteed käib —, samuti ka K. Taniloo, L. Laoniit, J. Pöder, J. Jürge, R. Ratassepp jt. „Vanemuise“ sõnalavastuse ansambli tõestas selle tükiga igatahes oma tait kunstilist küpsust.

Isemoodi rahvatükk oli järgmine lavastus, Török-Emödi lugu vahelauludega „Tütarlaps tänaval“. Püütud anda eriti rahvalikult ja kinoliselt, vajas see lavastus mitmeti paljudesse harudesse laiali ja oli kohati

Estonia teeneline näitleja A. Trilljärv
R. Tiituse karikatuur

Vanemuise tegelasi juubeli puhul

Foto Hinto

kriiskav, näpuga näitav ning mõttetugi (vahelauljad!). Päril head osakandjad olid seekord A. Randviir, A. Tammemets, E. Pärn ja J. Suvero dubleerija O. Birk.

Noorsoo jaoks väga soovitatav oli järgmine lavastus, A. Tšumatšenko näidend „Viiuldaja Lulli“ oma südamlikkuse ja optimismi ning elurõõmuga. Realistliku tagapõhjaga tükki oli sisult liiga meelevaldselt ja asjatult sisse liimitud suur kogu metsavaime ning loomi, mis tarbetult vanakraami lavale tõi. — Osalistest oli väga tubli seekord jälle O. Birk nimiosalisena, teistest K. Taniloo ja E. Pärn.

Järgmisena lavale toodud moodsa itaalia muusiku G. Puccini ooper „Madame Butterfly“ oli samuti väga edukas. Sisult lüüriline, tublisti „sõnalavastuslik“ ja tegevusrikas, jättis ta „Vanemuise“ praeguse koosseisu laulva rahva lavavõimetest väga hea mulje. Eriti hästi täitsid oma kohta E. Maasik ja L. Tubin.

Viimane uudislavastustest oli teatri 30 a. juubeli-tükina antud A. Kitzbergi näidend „Püve talus“. Tükis endas on juba mõndagi, mis kuulub vanavara hulka, kuid seal kõrval tunned Kitzbergi haruldast oskust seada intriiginiite ja anda elulisi kujusid. Ka see realistlik külanäidend oli lavastuslikult ja ansambliolt õnnestunud, nägid laval liikuvat terve rea väga häid talutüüpe: J. Põder, A. Randviir, L. Laoniit, H. Aren, J. Suvero, A. Põder, J. Jürgo, R. Ratasseppe, V. Ratasseppe, H. Piller, K. Aluoja, J. Kull, E. Pärn esinesid kõik enam-vähem võrdse tubliduse ja oskusega.

Kokkuvõttes on „Vanemuise“ käesoleva poolaasta töö õnnelik olnud. Kui maha arvata tühjätähjaline „Nahkhiir“, siis jääb peale keskpäraste ikkagi kolm head lavastust, „Niskamäe naised“, „Madame Butterfly“ ja „Püve talus“, mis juba väga nõudlikku publikut rahuldada suudavad.

E. R.

Vanemuise tegelaskogu juubeliaktusel näitelaval

Foto Hinto

LÄTI KUNSTINÄITUS TALLINNAS

Novembri lõpul külastas Tallinnat Läti kunstinäitus. Polnud ligi kümme aastat enam näinud, kuidas areneb läti kunst ja sellepärast läksin näitusele suure huviga, sest niipalju kui oli mul teateid läti kunsti arengust endisest ajast, oli see olnud alati huvitav ja järjest arenev. Võis koguni öelda, et ajavahemikul 1924—1930 saavutas läti maalikunst taseme, mis ei jäänud alla Lääne-Euroopa modernse kunsti kõrgest tasemest. Tolleaegsete läti paremate maalijate hulgas leidus rida silmapaistvaid nimesid, kelle loomingut võis iga moodsa kunsti sõber nautida kui suursaavutust. Kunstnikud Sutta, Ubans, Tone, Zielava, Šveics, Skulme, U. Svemps, Strunke, Vidbergs olid nimed, mis tegid tõusvale läti kunstile au ka väljaspool oma kodumaa piire. Polnud mitte juhuslik, et ülalnimetatud kunstnikkude teoseid reprodutseeriti paljudes Lääne-Euroopa üldtuntud kunstiajakirjades, mis oli läti rahvale ja riigile heaks propagandaks. Võiks siinkohal mainida veel kaht noorelt lahkunud kunstnikku, nimelt Jāseps Grossvalds (1891—1920) ja Jekabs Kazaks (1895—1920), kelle teosed Riia kunstimuuseumis on läti modernkunsti uhkuseks. Kui siia juurde arvata veel läti kunsti vanameistrid V. Purvits ja Tilbergs, siis oleks läti moodsa maalikunsti kandjate nimistu peaaegu täielik. Kõik eespoolnimetatud kunstnikud on oma teostes avaldanud head maitset ja oskust, saavutades aeg-ajalt ikka paremaid ja paremaid tulemusi ja kõrgemat taset.

See oli nii aastate eest. Ja kui nende ridade kirjutajal nüüd võimalus oli uuemat läti kunsti näha, siis hellitas ta lootust, et näeb veelgi huvitavamaid teoseid kui aastate eest.

Kuid — pettumus oli suurem, kui seda oleks võinud arvata. Loodetud värskuse ja elurõõmu asemel lõi näituselt vastu säärane kuiv ja tardunud vaim, et peaaegu oleks pettumusest selili kukkunud. Näituse 170 numbri hulgas leidis vaevalt kümnekond teost, mis olid kuidagi huvitavad, suuremast osast võis külma rahuga mööda jalutada, ilma et nad oleksid pakkunud mingit esteetilist naudingut. Tõsi, paljud teosed tõmbasid enestele tähelepanu kui kunstikäsitöö suursaavutused, aga mitte ka rohkem; seejuures mõnegi pildi raam oli tähelepanemiseväärsem kui pilt ise. Ühte peab ütleva: käesoleva näituse järele otsustades harrastavad läti kunstnikud kompositsiooni ja pealegi suurtes formaatides. Puhtmaastikke leidis võrdlemisi vähe, kõik maastikulised motiivid on neil enamikus seotud figuuridega, on ühe sõnaga žanripildid.

Näitusel ringi käies nägin siin-seal maalidel tuttavaid nimesid, kelle teoseid olin suure mõnuga nautinud aastate eest. Käesoleval näitusel ei tunne neid teoste järele enam ära: endise värskuse, elurõõmu ja uudsuse asemele on tulnud ähmane tardumus, isegi purukuiv akademism. Ainult veel üksikud on kuidagi alles hoid-

nud nii mõndagi oma endisest maalikultuurist, nii näiteks Tone, Zielava, Ubans, Svemps, kuid nad pole kaugeleki enam need, mis varem, kümne aasta eest, — on nendegi juures sündinud suur kallak — paremale poole, tardunud akademismi. Ja Sveics ning Skulme, — kuhu on jäänud nende huvitav maalikultuur ja revolutsiooniline vaim? Pole nende juures peaaegu jälgegi sellest järele jäänud, mis oli varem. Mingi kaunis odavat sorti oleograafia näib see olevat, mida harrastavad need kunagi nii huvitavad maalijad.

Paistab silma, et see, mis käesoleval läti esindusnäitusel paremat, on kantud kunstnikest, kes kuuluvad ealt neljakümne-aastaste hulka, seega maalijate põlv, kes oma kunstilise hariduse on saanud enne revolutsiooni või revolutsiooniaegadel. Noorem läti kunstnikkude põlv, kes tulnud peamiselt läti kunsti akadeemiast viimase aastakümne jooksul, on peaaegu eranditult ilmetu ega pole tal käesoleval näitusel esitada peaaegu mitte midagi huvitavat peale kuiva ja tardunud akademismi, milline akademism aga oma kunstiliselt kvaliteedilt kaugeleki ei küüni omaaegse vene akademismi ligi, muidugi selle sõna paremas mõttes. Lehitsedes näituse kataloogi paistis silma, et näitusel esinevate kunstnikkude nimistus puudusid sellised nimed nagu läti parim portree-maalija Tilbergs ja maalija ning graafik Sutta. Näituse komissarilt nende puudumise põhjust järele pärides selgus, et need kunstnikud on keeldunud esinemast käesoleval esindusnäitusel. Peab uskuma, et neil, silmas pidades käesoleva näituse üldtaset, oli küllalt põhjust keeldumiseks.

Aga siiski — umbes kümnekond maali näitusel olid päris huvitavad. Nii Janis Liepinši „Kalurite sadam“, Valdis Kalnroze „Hall päev“, Ludolfs Liberts „Veneetsia motiiv“ ja „Vana kalur“, Edvards Kalnīši „Parvetajad“ ja vast ka Otis Skulme „Joosep ja ta vennad“ ning Leo Svempsi „Natiüermort kaladega“ ja samalt kunstnikult mõned teisedki teosed. Imelikul kombel on aga vana läti kunsti veteraan Vilis Purvits alal hoidnud oma noorusvärskuse ega ole end mõjutada lasknud ajavaimust, nagu enamik ta järeletulijaid: ta on näitusel välja pannud terve rea impressionistlikke maastiku-etiüüde, mis on õhurikkad ja sädlevad.

Graafika ja skulptuuri alal ei pakkunud see läti esindusnäitus nimetamisväärset pilti läti praegusaja graafikast ega skulptuurist. See, mis neilt aladelt esitatud oli, oleks võinud näituselt peaaegu ära jääda, kui mitte nimetada paari, kolme skulptuurteost Zalkalnilt, Dzeniselt ja Meldersilt.

Kuhu läheb läti kunst?

Igatahes rahvuslikku polnud seal nimetamisväärset ja endine huvitav eurooplus on hakanud asenduma mingi ähmase ja tardunud akademismiga, kust näib ikka enam

Tartu Näitekunsti Studio

õppeetenduste puhul

Tartu Draamateatri Seltsi Näitekunsti Studiost lahkus kevadel, teoreetilise kursuse lõpetamise järele, rida andekamaid õpilasi, siirdudes tegelikule tööle kutselisesse teatritesse. See pereheitmine oli Studiotele raskeks kaotuseks, seadis koguni küsimärgi alla ta edaspidise tegevuse. Aga kõigest hoolimata ta ei lõpetanud siiski oma olemasolu, vaid asus sügisel täie hooga lavapraktiiliste harjutustele. Selle harjutustöö esimese viljana nägime nüüd siis prantslase Marcel Pagnoli näidendi „Elu aabitsa“ ettekannet. Ja nüüd siis võime juba ka teatud vastuse saada küsimusele, kas oli Studio tegevuse jätkamine õigustatud, kas ta suudab osaltki täita selle teatrikooli ülesandeid, mille järele meil kahtlemata on suur tarvidus.

Muidugi, kõik seniilmunud arvustused „Elu aabitsa“ ettekande — et mitte ütelda lavastuse — kohta on olnud vägagi heatahtlikud ning pooldavad. On tunnustavalt mainitud seda suurt hoolt, indu ja asjatundmist, mida näitejuht J. Sütiste on ilmutanud „Elu aabitsa“ ettevalmistamisel. On toonitatud seda ühtlast ja ladusalt koospüsivat ansamblit, millega näidend on lavale toodud.

Kahtlemata võime sellele kõigele ilma reservatsioonideta alla kirjutada. „Elu aabitsa“ nii esimesest kui teisest ettekandest jäi publikule üldiselt väga meeldiv, kohati aga koguni soe mulje. Meeldis enne kõike see lihtsus, õõnsa ja ülepaistatud teatraalsuse puudumine, mis näitejuht oli endale eesmärgiks seadnud ja mida kõik ta õpilased näisid teadlikult taotlevat. Liikumine ja tegelemine laval oli lihtne ja sundimatu, peaaegu „nagu elus“ — mitte sugugi tahtlik mäng publikule, mis ju loomulikult igal algajalgi näitlejal istub veres. Ja see oligi ettekannete kõige suurem voorus, et seda mängu peaaegu ei olnudki.

Kuid jätkub ainult sellest voorusest, et teha teatrit?

Muidugi mitte. Meie tahame näitelaval enne kõike näha elavat, võitlevat, kõigi inимtunnete ja kirgedega läbipõimitud, soojalt tuksuvat elu. Ja selle poolest jääb Studio meile veel kõik võlgu. Tema ettekandel „Elu aabitsa“ oli ju küll nii „nagu elus“, kuid elu ennast seal ei olnud. Ei olnud sellepärast, et seal ükski tegelane veel ei suuda oma osasse sisse elada, sellele liha, verd

ja enam kaduvat elav kunstihõng, andes ruumi literatuurile, kunstkäsitööle. On põhjust arvata, et see tagasimineku pole tingitud läti kunstnikkude mentaliteedist, vaid üldisest poliitilisest ja majanduslikust olukorrast, millega tahes või tahtmata on pidanud arvestama kunstnikud. Ei usu, et see suund, mille poole tüürrib käesoleval näitusel nähtud läti kunst, tuleks läti rahva

Foto Ehapalu

„Elu aabitsa“ Tartu Näitekunsti Studios

ega hinge anda. Nende mäng on üldiselt alles puhtmehaaniline, kätteõpitud.

Eks ole iseloomulik, et „Elu aabitsa“ ettekannetes peaaegu puudus miimika, ilmemäng? Siseelamuste kajastus ilmemängus on ju saavutatav ainult oma osasse sisse elades, see pole mehaaniliselt kätteõpitud. Ja nii me pidime „Elu aabitsa“ juures leppima sellega, et mis näo seal keegi tegelane endale oli ette võtnud, sellega ta püsis jonnaka kangekaelsusega kogu näidendi läbi. Eriti „kodus“ oli selles suhtes Laurent Castel'i osa täitja: niisuguse morni ning kibeda näoga algusest lõpuni nagu kannataks ta kroonilise kõhukatarri all.

Lõppkokkuvõte: Studio tänavused etendused on näidanud, et seal tehakse tõsist, otse ennastalgavat tööd. Kuid need näitavad ühtlasi ka, et töö ükski siiski ei kasvata näitlejaid, et õpilastel peaks olema veel ka loomupärased eeldused — näitleja-annet. Ja selles suhtes ei luba Studio tänavune koosseis küll suuri lootusi hellitada. „Elu aabitsa“ põhjal võib teatud näitlejanärvi oletada ainult üksikuil tegelasil (Topaze, masinakirjutajanna jt.). Kuid ärgem olgem kärsikud: näitlejanna võib areneda ka pikkamööda, aastate jooksul.

J. Kärner

kunstilisele kultuurile kasuks. Ükski kunst, ka rahvuslik kunst, pole iial olnud kuiv ja elutu käsitöö. Seal, kus seda püütakse harrastada, tuleb kunstis paratamatu langus, mis loomulikult ei ole kasuks rahvastele, kelle peamiseks kaitsejõuks võib olla ainult kõrge kultuuriline tase.

Jaan Vahtra

Majanduslik elavnemine palavikulises õhustikus

Mineviku õpetusi ja uusi tõekspidamisi

Nüüdne hoogus ehitustegevus, väliskaubanduse jõuline elavnemine rekordilise sisseveoga, tööliste arvu suurenemine, hindade kõvenemine, rahva juurdevool linnadesse ja krediitide paisumine — osutuvad tunnusmärkideks, et elame vastsel majandusliku tõusu ajastul.

Ent tõusuaegu on olnud meil varemaltki. See algas suures kaares pea pärast Vabadussõja lõppu. Majandusliku optimismi amplituud oli tol korral kõrgelt lööv. Asutati üksteise võidu tööstusi, kaubamaju ja panku ning kalkuleeriti tulevastes kogudesse tavalisest ka suur protsent tulusid äritegemise võimalustest Venemaaga.

Kui aga paaril aastal järgemööda viljasaak ei olnud enam kõige parem, kui Venega kaubeldes kasude asemel hakati saama kahju ning kui siseturumaht osutus ahtakeseks — siis tuli kohe tagasilöökk. Krediite ei suudetud enam nõutud ulatuses tagasi maksta. Uusi ei olnud ka võimalik anda, sest rahulepingu põhjal saadud 15 miljonit kuldrubla oli ühel või teisel teel Eesti Panga kaudu äri-meestele antud laenudena kinni külmunud niivõrd, et olemasolevate tagavaradega ei läinud enam korda krediidi püramiidi lahti sulatada.

Ja peamiselt illikviidsete laenude lahtisulatamiseks ning krediitiasjanduse ümberkorraldamiseks tehtigi meil 1927. a. 27,6 miljoni kroonine välislaen. Selle rahaga puhastati Eesti Panga laenude portfelli 22,5 milj. krooni ulatuses ning anti need laenud üle vastselt asutatud Pikalaenu Pangale, kuna ülejääva osaga loodi uus reserv krooni kursi kindlustamiseks.

Uus katsumise ajajärk Eesti majandusele algas 1931. aasta viimasel veerandil, mis kestis kuni 1933. aasta keskpaigani. Raskused mainitud ajavahemikul ei olnud tingitud niivõrd sisemistest kui just välistest põhjustest. Asi seisis selles, et Inglismaa ja Skandinaavia riikide vääringute kullaaluselt loobumisega tekkis uus hinnatase, mis pidurdas kõikide nende maade ekspordi, kes püüdsid säilitada endise vääringu taseme kulla vastu. Aga et see kõik on osutunud majandusele asjatuks aadrilaskmiseks, on nüüd vastuvaidlematult selge, mis leidnud üldise kinnituse kullabloki kokkuvarisemisega.

Kuna iseseisvuse-aastate jooksul meie majandus on elanud üle häid ja kurje päevi, siis loomulikult tekib praegusel tõusuaajastul küsimus: kas sellele ei järgne peatseid tagasilööke?

Arvestades asjaolu, et oleme välismaailmaga kaubavahetuse ja samuti krediitide kaudu tihedasti seotud, on päris selge, et meie majanduslik konjunktuur on suurelt osalt seotud ja samuti mõ-

jutatav maailmajanduslikust olukorrast. Kuid see ei tohi viia meid siiski arvamisele, et maailmajanduslik konjunktuur lunastaks ja teeks heaks igal juhtumil ka meie omapoolsed patud ning eksimused.

Kui vaadelda meie majanduselu ja selle korra- rüstust nüüd ja enne 1927. aastat, siis on selles suur vahe. Tol korral oli meie krediitiasjandus rajatud vaid lühiajalisele krediidile. Puudusid tänapäevale võrdsed välissuhted. Ja mis peasi: ei olnud ka küllalt kogemusi. Kõiki neid tühimikke täitis suurelt osalt vaid optimism ja tuleviku illusioonid. Aga nagu inimene ei ela üksipäinis igapäevasest leivast, niisama ei garanteeri ka majanduslikku edu kuigi kindlalt ainult optimism ja usk, et homme päev on parem tänasest.

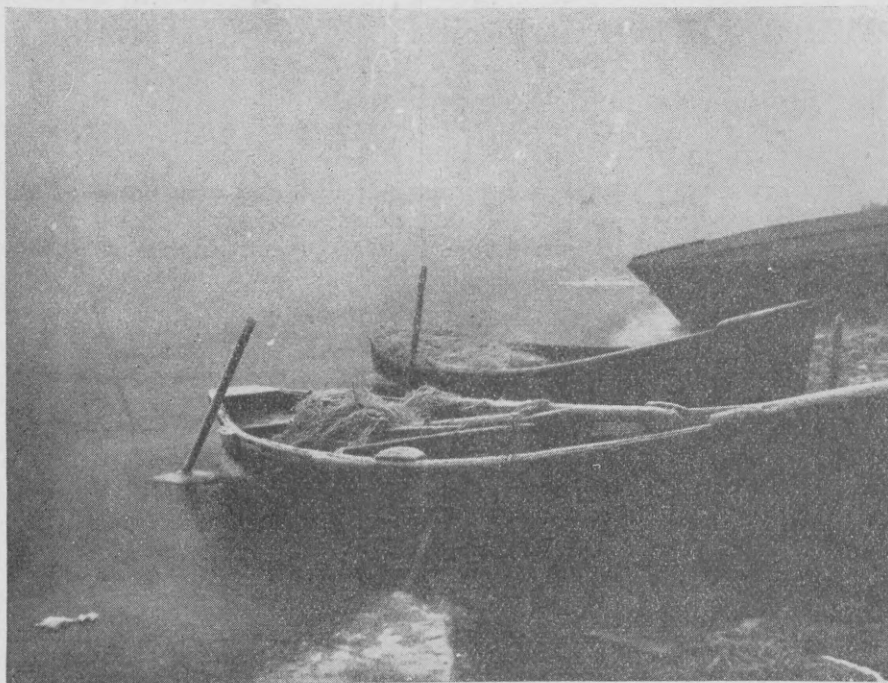
Praeguseks on palju muutunud. Meie krediitiasjandus on korraldatud ümber. Kõrvuti kommertspankadega töötavad pikaajalise krediidi asutused. Ettevõtjad ei raja oma kalkulatsioone enam ad hoc lootustele, vaid kalkuleerivad ettevaatlikult. Riigi eelarve on viidud tasakaalu. Juhtiv ametkond riigiasutustes on muutunud kogemusrikkamaks. Kõik need asjaolud moodustavad meie majanduspoliitika tugeva aktiva, millel on suur ja hinnatav väärtus.

Aga säärane olukord pole tekkinud üksnes meil, vaid ka mujal. Kriisiaastatel on õpitud palju juurde. On tulnud avalikuks, et surutise vastu võidakse võidelda hoopis uute abinõudega üsna tagajärjekalt. Kui varemalt arvati, et hindade kindlustamine, otsesed ja kaudsed toetused teatavaile majandusharudele on võimatud, siis on nüüd ometi selgunud, et see on osutunud võimalikuks ja teinekord üldiselt tulutoovaks tuleviku suhtes. Sellest võime järeldada, et võimalike tagasilöökkide puhul majanduselus leitakse abinõusid, mis ei lase kriise mitte süveneda selles ulatuses, nagu oleme võinud seda näha varemadel aegadel.

Elavus majanduselus on tingitud ühest küljest seetõttu, et väljaveoainete hinnad on tõusnud rohkem kui sisseveoartiklid. Riigikassa tulud aga seepärast, et maksunormide mittevähendamise tagajärjel suurenenud läbikäikude juures on tõusnud ka riigi tulude laekumine.

Aga riigi tulude laekumises tuleb arvestada veel asjaolu, et meie maksuamet on aastate kestes omandanud palju kogemusi, asjasse süvenemist ning sellega on maksustamine viidud läbi tõelisi kasusid suuremal määral haaravamalt kui varemalt.

Ja kui arvata juurde asjaolu, et välisvaluutakontrolli tõttu pole meil siin teenitud kapitali saa-

Sügismotiv Emajõelt

Foto Hinto

dud paigutada olulises osas mujale, siis kõik need tegurid kokku on loonud rahaturul võrdlemisi likviidse seisukorra ja vaba kapital otsib endale mahutust uutes investeerimistes. Selle tagajärjel on võinud riik laiendada oma ettevõtlikkust puhtmajandusliku tegevuse suunas uute tööstuste asutamise, aga samuti ehitustegevusegi alal.

Kui lõppeks juhtida tähelepanu sellele, et meie töösturid ja kaupmehed ning pankurid on omandanud rohkesti omal ajal kogemusi, on hakatud ikka enam ja enam arvestama võimalikke ning reaalseid olukordi, loobunud illusioonide uimastavaist aroomest, siis seegi peaks andma meie majanduselule tuleviku suhtes varemast ajast kindlama aluse.

Ja pealegi: kogu maailm on praegu suures investeerimise hoos. Teistega sammu pidada tahtes ei saa siin käia teist rada. Ning meie vooruseks osutub, et riik on katsunud majanduselu elustada esijoones jooksvatest tuludest, jättes kasutamata muud allikad.

Ent praeguses olukorras tahaksime juhtida tähelepanu siiski ühele asjaolule ja nimelt sellele: kas sellel juhtumil, kui riigi otsene osatähtsus majanduselus tõuseb, ei suurene teiselt poolt jälle majanduslik bürokratism, mis raskendab kogu majandusaparaati ning vähendab võistlusvõimet? Sest on tavalisest kaks asja: kas äri tehakse omal riisikol või kui äri võidakse juhtida teadmisel, et su taga seisab riigivõim ühes riigikassaga.

Aga selle lohutuseks ning mainitud asjaolude mitte tekkida laskmiseks ongi meil nähtavasti võe-

tud säärane suund, et riiklikud ettevõtted saavad aktsiaseltside kuju, mille tagajärjel nad peavad olema valvel ka rentaablsuse eest.

Maailm on praegu täis vastuoksusi, atmosfäär tiine mitmesuguseist plahvatusaineist. Säärases olukorras ei olegi midagi mõistlikumat, kui korraldada oma majandust ning arendada ehitustegevust, mida soodustab praegune palavikuline õhustik meie ligemas ning kaugemas ümbruses.

Jaan Taklaja

Jõululaupäeval saunaahju kütmas

Foto Ro

Eesti majanduse tänapäev

Hooldamisaeg poliitikas ja majanduses

Valitsus on oma hooldamise ülesandega lõpule jõudnud — nii oli Riigivanema ühe viimase suursõna mõte. Nüüd oodatakse ja loodetakse parlamentarismi taastulekut. Kuid meie poliitiline ja majanduslik mõtlemine on viimaste aastate jooksul tõepoolest palju küpsenud. Nüüd nähakse ja mõistetakse seda, millest varem ei hoolitud. Meie majandus sattus hooldamise alla veel enne, kui hooldamisaeg algas poliitikas. Meie seltskondlik isetegevus oli liiga maias riiklikele toetustele ja kaotas sellega oma loomuliku selgroo. Nii on praegu ajakirjanduses kuulda hoiatavaid häali. Parlamentarism ei sünni põhiseaduse paragrahvidega; tema kandja on ikka ja alati iseseisev ja iseteadlik seltskond. Näib nii, et seltskonnal on nüüd rohkem tahet seista omil jalul. Sellega, ning ainult sellega, saab jalad alla ka eesti demokraatia.

Tugevamaal on õigus

Ühistegevuskoja avakoosolekul tähendas põllutööminister N. Talts, et valitsus ei taha ühtki majandussüsteemi peale suruda. Arenegu eramajandus ja ühistegevus, kuivõrd neil elujõudu on.

See seisukoht on kindlasti loomulik ja õige. Majandussüsteemid nagu üksikettevõtted peavad tõendama oma eluõigust mitte teoreetiliste arutluste, vaid tegeliku elujõu najal. Need põllutööministri sõnad on eramajandusele ja ühistegevusele julgustuseks: riik ei taha neid suruda, valitsuse sihiks pole majanduse otsene ega kaudne riigistamine (nagu seda mõnelt poolt kardeti). Kuid see julgustus on ühtlasi ka hoiatuseks: temast loogiliselt järeldub, et riik ei kavatsenud enam oma soodustustega täita eraalgatuse resp. ühistegevuse aukusid. Ta ütleb: näidake, mida te ise jaksate!

Edasi tohib sellest järeldada, et riigiettevõtlus

pole mõeldud era- ja ühissetevõtluse lämmatamiseks. Siin peab aga hoolitsema tõelise fair play eest: start olgu kõigile võrdne.

Põllumehe isetegevus jälle ausse

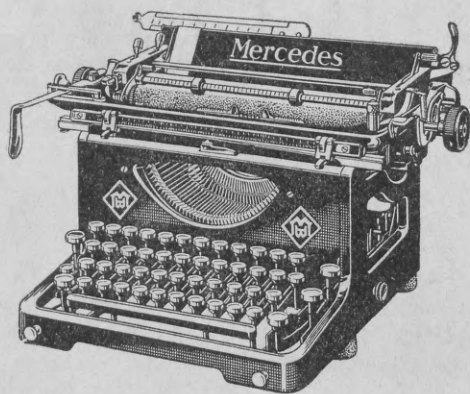
Põllutöökoja viimased resolutsioonid näitavad, et seal pannakse rohkem rõhku põllumajanduse ratsionaliseerimisele, eriti mehhaniseerimisele. Otsitakse teisi edenemisteid riiklike juurde maksude kõrval. Tõhusamaks teguriks on siin tööjõu kallinemine, mis on maailmas alati olnud tehnilise ja käitlisliku edu tähtsamaid õhutajaid. Ja selle kohta, mida põllumehe ärganud isetegevus võib korda saata, annab eesti rahva ajalugu rikkalikke näiteid.

Kaupmeeste majanduskeskus loomisel

Kaupmehed asutavad ühist sisseostukeskust. Seni oli sarnane keskus olemas ainult ühistegevusel (E. T. K.). Nüüd tahavad kaupmehed võistelda ühistegevusega, tarvitades võrdseid relvi — ja see on kindlasti viljakam ja tervem, kui unistus kunstlike piiride tõmbamisest ühistegevuse arengule. Tarvitaja seisukohalt on kaubanduse parem, n. n. suursuuretootlikum organiseerimine kindlasti kasulik, kuna see vähendab vahetalituse kulusid; — ETK ja uue keskuse võistlus hoiab loodetavasti ära ebaterve monopolismi ja bürokrateerimise ohu.

Tööstus hakkab kalkuleerima

Tervenemistendentsid on ilmnenud ka tööstuse alal. On lõppemas magus uinak tollimüüride varjus. Aimatakse seda, et tollimüürid pole igavesed. Teiste riikide majanduspoliitiline surve kui ka meie rahvamajanduslikud huvid ei luba seda, et odava väliskauba import püsivalt ja täielikult asenduks kodumaa kalli tootega. Majandusminister on selles mõttes korduvalt hoiatanud meie siseturu alasid. Tulemus on see, et meie

MERCEDES büroomasinate

eksport suurenes möödunud aastal keskmiselt kuni 200% ni!

Seda võimaldas ainult **MERCEDES**-toodete välja-
paistev **hea ehitusviis, kerge ja kiire käik.**

Tutvuge meie mudelitega alates kohvri-kirjutus-
masinast kuni täisautomaatse elektri arvutus- ja
kirjutusmasinani.

AINUESINDUS EESTIS

A. MEHKS & KO.

Tallinn, Venä tänav 19,
telef. 469-49 ja 472-64.

suur- ja väiketööstus hakkab kalkuleerima. Vanasti lõigati suuri kasusid kerge vaevaga — kalkulatsiooniks polnud suurt vajadust. Käitisteadus on Lääne-Euroopas ja Ameerikas moodsale tööstusele samuti tähtis nagu tehnikateadused, — kuid Eestis oli seni asi teisiti. Nõrka võistlusvõimet vabandati kapitalipuudusega ja teenitud kapitalid toimetati välismaale. Suur kohendamine ja korraldamine seisab tööstusel ees, — selles ollakse nüüd viimaks teadlikud.

Peidetud tööjõu reservid

Käitisteaduslike meetodite levimine tähendab alati ja igal pool — rahvamajanduse töömahu vähenemist. See on ratsionaliseerimise protsess, mis eriti kriisi aegu on haaranud maailma — ja nüüd ulatub otsaga Eestisse. Meile on suureks õnneks, et see sünnib kõrge konjunktuuri momendil, kus tööpuuduse probleem on teravuse kaotanud. Meil räägitakse koguni tööliste puudusest. Kui ratsionaliseerimise tõttu vabanevad tööjõu reservid, siis võivad nad minna tööliste puuduse katteks. Need reservid on üsna suured: kui töökorraldusele meie ettevõtetes pööratakse veidi rohkem tähelepanu, siis, nagu arvatakse, võib vabaneda umbes 20% tööjõust. Tegelikult on see arv võetud veel tagasihoidlikult, sest ratsionaliseerimise võimalused on väga suured. Tööjõu kokkuhoid on saavutatav mitte ainult parema töökorralduse, vaid teatavasti ka moodsamate masinate sisseadmise teel — ja siin on eriti kergetööstuse alal (tekstiil-, nahatööstus) võimalikud väga kaugeleulatuvad efektid.

Eesti majandus Euroopa tasemele

Viimastel aastatel on märksa tugevnemas meie rahvamajanduse tööstuslik sektor. On arenenud siseturutööstus, on tekkimas uusi eksportalasid. Vahepeal hakkasid välisilmas jälle puhuma vabamajanduse tuuled. Koguni Saksa „totaalse“

sundmajanduse alused näivad kõikuvat vabama majandusega riikide võistluse mõjul. Ja kui areng läheb selles suunas, oleme meiegi sellest kaasa kistud. Siis ei aita enam kunstlikud tõkked, kauplemised kontingentide pärast jne.; siis on meie majanduse olukord sõltuv vahetult meie rahvamajanduslikust võistlusvõimest. Ja miks ei peaks meie majandus tõusma Euroopa tasemele? Meie tööjõud on väga tubli, ja teravat kapitalipuudust pole ka enam tunda. Seni oli suureks piduriks kartus, et ratsionaliseerimise ja mehhaniseerimise tulemusena suureneb tööpuudus. Nüüd aga olukord otse sunnib meid sellele teele: muidu võib tõesti juhtuda, et hakatakse tooma töölisi võõrsilt, olgugi et meie oma tööjõud on korralikult kasutamata.

Mõõn lähenemas?

Ükski konjunktuur pole igavene. Praegu on konjunktuur kõrgseisul, — kas ei järeldu sellest, et mõõn on lähenemas?

Tõsi on see, et praegust tõusu kannavad — nagu see ka loomulik — uued investeerimised. Kui need on täide viidud (vabrikud ehitatud, laiendatud, tehniliselt ümber korraldatud) ja kapitali reservid sel teel on rakendatud, sõltub edasine areng investeringute renteerimisest. Kuna suur osa neist läks siseturutööstuse alale, on siin mõõduandev siseturu ostujõud, täpsemini — selle tõusev tendents.

Siseturu ostujõud on meil praegu tõusmas maal ja langemas linnas: elumaksumus jõuab nimelt linnas palgast ette. Kokku võttes peab ostujõudu hindama stabiilseks. Majanduslik tõus võib nii siis meil kesta peamiselt soodsa olukorra puhul välisturgudel. Rahva ostujõud on majanduse edasisele tõusule praegu pigemini kammitaks. Ometi on selge, et mida suurem on siseturu maht, seda kriisikindlam on Eesti majandus.

A. Renning

MOODSAIM RIIDELADU

A. P R I M A

SUURTURG 5, TEL. 10-91, TARTUS

DAAMIDELE: mantli-, kostüümi- ja kleidiriideid
HÄRRADELE: ülikonna-, palitu- ja püksiriideid

Suur valik karusnahku, nahkmantleid ja voodivaipu

P. S. Üliriiete tellimised

O+LUTS RÜGLES

(Järg)

Noh, Kiir seda asunikutalu muidugi ei saa ning hirmsa hingekibedusega ta põletab otsekohe koju, mõeldes teel: „Nüüd on küsimus — kes meist on totter, kas mina või need saadanad seal vallamajas?“

Ja mõnedki äsjased joomavennad tulevad välja volikogu saalist, sülitavad plirtsti sinna, kuhu juhtub, ning küsivad üksteiselt: „Kuhu jäi see Kiire-saks? Ta ju lubas meile veel midagi külge teha pärast koosolekut.“

Ent Kiire-saks sellal juba on kodus, mühisedes ja kohisedes tõttab oma magadistuppa.

„Kuule, Jorh,“ praguneb Benno otsekui ülikond traageldusest lahti ning läbi poolavatud ukse: „Eks sa, Jorh, siis vähemalt ütle, kuidas sul läks vallamajas?“

„Sa, vana harakas, mine küsi nende endi käest, kes solgivad mu suppi. Mitte kuidagi nad ei taha mulle anda mu võidetud maa-ala.“

„Millist maa-ala sa mõtled, armas vennas? Kas Türgimaad? Seal olevat palju suuri maalihakaid, mis ainult ootavat kangeid põllutöölisi.“

„Sa viimane tõbras!“ hundab Jorh kusagilt sisemisest ruumist, mis muuseas ei ole kuigi kaugel, sest Kiirte siseruumid polegi nii väga laialdased.

Nüüd puhkeb nutma Georg Aadnieli armas abikaasa: näeb, et tema kallis mees on hoopis tasakaalust väljas, et temaga tõesti on juhtunud midagi erakordset; kaunis kena eluke kipub minema otsekui sõrmede vahelt. Milles see asi tõeliselt seisab, seda ei taipa tema praktiline töövaim. — Jah, ühest tellitud kleidist ta saab aru, aga millisel põhjusel nüüd ühtelugu mürab tema seaduslik mees, seda ei võta kinni tema taip. Sakiliseks on läinud see mees. Nüüd olevat ta Maalikeseigi nii kaugemale viinud, et rahvas räägib . . . Kes võis temast seda arvata?

Täiesti ootamatult lõgistatakse välisukse linki ning kõik seesolijad jäävad vaikselt.

„Kes seal peaks tulema?“ küsib emand Kiir, levitades kangerd kõõgilehka. „Minge ometi ja vaadake, kes seal on.“

„Silmapilk,“ uriseb Benno, ronides töölaualt alla.

Benno saatel tuleb töötuppa keegi keskealine härra, kelles kodakondsed tunnevad ära Arno Tali.

„Issand Jumal!“ kilkab proua Kiir haruldaselt heleda häälega, „ega te ometi pole Saare-Arno?“

„Jah, see ma olen küll. Tulin paariks päevaks vaatama, mis teevad Paunvere-omad. Esialgu näen, et vähemalt siin on kõik korras.“

Vana proua Kiir pühib põllega puhtaks ühe tooli ja pakub võõrale istet. „Istuge, härra Tali!“ ütleb heatahtlikult. „Kuidas siis teie siia saite?“

„Oh, mis seal saada, paar päeva puhkust — tulin vaatama, mis tehakse Paunveres; astusin teie poole sisse, et natuke jalgu puhata ja küsida, kuidas käib teie käsi. Ei, ärge kartke, ega ma jää siia kauaks, ma varsti jälle lähen edasi,“ istub pakutud toolile. „Kas Jorhi polegi kodus?“

„Kus ma siis pean olema?“ tärkab noorem rätsepmeister ukselävele. „Oo!“ hüüab natuke kähiseva häälega. „Või sind, armas koolivend, ka näha nii üle harva aja!“

Läheneb koolivennale, kätleb ning on näha, et ta tõeliselt rõõmustleb koolivenna tuleku puhul. „Noh, kuidas teil seal Tallinnas elatakse?“ küsib veidi virila suuga. „Meil siin pole see asjandus kuigi vahva. Näiteks tänagi käisin vallamajas saamas veidi maad oma sõjas langenud venna Viktori eest, aga välja visati. Kas sina, armas sõber Tali, ei võiks seal Tallinnas veidi kosta minu heaks?“

„Mina . . .“ naeratab Tali, „olen niivõrd nõrk agraar-poliitikamees, et ma ses suhtes ei või midagi lubada; ma ei võta enda peale kohustusi, mida ma ei jõua täita. Aga . . . kõnelda ma ju võin siin ja seal — tutvusi mul nii enam-vähem on. Kuid niipalju kui mina asjast aru saan, peaksid sellised asjaajamised saama alguse just siit, koha pealt.“

„Siit nad juba ammugi on saanud alguse,“ vastab Kiir, „aga kohalikud võimud ei võta heli sisse. Tuleb nii välja, et minu õiglasel jutul pole jume.“

Keskaeg kummitab

Kummitab ja kipub taas tulema.

Ammuks see oli, kui Mait Metsanurk sai praost Grünbergi käest kurjasti tõelda, et ta oma romaanis „Ümera jõel“ muistseid eestlasi ei lasknud vaimuvalguse toojaile raudrüütleile hosianna karjuda. Et oli ajalugu kuidas ta oli, aga ega seda kõlba meenutada, et sajandite eest võõrsilt tule ja mõõgaga impoteeritud jumalat Läänemere kaldail lahtiste kätega vastu ei võetud.

Ja nüüd ühel äsjasel kirikupäeval sama Pärnu pastor oli taas kuri. Ja õpetajatepäeval samuti. Tema ei nõudnud midagi muud, kui: 1) usuõpetus koolides sunduslikuks ja 2) pastortele antagu koolide revideerimise õigus (esi-algu küll vaid usuõpetamise alal).

Need pole küll mingid originaalsed nõuded: siin-seal on neid „vanu õndsaid aegu“ tagasi-gatsevaid ohkeid varemgi kuulnud. Iseloomulik on, et nad ikka ja ikka veel esinevad.

Mis selle usuga siis õieti lahti on, et rahvast drakooniliste seadustega tahetakse uskuma

panna? Kui mitusada aastat usku inimesisse p i i t s u t a t i, siis nüüd oleks ikka juba aeg see jätta inimeste südameasjaks.

Kas pastor Grünberg tõesti arvab, et Jumalal on heameel nendest hingedest, keda usukom-beid täitma s u n n i t a k s e?

Muidugi ta ei arva seda. On ju arusaada-vad selliste nõuete üpris maised ja materiaalsed põhjused. Muudkui et need läbipaistvad hädal-damised, sunniviisiline koguduseliikmete värba-mine, maksude ja maade nõudmine jm. on veeks rohkem... ateistide veskile kui tõeliseks usu-propagandaks.

A propos: kui nim. kirikupäeva teise nõude kohaselt pastoreile antaks taas vana tuttav „koolikatsumise“ õigus, mis oleks siis loomu-likum, kui ka teised eriteadlased oma alasid kooli revideerima tuleksid? Advokaadid ja kohtunikud kodanikuõpetust, arveametnikud matemaatikat, tislormeistrid tööõpetust... Sest neis ja nimetamata õppeaineis on instrueerimine küllap vajalikum kui usuõpetuses.

Ahas Veerus

„Hea küll,“ koputab Arno Tali väsinult lauale, „eks ma tee sinu heaks kõik, mis ma võin, kuid anna mulle kirjalikke andmeid. Kahe päeva pärast ma jälle trügin Tallinnasse; siis juba on möödud need niinimetatud klistiiripühad, nagu neid nimetab keegi Tartu kirjanik, kes meile mõlemaile on väga hästi tuntud.“

„Ei, ega ma oma jonn ei jäta,“ kergitab Georg Aadniel pükse, kusjuures üks traksinööp ei pea paika ning kõrisesed veereb meistrite töölauda alla.

Jälle lõgiseb välisuku. Õieti ju ei kohku keegi, kuid väike erutus siiski tekib seesolijais.

„Kes seal siis jälle on?“ viskab Benno käärid käest. Nõel suus, ta tõttab ust avama, mis neil kahtlastel aegadel tavaliselt on haagis. Olgugi et veel pole pime õhtu — Jumal teab, kes võib tulla.

Seekord pole põhjust mingisuguseks ahastamiseks, sest lõgistaja pole keegi muu kui Paunveres ammugi tuntud kellamees Kristjan Lible.

„Ah sina!“ astub Benno sammu kõrvale ja laseb külalise sisse.

„No tere Jorh! Miks sa sealt vallamajast nii ruttu ära jooksid? Pärast ju kõik läks sinu heaks.“ Ja siis alles: „Tere siitmajarahvas!“

„Mis läks minu heaks?“ ajab Jorh silmad pungei.

„Kõik!“ vehkleb kellamees oma krobeliste kätega.

„Kõik läks hästi. Ainult pagana häda, et sa haisesid. Olgu ma kolm korda neetud, kui teaksin, kust sa võtsid selle põrguliku haisu!“

„Aga siis ütle ometi, sunnik, mis seal siis lõpuks tehti ja oldi?“ krõhvitseb noor-rätsepmeister oma kõhtu.

„Kõik on korras,“ väänab Lible harilikku roika-jämedust plotskit. Ja siis oma ainsa silma selginedes, ta silmab oma vana sõpra Arnot. „Issand Jumal!“ vajub kõhmakile, „kas sa tõesti oled Arno?“

„Nojaa, ikka mina,“ vastab Tali naeratelles. „Kuhu ma siis pidin jääma? Või soovisid mu surma? Ma ju pole teinud sulle midagi halba, vana Kristjan.“

„Armas taevas!“ püüab kellamees suudelda Arno Tali kätt. „Kes on seda kunagi öelnud, et sina... teie... mulle olete soovinud halba? Mu süda lausa pakitseb rõõmust, et jälle kord näen teid sünnimeie mail... või ükskõik kus. Olen teid näinud uneski.“

„Võid mind üsna rahulikult praegugi sinatada, sest me ju o l i m e sinasõbrad, noh, siis... Kas mäletad veel, kui ühel jõuluõhtul käisin kellatornis?“

„Oh, armas härra Arnoke, miks ei mäleta!“ vesitub Lible ainus punane silmake, mida hõõrub määrdu-nud palituvarrukaga. „Miks ma ei peaks mäletama? Muidu ma ju olen jäänud päris tublisti totraks — seda ütleb kogu Paunvere rahvas —, aga mälu näib mul olevat selge. Ma ei tea, Arnoke, tahaksin nagu veel midagi ütelda selles esimeses rõõmus, aga... Luba, las ma musutan su kätt!“

„Ära mine veidraks, Kristjan!“ peidab Tali oma käed selja taha.

(Järgneb)

EELOLEVAKS TALVEHOOAJAKS

soovitame oma rikkalikust laost suurimas ja mitmekesiseimas valikus kodu- ja välismaa

villaseid kleidiriideid kõigis moodsais värves,

siidi-uudisriideid pealelõunaks, õhtuks ja balliks

moodsaimais koeviisides ja värves

Hinnad ja valik väljaspool igasugust võistlust

F-ma M. JÄNES

TARTUS,
Kaubahoov nr. 9-10-11-12
Telefon 5-91

EESTI OMAVALITSUSTE JA ÜHISTEGELISTE ASUTISTE

KINDLUSTUS-AKTSIASELTS

Seltsi põhi- ja tagavarakapital ja reservid
üle Kr. 820.000.-

«OMA»

**Suurem ja edurikkam kodumaa
kindlustus asutus**

**Seltsi omanikkudeks on omavalitsused,
ühispangad ja põllumajandusliikud ühisused**

Seltsi valitsus:

Tartus, Riia 41, telef. 3-44 ja 16-12

OSAKONNAD:

Tallinnas, Rakveres, Võrus, Viljandis, Pärnus,
Tõrvas ja Kuressaares

U.
Ü.

«MAJA»

TARTUS, SUURTURG 3, TELEF. 400

Büroo- ja kirjutusmasinad
Elektritarbed
Vesivarustussiseseaded

Täielikum

RAADIO aparaatide ja osade valik

FOTO kaupade valik : ZEISS-IKON, AGFA, KODAK, THAGE jt.
kaamerad ja tarbed

JALGRATTAD WANDERER, RUDGE, NORIS jt.

MOOTORRATTAD Maailmakuulsad RUDGE, B.S.A. jt.

EHITUSMATERJALIDE KAUPPLUS JA LAOD

TARTUS, RIIA TÄN. 49, TEL. 16-17

„Pärnu

Päevaleht”

ILMUB IGAL ARI PÄEVAL

**TOIMETUS JA TALITUS:
PÄRNUS, KALEVI 39, TEL. 39**

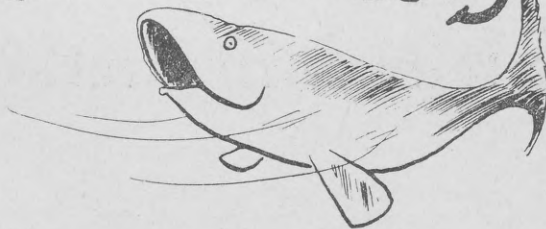
*Sisukam, uudisterohkem ja värskema informatsiooni-
niga ajaleht. Suure leviku tõttu soodsam leht
kuulutamiseks igale mõjuvat reklaami teha soovijale*

*Kes ostab või tellib „Pärnu Päevalehe“ koos
„Päevalehega“, saab*

kaks ajalehte ühe lehe hinnaga.

Kaalikas

Üks kurb lugu toortoidu söömisest

Suvel ja sügisel peab katsuma süüa võimalikult palju toortoitu. See on tervisele kasulik.

Mida süüa, see on ükskõik. Peasi, et oleks toores ja kuuluks taimetoidu hulka. Kellel oma aed, sellel on asi lihtne. Aga kellel oma aeda ei ole, sellel on asi keerulisem. Lihtsat rohtu — ei taha. Muidu võiks ju maantee äärde minna, kápuli laskuda ja kõht täis süüa: härjapead, kaera, kobrulehti. Aga see kraam ei maitse. Aedvili — iseasi.

Ent kust võtta toorest aedvilja? Söögimajast? Ei anta; ja kui, siis on see kole kallis. Ja piinlik kah, ütlemine, — tellida toores kapsapea lauale ja sööma hakata. Lolliks olete läinud, arvavad kõik. Naerdakse, ja terve linn räägib sinust kui totakast. Ennem juba käi linnatänaval palja jalu.

Aga turult! Turult muidugi.

Tõusin täna õige varakult, vist kella kaheksa paiku, ja kohe. — turule. Võõras muidugi esiotsa, pole harjunud. Aga lõpuks võtsin julguse. Ostsin kaalika. Mäsin teist parajasti ajalehte, kui näen — tuttav proua seisab kõrval, silmitsedes mind pilkava muigega. Seisin kui juhm, mullane kaalikas peo vahel. Mida ütelda!

„Jajaah,“ venitas tuttav proua, „tunnistage üles, kust tulete?“

„Kodunt,“ kogelesin.

„Või kodunt,“ öeldi, „kodunt! Seda ma usun. Millisest kõrtsist tulete, vastake kohe.“

Kõrtsist? Õige mõte muidugi. Kuidas olekski võimalik, et noor terve inimene hommiku vara turule satub. Ja kaalikat ostma! Hakkasin kohe kõvasti tuigerdama, kusjuures kaalikas veeres hobuse tagumiste jalgade juurde.

„Kodunt,“ vastasin, „muidugi kodunt,“ ja ise pilgutasin kavalasti silma.

„Minu mees,“ ütles proua, „on samasugune. Peale pummeldamist ikka turult läbi. Aga tema ostab harilikult maasikaid või muid marju. Aga teie kaalikaid. Mis te sellega mõtlesite peale hakata? Või vahetasite ära õunaga? Oi, oi, oi, olete aga mul kah.“

Kaaberdasin eemale. Süda raske kadunud kaalika pärast, aga ühtlasi ka õnnelik, et asi nii lõppes. Purjus peaga turul kaalikat osta, see on ikkagi väga vabandav.

Jätan, mõtlesin, selle ettevõtmise, ent kohe tundsin, et isu toortoidu järele kasvas vastupanematult suureks. Ei jäta, vandusin eneses, pean sööma täna ühe kaalika.

Poole tunni pärast olin jälle turul tagasi. Vaatasin hoolega, et õhk puhas oleks ja siis krapsti, — ostsin uue kaalika. Peitsin teise kohe põue ja kiiresti minema. Suu valgus vett täis, — vaat, kuidas keha vitamiine nõuab, — ja läksin jõe äärde. Koorisin teise ära ja kohe rahuldan kõhu tarbeid. Olin õnnelik mõeldes sellele.

Äkki — üle kivisilla tuleb kirju sihvakas seelik,

lehvitab käega. Vaatan, preili Maie. Põgenemine on võimatu.

„Kust see ime tuleb, et teie nii vara üleval,“ imestub tütarlaps.

„Sõitsin maalt,“ ütlesin, „jalutan veidi jõe ääres, ei viitsi koju minna.“

„Tore,“ ütles tema, „mul kah veel pool tundi aega, — jalutan teiega ühes.“

Läksime ja istusime pingile. Tema kergelt ja lõbusalt, mina raskelt ja süngelt. Kaalikas põletas põues. Võin vanduda, et nii kuuma kaalikat pole mul kunagi põues olnud. Mis teha, kas kohe üles tunnistada. või oodata asjade käiku?

Aga juba plahvatab preili Maie naerma.

„Kuulge, mis teie seal põues kannate? Nagu kass poega?“

Teen südame kõvaks, tõmban vitamiini põuest, nagu oleks see kõige igapäevasem asi: „kaalikas“.

Imetsesin ise oma rahu ja ükskõiksust.

„Kaalikas,“ kiljatab preili Maie, „mida teete sellega?“

„Tulin kalu söötma,“ ütlen ja hakkam filosoofi rahuga koorima kaalikat.

Meie kultuurtaimelavad

Raamatuaasta pani aluse meie kultuuritegelaste austamisele. Iga kolk austab koha pealt võrsunud tähtsaid kultuuritegelasi aktusil, kohalikel näitusil pannakse välja nende pilte jne. Sel puhul pole huvituseta saada üldist pilti meie kultuuritegelasist ja nende päritolust.

„Eesti avalikes tegelasis“ leidub eluloolisi andmeid 1835 isiku kohta, kellest on 1720 meest ja 115 naist. Neist on väljaspool kodumaad sündinud 54 m. ja 9 n. Meie kultuuritegelased rõhuvas enamuses on pärit maalt, nimelt 1510, s. o. 85 protsenti ja linnadest 262, s. o. 15 protsenti.

Üksikud linnad ja maakonnad annavad järgmised tulemused:

Tallinnast — 82 m. ja 15 naist, s. o. 0,07 protsenti üldelanikkude arvust. Seal on pärit luulet. M. Under, kirjanik ning ajakirjanik R. Janno, kunstnikud N. Triik, R. Nyman, muusikud vennad Artur ja Theodor Lemba'd, professorid P. Kogerman, J. Piiper, A. Saarest, A. Oras, näitl. P. Pinna, E. Vilmer, kunstiteadl. Alf. Vaga jt.

Tartust — 70 m. ja 9 n., s. o. 0,1 protsenti, kellest võiks nimetada kirj. A. Adson, kunstn. A. Tassa, A. Tuurand, prof. K. Konik, A. Paldrock, teatriteg. ja dipl. K. Menning, pastor T. Tallmeister, näitl. A. Vaino jt.

Maakondadest ühes linnade ja alevikkudega: Harjumaalt — 172 m. ja 26 n., s. o. 0,08 protsenti, neist kujur A. Starkopf, kunstn. A. Jegorov, prof. P. Haliste, kirj. Marta Lepp-Utuste, piisk. H. Rahamägi jt.

Järvemaalt 78 m. ja 8 n., s. o. 0,15 protsenti, neist kirj. A. H. Tammsaare, kunstn. P. Liivak, A. Vabbe, pastor ja vaim. kirj. A. Mohrfeldt, admir. J. Pitka jt.

Läänemaalt — 74 m., s. o. 0,009 protsenti, tähtsaid on kirj. ja ajakirj. J. Lintrop, prof. M. Eisen, J. Uluots, kunstn. A. Laikmaa (Laipe), laulja A. Arder, muusik C. Kreek, näitl. A. Lauter, poliit. J. Teemant ja M. Martna jt.

Petserimaalt — 2 m., s. o. 0,003 protsenti.

Pärnumaalt — 196 m. ja 14 n., s. o. 0,22 protsenti, neist kirj. A. Jakobson, M. Kiirats (varjunim. Mats Mõtslane), P. Pedajas (varjun. Peet Vallak), E. Särgava (end. n. Peterson), Agnes Taar, ajak. A. Jürgestein, kirjandusajal. M. Kampmann, kunstn. A. Jansen, M. Pukits, K. Štšerbakoff, muusik M. Lüdig, prof. Mathiesen, K. Kirde (end. n. Frisch), J. Miländer, näitl. A. Lüdig, M. Türk, poliit.: riigivan. K. Päts, F. Akel, J. Hüneron, J. Seljamaa, kindr. J. Tõrvand jt.

Tartumaalt — 384 m. ja 25 n., s. o. 0,22 protsenti, neist luulet. ja kirj. E. Enno, A. Haava, E. Hubel (var-

jun. Mait Metsanurk), J. Kärner, J. Liiv, O. Luts, A. Raag, H. Raudsepp, J. Schüts, G. Suits, K. E. Sööt, F. Tuglas; muusikud Miina Härma (end. n. Hermann), L. Juht, A. Läte; vennad kunstn. Vold. ja ajakirj. R. Kangro-Poolid, kujurid J. Koort, F. Sannamees, prof. H. Kruus, prof. J. Mägiste, pedag. muusik. H. Laksberg, pedag. Joh. Lang, näitl. E. Türk, kohtun. K. Parts, poliit. K. Eenpalu, kindr. A. Tõnisson jt.;

Valgamaalt — 82 m. 7 n., s. o. 0,21 protsenti, neist kirj. A. Gailit (A. t. puudub sünnikoht), H. Visnapuu, H. Vuolijoki, kunstn. E. Ole, prof. J. Köpp, pedag. K. Treffner, näitl. Liina Reiman, vennad arst V. ja adv. H. Sumberg'id jt.;

Viljandimaalt — 294 m. ja 15 n., s. o. 0,4 protsenti, kirj. A. Alle, E. Hiir, K. A. Hindrey, A. Kivikas, Joh. Semper, Joh. Vares (varjun. Barbarus), kunstn. P. Aren, V. Ormisson, muusikamees prof. J. Aavik, vennad muusik. Art. ja pastor Al. Kapp'id, Aino Tamm, vennad muusik. Joh. ja teatri- ja pangategel. H. Simm'id, prof. H. Koppel, prof. ja poliit. A. Piip, J. Tõnisson, kindr. J. Laidoner, A. Larka, poliit. A. Rei, dipl. K. Pusta, kohtun. ja luulet. J. Lõo, ärimehed Joak. ja Vold. Puhk'id jt.;

Virumaalt — 151 m. ja 4 n., s. o. 0,1 protsenti, neist kirj. M. Järna, J. Parijõgi, E. Vilde, muusikud A. Kull, A. Karafin, K. Ots, A. Vedro, T. Vettik, kunstn. V. Melnik, K. Raud; prof. J. Mark, P. Tarvel (end. n. Treiberg), pangategel. K. Scheel, dipl. E. Virgo, O. Strandmann, majandusteadl. J. Kukk, kindral Brede jt.;

Võrumaalt — 140 m. ja 9 n., s. o. 0,17 protsenti, neist kirj. J. Jaik, R. Roht, kunstn. ning kirj. J. Vahtra, pastor, poliit. ja kirj. J. Lattik, õp. kirj. E. Asson-Peter-son, J. Ainelo, raamatukoguteg. F. Puksoo, prof. F. Laja, A. Lüüs, G. Rägo, ajakirj. ja ajalool. H. Prants jt.;

Saaremaalt — 93 m. 2 n., s. o. 0,17 protsenti, neist kirj. A. Antson, A. Mälk, V. Grünthal (varjun. Ridala), keelet. J. Aavik, keelet. ja dipl. O. Kallas, pedag. ja poliit. N. Kann, ajakirj. ja teatriteg. P. Olak, prof. K. Ramul jt.;

Väljaspool kodumaad: Lätist pärit prof. T. Lippmaa, õed kunst. K. Mark-Mey, N. Mey, L. Mey-Starkopf; Soomest kirj. Aino Kallas ja Aino Suits; Venemaalt prof. V. Anderson, L. Puusepp, E. Tennmann, kunstnikud vennad Karl ja Paul Burman'id ja E. Viiralt.

Siit nähtub, et esikohal on ikka meie kodumaa süda — Viljandimaa, kust pärit kultuuritegelasi 0,4 protsenti, ja viimaseks jääb Petserimaa, kust 0,003 protsenti.

E. A—o

„Kas siis kalad söövad kaalikaid?“ imestub tütarlaps.

„Noh, kas te siis seda veel ei teadnud,“ vastan. „Kalad on kaalikate peale väga maiad. Eriti sudakud ja särjed. Ahvenad armastavad enam kapsaid, kuna havid on otse jänus rediste järele. Spinat, näete, on jällegi latikate maiuspala.“

Ja ise lõikan kaalikat tükkideks ja pillun vette.

„Lubage, ma söödan ise,“ ütleb Maie, ja võtab mu käest kaalika, terve kaalika.

Ja siis pean ma pealt vaatama, kuidas kaalikas tükk-tükkilt jökke rändab. Mu vaene kõht, kuidas ta nurinat avaldab sellise teguviisi üle! Peagi sulpsatab viimane tükk kaalikast vette, Maie pühib käed puhtaks ja läheb ametisse.

Ja mina korjan nukra meelega maast kaalika koored ja püüan neid järelda.

Hea, et olin lõiganud õige paksud koored.

Romulus

Tähtsaid päevi naiste haridusloos

Käesoleval sügisel tähistati esimeste eesti gümnaasiumite asutamist ja esimese eesti naisüliõpilasseltsi ja ülikooli lõpetanud naiste organisatsiooni loomist.

Esimene eesti tütarlaste gümnaasium pühitses 8. novembril s. a. oma 30 a. juubelit. 1906. a. asutati see kool Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi poolt. Juubelipidustused peeti Tartus „Vanemuises“ samas hoones, mille kolmandal korral 30 a. tagasi toimusid esmakordselt kooli sisseastumiseksamid.

Kooli tervitasid juubeli puhul isiklikult asutajad liikmed Jaan Tõnisson, Oskar Kallas ja Heinrich Koppel. Kooli rajamisel oli suuri teeneid kadunud Peeter Põllul. Kooli sihiks oli ja on: „viia eesti rahva tütreid haritud naise kõrgusele, kes on suuteline ja tahteline täitma neid ülevaid ülesandeid, mida peale paneb Eesti rahvuslik elu.“ Kooli on lõpetanud seni 1102 tütarlast, praegu on õpilaste arv 610.

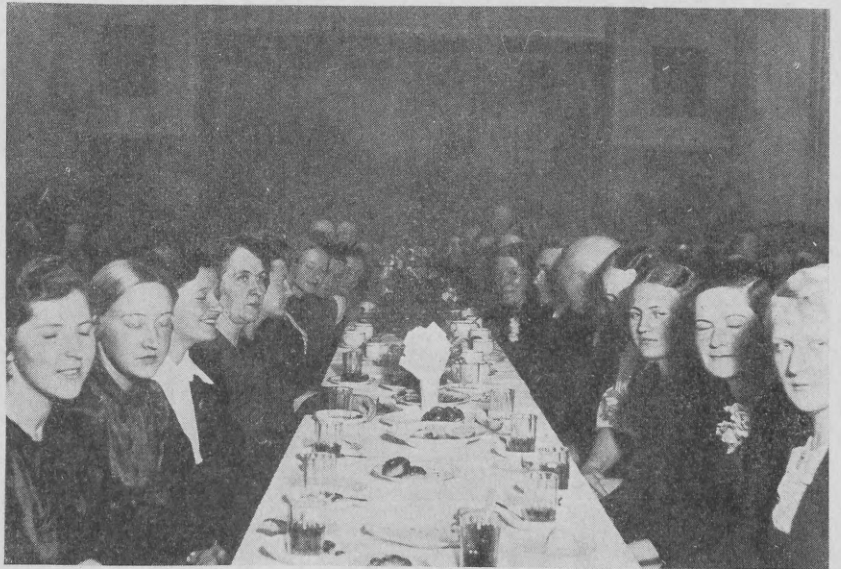

Foto Hinto

E. Noorsoo Kasvatuse Seltsi tütarl. gümna. vilistlaste pidulaud kooli 30 a. juubeli puhul

Tallinna tütarl. kommertsgümna. viimane (20.) lend 1936. a. kevadel

Kool töötab direktor H. Karu ja kauaaegse inspektrissi E. Luiga juhatusel.

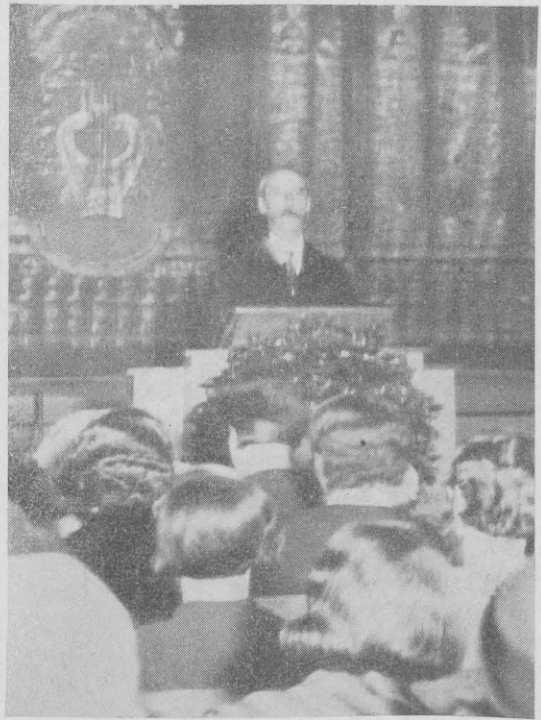
1911. a. asutati Tallinnas esimene tütarlaste kommertsgümnaasium, seega pühitseti tänava kooli 25 a. kestvuse juubelit. Pole huvituseta meelde tuletada tolleaegset ajajärku. Eestlasil, asudes Tallinna omavalitsuse juhtimisele, oli teiste ülesehitavate ülesannete kõrval üheks tähtsamaks tööks haridusolude korraldamine

E. akadeemil. naiste koosviibimine

E. Naisüliõpilasseltsi asutajad liikmed:
pr. L. Männik, pr. L. Eenpalu,
pr. H. Kotkas, pr. A. Pedussaar

J. Tõnisson kõneleb E. N. K. S. tüit. gümn.
juubelil

Foto Hinto

on lõpetanud ligi 1000 tütarlast. Kooli juhatajaks on praegu tuntud koolitegelane A. Veidermaa. Kooli saamislugu ja arengut tähistati huvitava hulga piltidega ilustatud albumi väljaandmisega.

Eesti Naisüliõpilaste Selts pühitses 25 a. tegevuse juubelit. Seltsi asutajatest võtsid pidustustest osa ja valiti auliikmeteks: kodumajanduskoja esinaine Linda Eenpalu, dr. L. Männik, kooliõpetaja M. Kotkas ja

kooliõpetaja A. Pedussaar. E. Naisüliõpilaste seltsi kirjutamata juhisteks on aastate jooksul välja kujunenud kolm põhimõtet: rahvuslus, demokraatia ja individualism. Nendel tähistel on arenenud seltsi tegevus ja täit tunnustust leidnud. Praegu on seltsil tegevliikmeid 174 ja vilistlasi 156.

Juhatajaks on Helga Valgerist-Sitska.

Eesti Akadeemiliste Naiste Ühingu juubeli pühitsemine 1. nov. 1936. a.

Tartus. Kõige nooremaks juubilaride seas on E. A. Naiste Ühing, mis asutatud 1926. a. Ta on endale ülesandeks seadnud kaasa aidata ja soodustada oma liikmetele kutsetegevust ning teaduslikku tööd. E. A. N. Ühing töötab kontaktis Rahvusvahelise Akadeemiliste Naiste Liiduga, mille ümber on koondunud 40.000 ülikooli haridusega naist kogu maailmas. E. A. N. Ühingu juhatajaks on dr. phil. nat. L. Poska-Teiss.

Peennaha ja reisutarvete tööstus
ning äri

F. LEPIK

Soovitan oma tööstuses valmistatud igasuguseid peennaha töid:

**moodsaid käekotte daamidele,
portfelle, rahataskuid jne.**
ning suures valikus **reisukohvleid.**

Tellimiste täitmine korralik ja kiire.

Tööstus: Ülikooli tän. 11
Äri: Võidu tän. 16 Tartus.

Elektrotehnika äri ja tööstus

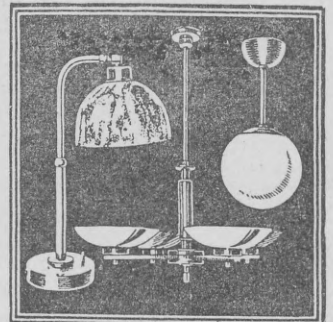
«JÕUD & VALGUS»

Tartus, Rütli 11,
telef. 4-48

valmistab
moodsaid ja
maitsekaid

**elektri lae- ja
seina-
armatuure,
laua- ja öölaua-
lampe.**

Äri ladu esitab
rikkaliku valiku.

AKADEEMILINE KOOPERATIIV

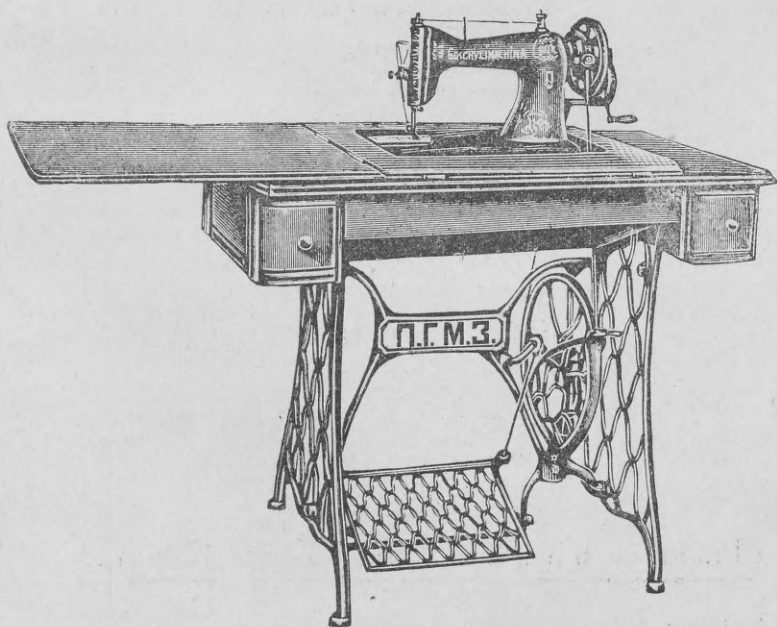
Tartus Ülikooli 15, telefon 63

*Tallinnas Kopli, Tehnikainstituudi hoones,
telefon Kopli 36*

- Raamatu- ja kirjutustarvete kauplus
- Kirjastus ja pealaod
- Kodu- ja välismaa ajalehtede ja ajakirjade tellimiste vastuvõtmine
- Ajalehtede väljalõigete büroo jne.

Esindab

*paremaid Briti päritoluga laboratooriumi-
tarvete ja sisseseadete haseid*

N.-Vene õmblusmasinad

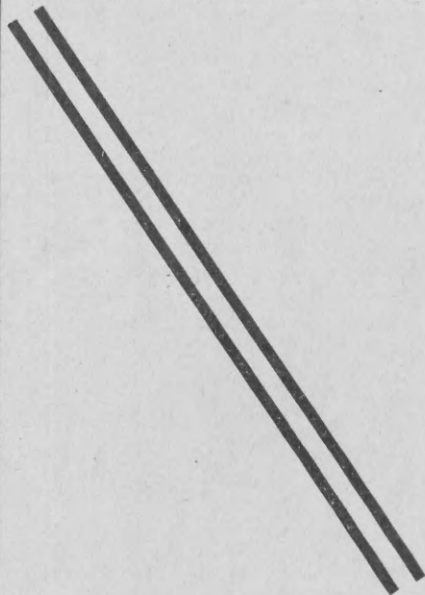
«UNION»

võistlevad maa-
ilma parimatega

Esitaja

M. Narits ja K^o

Tallinn, Niguliste 14,
telef. 446-48

Elegantised rõivad

A.-S. «TEKLA»

riidekauplustest

Tallinn, Suur Karja 15

Tallinn, Pärnu 6

Haapsalu, Ehte 2

Kuresaare, Kauba 2

Mustvee, Tartu 15

Narva, Peetri pl. 2

Petseri, Kaubarida 6-7

Pärnu, Laidoneri 6

Rakvere, Turuplats

Valga, Kesk 14

Viljandi, Tartu 6-a

Võru, Jüri 5-a

Hooajakaubad alati aegsasti kohal

Palume tutvuda meie valikuga!

Kirjandus

Kaarel-Robert Pusta: KEHRA METSAST MAAILMA

Mälestusi. Esimene vihk. Noor-Eesti Kirjastus, Tartus, 1936. 192 lk. Hind kr. 2.50.

Käesolev K. R. Pusta mälestustekogu tekitab juba sissejuhatuse esimeste ridadega teatud intiimse soojuse tunde ja võidab usalduse meelitades lugema. See sissejuhatus, kuigi ta on kirjutatud vanglas, ei peegelda ometi mingit protesti ega meeletehete meeleolu. Siin kajastub suhtumine elule optimistliku resignatsiooniga.

Raamatu üks suurimaid voorusi seisab selles, et temast on välja jäetud kõik sündmuste igav protokolliline loetelu. Siin räägitakse vaid neist sündmustest ja elunähetest, mis on autorile sügavalt teritunud meelde. Sagedi või isegi enamikus on need küll vaid pisisiasjad ning pisisündmused, kuid neid on nähtud teravates detailides ja nad on edasi antud asjade omapärasusi näha oskava vaatlaja poolt.

Autor räägib raamatus kohati ka oma perekonnast. Ta teeb seda küll perekonnaisa südamesoojusega, kuid suure diskreetsusega, mis tekitab lugejas kodust intiimsusetunnet, ega häiri teda isiklike asjade koormava esiletoomisega.

Pusta mitte üksnes ei vaatle asju ja sündmusi ühekülgset detailides, vaid ta oskab nendes näha ka iseloomustavaid kontraste. Ja neid kontraste ei too ta esile mitte igavate filosoofiliste targutuste näol, vaid asjaomaste tegelaste nähtuna, — nõnda-öelda puht kirjanduslikus vormis. See kontrastide või valguste ja varjude asetamise oskus teebki need pisisündmused huvitavaks lugejale. Kõik head ja vead on toodud esile inimlike nõrkusi mõistes ning neid heatahtliku erapooletusega valgustades.

Lühidalt, kuid ilmekalt on kirjeldatud Kehra küla-kooli. Seevastu tundub aga linna koolipõlve kirjeldus protokollilise sündmuste loeteluna, kuid see peatükk on ka lühike ning seetõttu pole koormav oma kuivusega.

Raamatu kolmandas peatükis on tabavaid iseloomujooni venelastest. Henry Bordeaux peab slaavi revolutsioonäärde kähisevat häält tõu või mentaliteedi tunnuseks, kuna tegelikult on see aga nende juures liigse suitsetamise ja alatise teiste ülekarjumise tulemus.

Kujuka pildi ennesõjaaegset vene riigikorrast annavad politsei- ja vanglaolusid iseloomustavad sündmused. Nõnda näeme, et vaatamata 1905. aasta surveajajärgule valitses politseis ja vanglates ikkagi Venemaale omane boheemlik korralagedus. Sõdur jätab tsiviilrõivais vangi tänaval voorimehele ootama ja läheb ise poodi suitsu ostma. Ning alles tagasi tulles meenub talle, et vang oleks võinud ju vahepeal ära põgeneda.

Võrrelem sellega aga saksa okupatsioonivõimude kavalat ümberkäimist Eesti Maapäeva saadikutega Ahvenamaal. Mehed, kelle paberid leiti olevat täiesti korras, taheti, diplomaatilise kavalusega lahkelt neile laeva pakkudes saata otsejoores Saksamaale, leides nende sõidu Rootsi kaudu otstarbetu.

Oma esimese välismaareisi puhul 1905. aasta paiku Pusta ei maini küll, et poliitilised olud oleksid sundinud tema põgenema kodumaalt. Raamatust näib, et kui poliitilised olud mõjustasidki kuidagi tookordset Pusta lahkumist kodumaalt, siis seda ainult kaudsel viisil, — ütleme mingi tühimusena poliitilisest tagakiusamisest. Peamiselt kannab see aga värskendava huvireisi ilmet vabamatesse oludesse.

Pusta teinuks aga paremini, kui ta oma raamatus oleks selgesti maininud oma kodumaalt lahkumise põhjuse. Nüüd võidakse aru saada, nagu pretendeeriks ta poliitilise maapärgulase aupaistele. Eriti seepärast, et meil pretsedente sellistest pretensioonidest on juba olemas.

Tolleaegset, nüüd võib öelda juba vana Pariisi kirjeldab Pusta üksikute väga hästi iseloomustavate joontega.

Kuigi tänapäeva Pariis väliselt on muutunud täitsa uueks, moodsaks suurlinnaks, on inimeste sisemised eluviisid ning harjumused seal muutunud siiski võrdlemisi vähe. Samad Pariisi elule ainulaadsed seiklused, milliseid Pusta ilmekalt kirjeldab toleaegete eesti boheemlaste ja vene maapärgulaste juures, korduvad veel tänapäevalgi Pariisi eestlaste ja vene emigrantide elus.

Pikemalt kirjeldab Pusta Pariisi eestlaste puhul Andres Dido seiklusi ja katsetusi kõiksugu ettevõtete alal. Ka kunstnikkudest Jaan Koortist ja Aleksander Prometist on jutustatud kentsakaid naljalugusid. J. Koorti on koguni peaaegu naeruvääristatud.

Üldiselt saame toleaegetest Pariisi eestlastest mulje kui diletantlikkudest boheemlastest, kes tegelesid ühe ja teise tühja-tähjaga ning tallasid niisama tuult.

Palja üheainsa lausega on Pusta karakteriseerinud prantsuse mentaliteeti paremini, kui seda võidaks teha mitmeleheküljelise kirjutisega. Ibseni teoste kohta avaldavad prantslased järgmise arvamuse: „mis kasu on ühiskonnale sellest, kui keegi tuleb ja teeb selgeks, et see moraalne õhkkond, milles inimesed on seni rahulikult elanud, põhjendab õieti võõral ideel?“ Selles ainsas küsivas lausekeses peitub kogu prantslase ühiskondlik, moraalne ja ideeline maailmavaade.

Tabava pildi toleaegeest maapidude õhkkonnast annab autor vestes oma esimesest peokõnest.

Humoristlik lugu H. Laasi paraadmundrist paneb küll muigama lugeja, kuid kõnealune ise ehk hakkaks seda kuuldes kibeleva piinlikkusetundest.

Ostke ainult kodumaa
kalasse ja botikuid
selle märgiga

Otse elusa ilmekusega on tabatud Karl August Hindrey tüübiline kuju.

Maailmasõjast võttis Pusta osa rindetaguse sõjaväeametnikuna. Ja luges Pusta jutustust sõjast on väga meeldiv konstateerida, et ta oma sõjakirjelduses ei käi mitte tüütuseni tallatud lahingukirjeldajate rada, kes sõjaõuduste liialdamisega püüavad aina üksteist üle trumbata.

Pusta jutustab vaid ühe lihtsa lookese vennastamisest, milles peegeldub palju paremini inimese atavistlik metsikus kui tosinais õudusejuttudes. Vaenlase kaevikuid külastades jagatakse vennalikult toitaineid ja tubakat, kuid käsu järele sööstetakse silmapilk hiljem armutult üksteist tapma nagu mingi metsiku spordikire tõukel.

Mõningaid huvitavaid jooni esitab autor elust-olust Punase Lageda eesti asunduses Kaukasuses.

Raamatus leiame veenvaid pilte ka sellest, kuidas lihtsad maainimesed mõistavad teatavaid ühiskondliku elu toiminguid. Lugu tollest kohtlasest vene kaupmehes, kes oma „naha peal“ tundma õppis vekslit allkirja tähendust, peegeldab ilmekalt lihtrahva primitiivset arusaamist äritehingutest. Iseloomustav on veel lugu vene talupojast, kes valmis on maid jagama seni, kui talle meenutatakse, et ka tema oma talu tuleks jagamisele.

Paari tähelepanuväärt joonega on iseloomustatud Viktor Kingisseppa, tuntud eesti enamlaste juhti.

Vaatleja erapooletusega on valgustatud soome punaste tegelasi, kes viisakalt respekteerisid Eesti Maapäeva saadikute diplomaatlikku puutumatus, kuigi teadsid, et viimased on nende poliitilised vastased.

Eesti Maanõukogust ja selle välissaadikuist räägib Pusta oma raamatus õige tagasihoidlikult lühidates üldjoontes.

K. R. Pusta mälestustekogu on huvitavam lugeda kui mõni keskpärane romaan. Pusta oskab jutustada kirjanduslikult ja näha sündmusi psühholoogi läbinägeliku pilguga ning mitmekülgset kõigi nende omapärasustega.

A. Suik

August Mälk: **Läänemere isandad.** Romaan eestlaste viikingiajast. Noor-Eesti Kirjastus, 1936.

Ajalooline romaan meie tänapäeva kirjanduses pole vist moeasi. Reaktsiooniaja surutus, tuleviku tumedus suunab pilgud minevikku. Kauge ettekujutus on ikka luulelisem, heledam. Kas ei näe me vahest ses kallakus juba teatavat romantismi värvika lipu kerkimist?

Mälgu uus romaan igatahes on romantiline ja kirjutatud nähtavasti seesmise kutsumusega. Seekord on Mälk läinud tagasi eesti ajaloo algupäevile, õigupoolest muinasaega. Ajaloolist polnud sealt palju võtta — etnograafilisi, mütoloogilisi andmeid, mõni hämar kroonika-teade, nagu svealaste kaubalinna Sigtuna rõõvretkelisest hävitusest eestlaste poolt. Ei nimekaid isikuid. Fantaa-sial on lasunud ülesande raskus, ja Mälgu oma on sellega hästi toime tulnud. Laia pintsliga joonistatakse meile Läänemere isandate, vanade saarlaste kaubaretke Väina suhu, sõjasõitu Taani ja lõppeks kauge kaubalinna Sigtuna maatasategemist. Ühiskondlikuks siduvaks tagapõhjaks on siin võõra usu levimine ja kaugemale-nägijate vaistlik aimus hädaohust ning riikliku liitumise tarbest.

Alar Ata poeg, Lehholinna suurvanemate järeletulija, on romaani peasangar, ajalooliselt olematu nagu kogu linnuse rahvas: suurvanem Ata, ema Piret, õde Halliki, õuevanem Mahno, sõjatreener Mehis, ja nagu teisedki ümberkaudsed vanemad ja asjamehed. Alari õnnetu armuseiklus Sigtunas ongi võetud Sigtuna tühaks ning põrmuks tegemise põhjuseks.

„Läänemere isandad“ on õieti romaan vanade eestlaste härrasrahvaelust. Ja kanged sõdalased on kõik need vanemad, enamad ning ülikad. Romaan on ainus relvataristus. Töötava, rahuliku väikese mehe kujutamist me ei leiä, olgu siis vaid orjana või lahingutaple-

Tartu

Majaomanikkude Pank

Tartus, Suurturg 7, omas majas.
Kõnetr. 6-50. Asut. 1923. a.

Annab laenusid

mitmesuguste kindlustuste vastu ja diskonteerib äri- ja laenuveksleid.

Võtab raha hoiule

ja maksab ajakohast protsenti ning toimetab kõiki pangaoperatsioone.

Panga juures asub

Kinnitusaaktsiaselts

„EESTI UNIONI“

Tartu osakond

Suurturg 7, telefon 15-62

Kõik majaomanikud

kindlustavad oma varanduse ja elu „EESTI UNIONIS“, kus kahjud likvideeritakse kiirelt ja õiglaselt.

Seltsil ei ole olnud kahjukannatajatega ühtegi kohtuprotsessi.

Nõudke alati ja tarvi-
tage ka pühade viivul

ja karastavaid jooke.

Ants Silvere

õlletehas

LIVONIA

A/S

„D. Mirvitz & pojad“

Tallinn, S.-Tartu mnt. 13. — Tartus, Raekoja 6.

Soodsaim ostukoht

majatarvetes

jana. Ajalooliselt võhik küsib pisukese imestusega: olidki esivanemad kange kauba- ja sõjarahvas — valitsesid aga siiski nii teravad seisuslikud vaheseinad ja militarism?

Igatahes aga, annab seesugune ainele lähenemine tugeva „ajaloolise hõngu“ üldises mõttes, milline on meil ikka lahutamatu verest ja valitsejaist. Seda täiendab üksikasjuni Mälgu teravasti joonistatud miljöö. Ajaloolane otsustagu, kas on täpsed kõik need kujutatud eluviisid, kombed, usupruugid, tööriistad, rõivad. Lugeja silme ette kerkivad nad enneolematu elavusega.

Mälgu ühiskonna vaim ses romaanis on idealiseeritud. Kõik see rahvas on nagu askeellikust enesekarastusest läbi käinud: haavatud ei oiga, surijad surevad rõõmunaeratus näol, lütarlapsed tapavad silmigi pilgutamata. Ei ole isiklikul huvil kaalu üldise asja kõrval ses ühiskonnas. Seevastu on vastasrinnas, ülemere ristiusupapp tehtud koletiseks. Positiivsus, heroismi liialdus annab romaanile naiivset maiku. Muidu aga on Mälgu inimesed elavad ja reljeefsed, eriti oma armusuhetes.

Hea on selle muistse rahva keel. See on puhas rahvaluule, vanatarkus, või vahetult seda matkiv. Juba „Õitsvas meres“ õppisime tundma Mälgu aforistlikku dialoogi, veel rohkem kohal on see siin muinasmiljööös. Lause on tihti sügav kui tähendussõna, ometi mitte kirjatarkus, vaid elav sõna rahva suust.

„Läänemere isand“ on kirjutatud suure voolavusega. Siin on nägelikult kirjaniku silma ees elavaks saanud lai pilt muistsest rahvast ja ta on maalinud selle lopsakalt ning värvikalt, jäädes ise kuhugi kaugele, andes oma hingevärina siiski igale joonekesele. Romaan on nagu värsistamata epos, vinetatud lüürilise alatooniga.

Literaati võib romaanile ette heita ühte-teist, ajaloolane leida eksimusi, tavaline lugeja on valmis anduma ta luulevõlule. Ja vaist tunneb selles palju eestlasele lähedast.

A. Säärits

Rich. Roht. KAHURILIHA.

Mälestusi ja jutustusi maailmasõjast. Noor-Eesti Kirjastus Tartus, 1936. a., 206 lehek. Hind 3 kr.

Esimese sügishooaja uudisteosena jõudis lugejate kätte Rich. Rohu maailmasõja-aineline „Kahuriliha“. Teos on jagatud kahte ossa — mälestusi ja jutustusi. Ühist pole nende vahel ehk rohkem kui ainek, mille taustaks maailmasõda. Vaatlusviis kummaski osas on sootuks erinev. Esimeses jutustab autor edasi isiklike elamusi maailmasõja tagalas, mis katkenud eelmise mälestusraamatu „Tsaari ohvitseri“ lõpul. Teise osa aga moodustavad sõjanovellid, iseseisvad terviklikud pildid vabamate kompositsiooniliste võimalustega, kui mälestuste mina-isikuga kohustuslikult seotud leheküljed. Kui jutustused seetõttu lugejale suudavad pakkuda suuremaid kunstilisi elamusi, siis mälestuste osa täidab teataval määral teise ülesande — annab kujutluse sõjaeegse Venemaa oludest rinde taga ja sõjaväes, ilmekalt näidates olulisemad momendid, mis viisid suure armee varisemisele.

Mälestuste osa teoses mõjub väiksemas maastaabis ka reisikirjana, kuna autor siin isiklike elamuste ja olude kujutuse kõrval vestab reisimuljeid laia Venemaa legendikelt. Sünnib ju tegevustik peamiselt ešelonliikumisel põhjast lõuna, kuni Bessaraabiassse ja Odessani Mustamere ääres. Need leheküljed mõjuvad lugejasse oma soojusega. Autor on hingestanud mõeldud Vene külad, linnakesed ja Ukraina maastiku ta inimestega paiguti otse idüllilisteks, kuna see surmale vastusõitvale sõdurile tõesti võis nähtuda nii. Selle vastu elu sõjaväes on antud suurema teravusega, tihti isiklikkude seikade juures autor on neid sunnitud vabandama aegade ja oludega, niivõrd kainemat vaatlust mittedalliv oli toorkordne moment, mille kujutamist kõnealusel raamatus üldiselt võib kordalainuks pidada.

Jutustuste osa paistab silma oma kõrge ilukirjandus-

liku taseme poolt. Ka aine — maailmasõda — meie novellikirjanduses on uudne. Võitleva sõduri hingeelu lahkamine on andnud huvitavaid tulemusi. Näeme, mis peitub üldsuse poolt jumaldatud kangelaskuju taga, kelle enesest vaikimist peetakse sangari iseärasuseks. Näeme, kui väike vahemaa on sõja verisest mõllust segipaiskunud hingeelu juures desertööri ja kangelase vahel. Ses mõttes näitab autor huvitavaid tähelepanekuid novellides „Tapamasinas“, „Surmaretk“ ja „Lipniku jutustus“. Niminovell „Kahuriliha“ on protestihüüd sõjalise tapmise vastu, mille koledust pannakse tunnetama noor karjääri-ihkav staabiülem, keda sõjatee viib ohvrina ühishaua kaldale, kus juba ees verine inimliha riit.

Peale sisu probleemirikkuse on Rohu sõjanovellid meeleolukad, ning teos arvatavasti ei valmista pettumust Rohu varasemale lugejaskonnale.

V. Uibopuu

V. Poska-Grüntal: NAINE JA NAISLIIKUMINE

Eesti Kirjanduse Seltsi populaarteaduslik sari „Elav teadus“ ei ole valjult teaduslik oma üksiknumbrite teemade valikus, vaid huvitub sageli „elavast teadusest“ — nendest küsimustest ja probleemidest, mida jooksev elu küllalt tähtsatena selleks on märkinud.

Üheks sääraseks probleemiks elavast elust on ka naisliikumine ja naisküsimus. Ülalnimetatud Vera Poska-Grüntali raamat püüab selle praegu nii palju kõneldud teema kohta anda mingit süstemaatset ülevaadet, kuna eriti selle küsimuse ajaloolises osas valitseb meil praegu ikka veel täielik selgusetus. Suuremale osale meist on täielikult uudne, et „naisküsimus“ on olnud ikka päevakorral kogu pika inimajaloo kestel.

Raamat ei püüagi nähtavasti olla naiste võitlusprogrammi esitamine, vaid kaine ja asjalik tagasisivaade käidud teele. Ning tunnistama peame, et see rada on küllalt ja otse ääretult huvitav, kuna seal peegelduvad ilmekalt väga paljud oma aja ühiskondlikud ning kul-

Algavaks talve-hooajaks

soovitab

kvaliteetkaupa

HERMAN RÕIVAS'E

kodumaa vabrikute riidekauplus

Müük suurel ja väiksel arvul

Tallinnas, Estonia puiestee 11,
Telef. 304,80

VERONIKA SEEBID

ON

PARIMAD!

tuursed harjumused, töökspidamised, eksimused ja ülekohuski. Näeme mitte niivõrra võitlust käivat poolte vahel — kuna tegelikult neid ju olemas ei ole, kui ühiskonna enda vaikset arenguprotsessi jätkuvat aeglaselt, kaaludes ja kaheldes. Kirjeldades antiikaja kultuuride jõudmist kriisideni enne tardumist ja hukkumist näidatakse raamatus paljudele huvitavatele paralleelidele, mis esinevad ka meie moodsas ühiskonnas ning mis peaksid olema küllalt murettekitavad. Kuid siingi kohal on autor enam kirjeldav, ta ei tõmba konsekvantse, ei tee järeldusi, ei kannu üle, vaid jätab järelemõtlemise ja otsustamise lugejale.

Suur rahu ja kainus ning asjalikkus on autori voo- rus selles teoses. Kirjutades naisena raamatut selle umbusu kohta, mis tema soole mitmeti on osaks saanud minevikus, püüab ta ikka olla objektiivne ja käsitleda teemat teadusliku tasakaalukusega. Selles mõttes

KÖLNIVESI

„REGINA“

LÖHNAÕLI

Mitmekesine lõhnade valik.

on hea ja püsiva aroomiga!

A.-s. Prov. J. LILL

— TARTU —

Algupärasest ilukirjandusest jõululauale

Algupärase ilukirjanduse toodang on tänava väga rikkalik. Suurem ning kaalukam osa sellest on turule saadetud „Noor-Eesti Kirjastuse“ poolt, nagu see viimastel aastatel on kujunenud tavaliseks nähteks.

Eriti rohkesti — nimelt ligi paarkümmend — on „Noor-Eesti Kirjastuse“ väljaandel ilmunud romaane ja pikemaid jutustusi. Ning väärtuseltki nende teoste enamik küünib väga tunnustuseväärsele tasemele.

Seal on kõigepealt rida ajaloolis-ühiskondlikke romaane eesti rahva kaugemast ja lähemast minevikust. K. A. Hindrey „Urmast ja Merike“ II ja Aug. Mälgu „Läänemere isandad“ viivad lugeja tagasi hämarasse viikingi-ajastusse, andes kujuka ning värvika pildi tolleaegsete eestlaste elu-olust ja karmist olemasolu-võitlusest. Kirjanduslik külg on mõlemas romaanis väga tugev, mistõttu nende päevakohane rahvuslik tendents ja positiivsuse tootlus ei tundu pealetükkivana. Sama võib lausuda ka Enn Kippeli romaanist „Suure nutu ajal“ (I ja II), milles kujutatakse eestlaste heitlusi ja kannatusi suure Vene-Liivi sõja päevil.

Alma Ostra oma romaanis „Lendva“ (I ja II) kergitab lugeja silme ette tüki teoorjuseaegset taluolu, valgustab talupoegade vahekorda ja võitlust mõisaga kõigis selle võimalikes faasides. Taluolu pärast teoorjust, saajandi lõpul, on ainet andnud Mait Metsanurgale uue suure romaani „Soosaare“ kirjutamiseks.

1905. a. revolutsiooni Eestimaal ja selle ettevalmistuse on koguni uuest seisukohast põhjalikule käsitlemise võtnud Jaan Käner oma romaanide-sarjas „Tõusev rahvas“, millest tänava ilmus esimene ja ilmus on teine köide. Seoses sellega nimetatagu siin R. Rohu romaani „Verioja mõis“, milles kujutatakse ühe mõisa saatust ja allakäiku eesti rahva ajaloolise arengu taustal.

Väga väärtusliku kujutuse tsaristliku Venemaa sisemisest lagunemisest, märtsi- ja oktoobri-revolutsiooni varjupooltest ja väikese töötava inimese kannatustest sellal annab Aare Kariste oma autobiograafilises

on see raamat ilme vastand aasta varem ilmunud Alma Kaali võitlusraamatule „Meesküsimus ja naisküsimus“. V. Poska-Grüntal suhtub ettevaatlikult ja kahtlevalt moodsasse matrimoniaalaja teooriasse, samuti ei aruta ta seal põhimõttelisi küsimusi üheväärsusest ja ühetaolisusest, vaid näeb meest ja naist seisvat ühiskondlikus elus ning võitluses ustavalt ja üheväärselt teineteise kõrval, võtab seda kui iseendastmõistetavat tõsi-asja ja kirjeldab olukordi mõõdunud tegelikust elust.

Lühidas ja kokkuvõtlikus raamis annab see raamat päris ümmariku pildi oma pealkirjaks olevast küsimusest. Ning oleks aina kasulik, kui mehedki loeksid sellist teost, et näha ja tunda naiste õigustatud võitlust endi eest, mis on ühtlasi võitlus inimkonna parema tuleviku pärast.

E. R.

romaanis „Kullas ja põrmus“, millele seni, paraku, on osutatud vähe tähelepanu.

Okupatsiooniga külaelu ja talupoegade avalikku ning salajast võitlust omade ja võõraste sakstega käsitleb mõjuvalt R. Sirge oma romaanis „Must suvi“. Okupatsioonile järgnenud iseseisvusevõitluse inimlikku palet ühe väeosa piirides katsub lugeja silme ette manada E. Öun jutustuses „Soomusrongil“, ja peab tunnustama, et see on tal võrdlemisi õnnestunud.

Maailmasõja ning revolutsiooni taustal hargneb ka Pedro Krusteni romaan „Veklemõisa aednik“, kuid siin on rõhk juba teadlikult asetatud tegelaste hingeelu analüüsile. Sõdade- ning revolutsioonide-taguse inimese hingeelulist arengut jälgib omakorda väga üksikasjaliselt ning tulemusrikkalt Aug. Jakobson suures romaanis „Metsalise rada“. Samasse psühholoogilise romaani liiki kuulub veel L. Anvelti „Eluhirm“, võib-olla lödvemas seoses ka V. Uibopuu jutustus „Värvate all“.

Peale heade romaanide ja jutustuste on „Noor-Eesti“ tänava kirjastanud ka rea tihedaid novellikogusid. Nimetagem neist järgmisi: A. Mälgu „Rannajutud“, M. Raua „Õhtused kajad“, H. Raudsepa „Jumala veskid“ ja P. Viidingu „Piinlikult hea tahe“.

Luulekogude esitrükke on „Noor-Eestil“ ilmunud kaks: J. Käneri „Sõna-sütega“ ja J. Sütiste „Sadamad ja saared“. Esimene neist toob peamiselt ühiskondlikult häälestatud värsse aastaist 1932—34, kuna teisesse on koondatud autori viimase paari aasta rännu- ja koduluule, siiras ning kargelt südamlilik nagu Sütistel ikka.

Kui veel mainida A. H. Tammsaare teravat ning tihedat näidendit „Kuningal on külm“, siis oleme loendanud vist kõik väärtusliku, mis „Noor-Eesti Kirjastus“ tänava lugevale üldsusele on pakkunud algupärase ilukirjanduse alal. Noorsoojutud ja memuaarid muidugi peale selle.

KUDUMISTÖÖSTUS

K. ŠULTS

RIIATÄN. 20, TARTUS

- MITMESUGUSTE KUDUMISTÖÖDE VASTUVÕTMINE OMAST KUI KA TOODUD LÕNGAST
- TÖÖSTUSE LAOS SAADAVAL KÕRGE KVALIT. SUURES VALIKUS

IGASUGUSED VALMISTOOTED

ED. HERBST.

KULLASEPA- JA KELLAÄRI

UUETURU 7 (ALEKSANDRI NURGAL)

Kuld- ja hõbeesemete valmistamine ja soodsaim ostukoht

**TE LEIATE ALATI
SUURE VALIKU
PARIMAT MOE;
PUDU-JA PESUKAUPA**

TARTUS, KAUBAHOOVIS 21A3

K/M. VENNAD LEPP

Publik ja kunst

Iga kunst on sarnane taimega, mis nõuab sooja ja vihma. Publiku kontakt temaga, huvi tema vastu, elevus tema ümber ja riigitrüki-kojas valmistatud vihm soodustab ta kasvamist.

*

Seda tõendab nüüd juba lõppenud Raamatu-aasta silmnähtav bilanss: peamiselt mõjus ta kirjanikkudesse, kes hakkasid produtseerima mitmekordsel määral.

*

Sellest võib kujuneda pettumus: loodeti lahti saada raamatute tagavarast, kuid raamatute juurdekasvu hulk ähvardab lämmatada lugeja.

*

Iga kunst kajastab endas oma aja hingejõudu ja näoilmet. Nõudlik publik võib seepärast näha kunstis ka enda ilmet.

*

Järeldus kõigest eeltoodust on lihtne juriidiline tõde: kes teiselt midagi nõuab, peab enne olema täitnud oma kohustuse.

Justus

EESTI HÜPOTEEGIPANK

TARTUS, PROMENADI 5, OMAS MAJAS

annab linnade ja alevite kinnisvaradele pikaajalist laenu pantlehtedes.

Laenult võetakse aastas 6¹/₂ % intresse ja 1 % kustutusmaksu.

Laen kustub automaatselt 33¹/₂ aastaga, teda võib aga igal ajal pantlehtedes tagasi maksta. Laenu antakse kiviellamutega kinnisvaradele kuni ²/₃ ja puuellamutega kinnisvaradele kuni ¹/₂ nende väärtusest panga hindamise järgi.

Eesti Hüpoteeqipanga pantlehed annavad aastas nimihinnast 6% sissetulekut ja on heaks kapitali mahutamise vahendiks, olles kindlustatud kõigi panga varadega, laenuvõtjate kinnisvaradega ja nende solidaarse vastutusega, samuti ka kindlustusseltsidega sõlmitud erilepingutega. Neisse pantlehtedesse võib mahutada seltside, ühingute, haigekassade, vaeslaste, omavalitsuste ja muid kapitale ja neid pantlehti võetakse valitsusega tehtavate lepingute tagatiseks ja aktsiisi- ning tollimaksu kindlustuseks. Eesti Hüpoteeqipank on asutatud 1884. a. — 1. jaanuaril 1936. a. oli tema pantlehti ringkäigus üle 9 miljoni krooni väärtuses, kusjuures nende kindlustuseks panditud kinnisvarade väärtus oli panga hindamise järele üle 20 miljoni krooni ja 2 miljoni kuldrubla; tule vastu olid need kinnisvarad kindlustatud üle 26 miljoni krooni eest.

PERENAISED!

Maitsvamaks toiduks on meie tööstuse

konservid:

keeled	ploomid
seapeasült	pirnid
maksapasteet	puuvilja-kompott
gulaš	seened
loomaliha	õunad
kanapoeg puljongis	ribi
kirsid	seakoot
lillkapsas	

OMAD KAUPLUSED:

Tartus: Ülikooli 7, telef. 12-59
Narva 145, telef. 14-08
Riia 125, telef. 14-50
Tähe 72, telef. 12-18
Narva 9, telef. 12-22
Valgas: Vabaduse 32, telef. 32

ÜHISUS „LÕUNA-EESTI EKSPORTTAPAMAJAD“

TOIMETUSELE SAADETUD:

Teater Vanemuine nr. 1, 2.
Nädal pildis nr. 34, 35.
Looming nr. 8, 9.
Eesti Kirjandus nr. 10, 11.
Areng nr. 7.
Eesti Naine nr. 11, 12.
Kevadik nr. 4.
Sõdur nr. 40/41, 49.
Suomalainen Suomi nr. 4.
Taluperenaine nr. 11.
Kommunismi teel nr. 4—5.
Muusikaleht nr. 11.

Lotos-Henna

SHAMPOO-juuksevärvid värvivad juukseid lihtsa pesemisega igas soovitud nüansis (19 eritooni) pesukindlalt

Henna-Persian

kulmuvärvid must ja pruun on loomuliku tooni poolest ainulaadsed oma ehtsuses, lihtsad käsitamises ja pesukindlad.

AINUVALMISTAJA EESTIS

Keemialaborat. „**Takema**“

Tartus

„Tänapäev“ ilmub üks kord kuus. Tellimishind aastas (12 nr.) kr. 3.60, poolaastas kr. 1.80, veerandaastas kr. —.90. Üksiknumber 35 s. Vastutav toimetaja JAAN KÄRNER. Väljaandja O.Ü. „NOOR-EESTI KIRJASTUS“, Gustav-Adolfi 8, Tartu, tel. 2-66. Toimetuse ja kirjade aadress: „Tänapäev“, Tartu, Gustav-Adolfi 8, Postk. 76. — Toimetuse kõnetunnid kl. 11—12, telef. 2-66

Tarvitamata jäänud käsikirju alal ei hoita. Käsikiri saadetakse tagasi siis, kui selleks on lisatud mark. Ilmub iga kuu esimestel päevadel. Käesolev kaksiknumber ilmus 16. detsembril 1936.

„Noor-Eesti Kirjastuse“ trükk Tartus 1936. a.

Klišeed A. Raba tsinkograafiast

PARIM JÕULUKINK

ON HEA RAAMAT

NOOR-
EESTI

Valige see

O.-ü. «Noor-Eesti Kirjastuse»

uudisteoste hulgast!

R. Roht:

Kahuriliha

Mälestused ja jutustused Maailmasõjast. Hind brosh. kr. 3.—, köites paremal paberil kr. 3.75, iluköites kr. 4.50

H. Raudsepp:

Jumala veskid

Hind brosh. kr. 2.—, köites paremal paberil kr. 3.—, iluköites kr. 3.75

J. Jaik:

Tondijutud

E. Järve illustratsioonidega. Hind brosh. kr. 1.75, köites par. paberil kr. 2.75, iluk. kr. 3.50

Jaan Vahtra:

Minu noorusmaalt III

Hind brosh. kr. 5.—, köites par. paberil kr. 6.—, iluköites kr. 7.—. Autori illustratsioonidega

R. Sirge:

Must suvi

Romaan. Hind brosh. kr. 2.90, köites par. paberil kr. 3.65, iluk. kr. 4.40

K. A. Hindrey:

Urmas ja Merike II

Romaan. Hind brosh. kr. 4.75, köites kr. 5.75. E. Järve kaas ja illustratsioonid

A. Jakobson:

Metsalise rada

Romaan. Hind brosh. kr. 5.—, par. paberil kr. 6.—

Ed. Grosschmidt:

Sõjavangis

Mälestused. Hind brosh. kr. 3.25, köites par. paberil kr. 4.—, iluk. kr. 4.75

K. R. Pusta:

Kehra metsast maailma

Mälestused. Hind brosh. kr. 2.50, köites par. paberil kr. 3.50

P. Viiding:

Piinlikult hea tahe

Novellid. Hind brosh. kr. 1.75, köites par. paberil kr. 2.75

E. Õun:

Soomusrongil

Episoodide vabadussõjast. Hind kr. 1.—

V. Uibopuu:

Väravate all

Jutustus. Hind kr. 1.—

M. v. Richthofen:

Punane lendur

Hind brosh. kr. 2.75, köites kr. 3.50

E. Ludvig:

Napoleon

Tõlkinud O. Olesk. Hind brosh. kr. 4.—, köites kr. 4.75

Osaühisus

«Noor-Eesti Kirjastus»

PÜHADELE VASTU
kauni välimuse
ja hea meeleoluga!

ETK tooted on väärttooted!

K. VANAVESKI

VABA MAA

on-sihikindel leht. Riigi ja rahva huvid on temale teenäitajaks. „Vaba Maa“ ei kirjuta ühel päeval poolt ja teisel päeval vastu. See sihikindlus on toonud temale sõpru ja pannud endast lugu pidama.

VABA MAA on leht, mida arvestatakse.

Tema on sisukam ajaleht. Lehe sisukus ei olene tema kaustast ega suuruselt, vaid sellest, mida ta pajatab. Sellepärast lugege ka Teie „Vaba Maad“. Tellides odavaim ajaleht: kuuviisi ainult 1,30 kr., kolmeks kuuks 3 kr. 50 senti, pooles aastast 7 kr. Kolme kuu ja pikema aja tellijad saavad „Perekonnalehe“ ja „RS-i“ tellida 25 s. kuus.

RAHVVALEHT

näeb elust seda, mis teistel silmapaari vahele jääb. Naistele on „Rahvalehes“ palju meelepärast. Mõnusad vested ja kaasakiskuv jutuosa on „Rahvalehe“ tugevaks küljeks. „Rahvaleht“ toob ikka uut sõnas ja pildis. Ilmub 3 korda nädalas. Tellides kolmeks kuuks 2 kr., pooles aastast 3 kr. 80 s. Kolme kuu ja pikema aja tellijad saavad „Perekonnalehe“ ja „RS-i“ tellida 25 s. kuus.

ESMASPÄEV

on omapärane nädalaleht Eestis. Pikad huvitavad artiklid senikäsitamata ainetel, nädala kroonika, male, bridž, palju pilte, Gori karikatuurid jne. Iga tema rida pakub palju. „Esmaspäev“ korraldab detsembris ja jaanuaris huvipakkuvat võistlust

„Leidke parim „slogan“.

Enneolematud auhinnad: sularahas 350 kr. ja asju samas väärtuses. Võistlus algab pühade „Esmaspäev“.

PEREKONNALEHT

peletab igavuse oma haaravate romaanidega ja meeldivate lühijuttudega. Igas numbris palju värvitruki pilte, bridž, male, ristsõnu ja nalju. Ilmub kord nädalas, vähemalt 24 lk. Kolmeks kuuks tellides 1,30 kr., pooles aastast 2,50 kr.

RS

teeb raadiokuulamise mõnusaks, sest toob saatekavad kellaegade järele, mis ülevaatlikum. Raadionurka toimetavad eriteadlased. „RS-is“ leidub ka huvitavat teatriilmast ja filmiuudiseid. Ilmub reedeti. Tellides kolmeks kuuks 1,30 kr.

KAS ON TEIL TEADA?

1. „Uus Eesti“ toob oma veergudel iga päev parimat kõigest sellest, mis juhtub uudist maailmas ja mis huvitab meie rahvast.
2. Oma rikkaliku ja alati värsket ning täieliku sisuga on „Uus Eesti“ kasvanud suurima tellijate arvuga juhtivaks ajaleheks Eestis.
3. „Uus Eesti“ kirjutavad parimad asjatundjad kõigilt erialadelt.
Kõigi elunähte kohta leiame „Uus Eesti“ veergudelt õiglast valgustamist ja kindlat seisukohavõtmist ning asjalikku arvustust, kus seda vaja.
4. „Uus Eesti“ toob kõige rohkem teateid hindadest.
Turgude ülevaated ja kõigi tähtsamate saaduste hindade kujunemised on „Uus Eesti“ täielikud ja täpsed.
5. „Uus Eesti“ romaanid on põnevamad.
„Uus Eesti“ ilmub rohkem kui üheski teises lehes romaane nii eesti kirjanikelt kui välismaa autorite sulest.
6. „Uus Eesti“ on pildirikkaim ajaleht.
Üheski teises Eesti päevalehes ei ole nii palju pilte kui „Uus Eesti“. Iga tähtsam sündmus ja uudis on „Uus Eesti“ varustatud ka sellekohase ülesvõttega. See muudab lehe väga elavaks ja huvitavaks.
7. „Uus Eesti“ on väärtuslikud kaasanded.
Suure sisurikka 7 korda nädalas ilmuva „Uus Eesti“ tellijatel on võimalus koos „Uus Eestiga“ tellida poole hinnaga Põllutöökoja rahvalik põllumajanduse ajakiri „Põllumajandus“, mis ilmub üks kord nädalas. Noortele ja kõigile lugemishuvilistele toob igal reedel „Tallinna Post“ palju huvitavat sõnas ja pildis. „Uus Eesti“ tellijad saavad „Tallinna Posti“ soodustatud hinnaga. Hinnata kaasandeks on „Uus Eesti“ tellijatele 1937. a. MITMEVÄRVILINE SEINAKALENDER JA SISURIKAS KALENDER-KÄSIRAAMAT 1937. a.
8. „Uus Eesti“ ärijuhatus jagab 5000 krooni väärtuses häid raamatuid kiirusepreemiaks nende tellijate vahel, kes aegsasti tellivad „Uus Eesti“ 3–12 kuu peale 1937. a.

Kümned tuhanded tunnevad ja hindavad „Uus Eesti“ sisukust, täpsust ja õiglust.

Ka Teie veendute kõiges ülaltoodus, kui tellite endale „Uus Eesti“ ja loete seda iga päev. Tehke vaid algust ja tellige nüüd kohe „Uus Eesti“ 1937. aastaks.

See on jõulukink, mis rõõmustab Teid terve aasta.

„UUS EESTI“ PEAKONTOR

TALLINNAS, PIKK 40

Hind 70 senti